

CUPRINS

INTRODUCERE	4
Capitolul 1. ISTORIC AL TURISMULUI ÎN JUDEȚUL SĂLAJ	8
Capitolul 2. PARTICULARITĂȚI ALE TURISMULUI CA DOMENIU DE ACTIVITATE ECONOMICĂ PENTRU JUDEȚUL SĂLAJ	13
1. Locul și rolul turismului în economie	13
2. Resursele turistice	15
3. Turismul: concepte, definiții, forme practicate	15
4. Exemple de atracții turistice și facilități în Sălaj pentru turiști	21
5. Mijloace de transport folosite în turism - caractere globale	22
Capitolul 3. POTENȚIALUL TURISMULUI CURATIV	26
1. Apele minerale și potențialul lor turistic	26
a. Zona nord-vestică a Sălajului	26
b. Zona nord-estică a Sălajului	32
- Băile de la Bizușa-Băi	32
- Băile curative Jibou	36
2. Balneotermalismul	38
a. Stațiunea balneoclimaterică Boghiș	38
Capitolul 4. POTENȚIALUL TURISTIC AL BISERICILOR ȘI MĂNĂSTIRILOR	44
1. Bisericile de lemn și bisericile de zid	44
2. Mănăstirile	58
Capitolul 5. OBIECTIVELE ISTORICE ALE EVULUI MEDIU CU ATRACTIVITATE TURISTICĂ	60
1. Aspecte generale	60
2. Castrul Solnoc	61
3. Castrul Crasna	62
4. Cetatea Valcău	63

5. Cetatea Șimleului	64
6. Cetatea Aranyos	65
7. Cetatea Almaș	65
Capitolul 6. VESTIGIILE ȘI OBIECTIVELE ARHEOLOGICE (ISTORICE) ANTICE ROMANE CU ATRACTIVITATE TURISTICĂ	67
1. Valorificarea turistică a castrului roman „Porolissum”	67
2. Valorificarea turistică a castrului roman de la „Buciumi”	91
3. O particularitate a valorificării potențialului antic prin turism cultural „Zilele Romane”	102
a. Introducere	102
b. Mărturiile istorice	104
c. Festivalul zilele romane	106
Capitolul 7. MANAGEMENTUL ARIILOR PROTEJATE DIN SĂLAJ ȘI VALORIFICAREA LOR TURISTICĂ PRIN ECOTURISM	112
1. Rezervații și monumente ale naturii	112
2. Ecoturismul	113
Capitolul 8. GRĂDINA BOTANICĂ JIBOU	118
Capitolul 9. STUDII DE CAZ	123
1. Comuna Ileanda	123
a. Edificii religioase și monumente istorice	123
b. Trasee turistice	129
c. Ocrotirea naturii	135
d. Catalogul de ofertă agroturistică în Ileanda	137
e. Potențialul turistic al zonei. Analiza SWOT	142
2. Comuna Cizer	144
d. Aspecte generale	144
e. Promovarea brand-urilor turistice ale comunei. Strategii	146
1). Imaginea lui Horea	146
2). Biserica lui Horea	148

3). Măsurile oilor de la Pria	149
4). Imaginea personalităților	151
3. Comuna Benesat	153
a. Potențialul natural	153
b. Potențialul antropoc	154
c. Tipuri de turism	155
d. Strategii de dezvoltare a turismului	157
Capitolul 10. ZONAREA TURISTICĂ	158
1. Zona turistică vestică	158
2. Zona turistică nordică	160
3. Zona turistică sudică	161
Capitolul 11. FENOMENE ȘI PROCESE DE RISC TURISTIC	162
Capitolul 12. MARKETING TURISTIC SPECIFIC PENTRU JUDEȚUL SĂLAJ	167
1. Introducere. Factori cheie	167
2. Motivații turistice	171
3. Tendințe ale cererii și consumului turistic	172
4. Tipologia produselor turistice	172
5. Obiective - Măsuri	173
6. Strategii	174
7. Strategia SWOT a teritorialității județului Sălaj	179
8. Strategia dezvoltării durabile în turism	181
Anexa 1 - Baze de cazare în Județul Sălaj	187

INTRODUCERE

Termenul de turism provine din termenul englezesc *TO TOUR* a călători, a colinda, având deci semnificația de excursie. Termenul are semnificații asemănătoare și în franceză (TOUR), greacă (TOURNOS) și ebraică (TUR).

Realizarea activităților turistice este în concordanță cu elementele ce condiționează interesul dar și cu amenajările și serviciile necesare îndeplinirii lor.

Marele geograf George Vâlsan, definea turismul ca fiind *acțiunea de a călători în timp și spațiu, fărăp interes material determinant ci numai în scop fizic sau intelectual, adică pentru a dobândi voe bună, sănătate și cultură.*

OMT (Organizația Mondială a Turismului) dă în 1991 o definiție cuprinzătoare a turismului conform căreia *turismul* reprezintă activitățile efectuate de o persoană ce călătorește în afara mediului său obișnuit pentru o perioadă de timp nespecificată al cărui scop principal de călătorie este altul decât cel de a efectua o activitate renumerată în interiorul locului vizat.

Turismul exprimă astfel un fenomen datorită căruia un număr din ce în ce mai mare de persoane părăsesc temporar, de regulă, pentru mai mult de 24 de ore, locul, domiciliului stabil, pentru a efectua sau presta activități neremunerate transformându-se în consumator de bunuri și servicii în alte localități sau țări.

Patrimoniul turistic reprezintă ansamblul de elemente naturale, sociale, economice, culturale, dar și totalitatea amenajărilor (căi de comunicație, bază de cazare, odihnă, tratament, masă, amenajări pentru distracții etc.), destinate activităților turistice de pe un teritoriu.

Activitățile turistice reprezintă diverse preocupări care sunt orientate spre realizarea în bune condiții a unei anumite forme de turism (activități ale agentului de turism, recepționarului, personalului din unitățile alimentare sau de la punctele de vizită, acțiunile realizate de ghid etc.).

Obiectivul turistic este orice element natural, economic, social, cultural etc., care reprezintă un interes de cunoaștere sau folosire de către o masă de oameni pentru care se înfăptuiește o activitate turistică, este un comportament de bază în oferta turistică. Obiectivele turistice se clasifică în două mari categorii: naturale și antropice.

Punctul turistic este reprezentat de un element (resursa) cu valoare turistică și infrastructura necesară punerii lui în valoare (P.Cocean,1996). De cele mai multe ori, infrastructura este reprezentată numai de căile de comunicație, doar în unele situații fiind create și baze de cazare și alimentație publică simple. Resursa turistică naturală (peștera, cascada, lacul, monumentul geologic, elementul faunistic sau floristic etc.), sau antropică (mănăstire, cetate, monument, muzeu etc.), are extensiune redusă și se găsește în afara așezărilor sau în interiorul lor. La un nivel de detaliere mai accentuat, am putea face chiar o departajare între punctul turistic și obiectivul turistic, în sensul că acesta din urmă nu beneficiază de căi de acces modernizate decât până la un loc, o bună parte a traseului trebuind să fie efectuată pe jos.

Complexul turistic este în funcție de extensiunea teritorială și a elementelor pe care le integrează (a nivelului de integrare). În unele situații sensul lui se apropie de cel al punctului turistic (de exemplu, complex hotelier și de tratament), în altele se confundă cu centrul turistic-ca sistem (semi) organizat de desfășurare a unui proces recreativ sau curativ. Privit la un nivel superior, complexul turistic concentrează pe suprafețe relativ restrânse mai multe obiective turistice și una-două localități turistice. În acest caz însă, apare confuzia cu arealul turistic. Din aceste motive utilizarea categoriei respective este mai restrictivă, trebuind adecvată unor situații concrete.

Arealul turistic este o suprafață destul de variabilă ca întindere, pe care se găsesc mai multe obiective turistice-izolate sau sub forma de complexe și în cele mai multe cazuri, una sau mai multe localități sau centre turistice. În situația existenței unui singur centru turistic, acesta îndeplinește rol de nod polarizator al arealului.

Zona turistică constituie o categorie taxonomică de rang superior arealului, care include un număr însemnat de puncte și centre turistice, multe dintre ele fiind grupate în teritoriu sub formă de complexe și areale turistice, toate aflate în strânse legături de colaborare și complementaritate.

După cum accentuează P.Cocean (1996), principala trasatură care conferă unitate și permite individualizarea zonei este funcționalitatea, axată de obicei pe un grad avansat de specificitate sau chiar specializare. Astfel, zona turistică este un sistem spațial funcțional care asigură desfășurarea unui ciclu turistic complet, cu finalitate deplină, de mare complexitate sub aspectul serviciilor.

Regiunea turistică reprezintă nivelul taxonomic cel mai înalt sub aspectul integrării și extensiunii și cuprinde teritorii vaste, în care fenomenul turistic se desfășoară în întreaga lui complexitate. În cadrul ei se diferențiază de obicei zone turistice sau numai areale, cu numeroase centre și puncte turistice. Ca nivel teritorial, regiunile turistice sunt inferioare țărilor, în cele mai multe situații, individualizându-se în cadrul acestora. Uneori, însă, ele depășesc granițele statale, rezultând regiuni turistice de rang superior, transfrontaliere. Caracteristica principală a zonelor turistice este *specificitatea*, iar cea a regiunilor turistice este *diversitatea în unitate* (P.Cocean,1996).

Turismul, ca mijloc de utilizare în mod plăcut și în condiții de confort a timpului liber, a devenit în prezent o activitate de mare potențial mai cu seamă în balanța de venituri ale unor țări dar și a unor regiuni, județe sau alte forme de organizare administrativ-teritorială. Turismul prin întreaga sa dimensiune reprezintă și un loc de activitate pentru cei care se ocupă cu managementul, activitatea de transport, cazarea sau cu alte forme de servire a turiștilor.

Activitatea turistică spre deosebire de celelalte activități umane a cunoscut un cadru organizatoric numai în a doua jumătate a secolului al XIX-lea când iau ființă primele asociații turistice cu toate că fenomenul propriu-zis de efectuare a unor activități turistice este mult mai înaintat în timp. Nucleele de bază ce au stat la fundamentarea organizării turismului mondial au fost cluburile de turism europene și anume: Clubul alpin englez (1857), Clubul alpinilor elvețieni (1863), Clubul alpin francez (1874) și Touring clubul francez (1897), care au fost concepute pentru escaladarea zonelor alpine de mare dificultate și care erau înzestrate cu elemente de peisaj deosebite și de unicat.

OMT, respectiv Organizația Mondială a Turismului a luat ființă din Uniunea Internațională a Organismelor Oficiilor Turistice (U. I. O. O. T.) care a fost creată la Londra în anul 1925 prin reunirea reprezentanțelor naționale de turism.

Din statutul OMT, rezultă că acest organism global propune și sprijină promovarea și dezvoltarea turismului pentru a contribui astfel la salturi economice, la cooperare internațională și pace mondială.

Specialiștii din turism și nu numai, apreciază că acest fenomen reprezintă o pârghie dintre cele mai importante în dezvoltarea durabilă locală, regională etc., și că această ramură va fi una din cele mai importante industrii aducătoare de profit.

Activitatea turistică se bazează pe un inventar considerabil, de la varietatea peisajului geografic la numeroasele vestigii istorice, apoi de la tezaurul artei populare la numeroasele particularități ale așezărilor urbane și rurale etc.

Activitatea turistică, turismul în general introduce modificări esențiale în arhitectura peisagistică, în structura populației ocupate pe ramuri de activitate, în organizarea, utilizarea și planificarea spațiului și a timpului, având valențe de instruire, de educație, de cultură, de destindere etc., în special pentru refacerea capacității de muncă a oamenilor.

Capitolul 1

-ISTORIC AL TURISMULUI ÎN JUDEȚUL SĂLAJ-

Județul Sălaj dispunea și dispune și azi, prin frumusețea și particularitățile naturale, prin elementele etnografice, prin elementele de interes istoric, arheologic și cultural, de un prețios potențial turistic. S-au făcut, în anii interbelici, încercări, rareori izbutite, de atragere a unor turiști, din țară sau din afara ei, în județul Sălaj. Pe plan local, *intelectualii* au fost cei care au atras, mai întâi atenția asupra locurilor care puteau prezenta interes turistic.

Dar iată cum apare într-o descriere din perioada interbelică potențialul turistic al județului Sălaj. „Sunt puține județele acelea, cari să fie atât de bogate în documente istorice ca în județul Sălaj. La Moigrad avem *urmele cetății romane Porolissum*, dela Stâna spre Meseș *drumul lui Traian*, în *biserica din Romita* o piatră cu inscripția Legiunea XIII în care se punea drapelul roman, la Ortelec cel mai înaintat *punct roman de observație* cu o cetate de pământ în apropierea bisericii de azi, de la Hida în jos pe Valea Almașului a fost *brâul roman*, la Buciumi o *cetate veche romană*, la Cizer o *biserică de lemn* lucrată de mâna lui Horea, la Ban cea mai *veche biserică românească*, la Șimleu *cetatea lui Bathori*, la Uileac și Coșeu biserici vechi cari mai demult erau *mănăstiri catolice*, la Nușfalău un *loc de înmormântare* de pe vremea Schiților și altele multe”. Pe de altă parte, a fost și o politică impusă de Guvernul României în domeniul turismului și nu a vizat doar județul acesta.

Oricum însă, ordinele Președinției Consiliului de Miniștri și ale Ministerului de Interne, din august 1933, adresate Prefecturii județene și care cereau organizarea și intensificarea activității turistice pe aceste meleaguri, au constituit punctul de plecare în turismul oficial și organizat în județul Sălaj. Astfel, la 7 septembrie 1933 un număr de 13 reprezentanți de vază ai vieții politice și social-culturale sălăjene, au pus bazele unui așa-zis „Comitet pentru turism din județul Sălaj”.

Cu această ocazie s-a făcut o primă evaluare serioasă a posibilităților pe care, din punct de vedere turistic, le avea Sălajul. S-a constatat că „în comuna Moigrad există ruina cetății *Porolissum*, fiind un teren gol fără edificii sau un alt adăpost și situată la 2 km de comuna Moigrad, care are 20-30 vizitatori anual” și care „din punct de vedere turistic nu are nici un viitor”. Această viziune a fost, evident, greșită. Astăzi, *Porolissum*, unul dintre cele mai mari șantiere arheologice din țară și de renume internațional, este vizitat de sute de turiști anual.

De asemenea, în localitatea Valea Pomilor existau „*băi contra reumatismului*, care au 5-6 vizitatori zilnic, având 5 camere în care există câte o vană. Există un restaurant simplu fără înzestrări speciale”. La procesul verbal de constituire se mai preciza: „În județ, deși nu sunt declarate încă localitățile care ar fi balneo-climaterice, cu toate acestea există localități nedeclarate oficial ca atare, care ar întruni condițiile cerute prin calitățile lor. Localitățile de interes turistic și cu însemnătate istorică încă există”. Într-o altă ședință, ținută la începutul lunii noiembrie 1933, Comitetul pentru turism din Județul Sălaj identifica 33 *localități cu locuri și regiuni* „de interes turistic, etnic și istoric”. Pentru buna funcționare a turismului din acest județ, comitetul a găsit de cuviință, cu același prilej, să coopteze încă 10 membri.

După lansarea unor repetate apeluri la dezvoltarea turismului în anii 1933-1935, s-a ajuns la constituirea Oficiului județean de Turism Sălaj ca organ exterior și auxiliar al Oficiului Național de Turism (O.N.T.). Zalăul a devenit „localitate de vilegiatură”, iar în Benesat, Cehei, Ciumărna, Iaz, Jibou, Meseșenii de Sus, Năpradea, Surduc, Zalău, s-au înființat oficii locale de turism. Împreună cu Zăuan, Zalnoc și Jac, aceste localități erau considerate de interes turistic. Repartiția lor geografică, precum și posibilitățile de acces la ele, nu permitea conturarea, pentru județul Sălaj, a unor zone turistice propriu-zise.

După apariția legii pentru organizarea turismului (1936), la Zalău are loc, în 24 martie 1936, reorganizarea Oficiului județean de Turism Sălaj. *Zalăul* era clasat de către O.N.T., prin decizia nr. 872 din același an, drept *localitate climaterică*. Iată câteva realizări ale Oficiului județean de Turism Zalău în anul 1936: „2 case de adăposturi, 1 pavilion deschis, 1 ½ km șosea, mai multe bănci, instalarea tablelor de indicare” și câteva proiecte de viitor: „regularea și captarea apelor, un pavilion la lacul Nadaș, o casă de odihnă, deschiderea de noi alei,

introducerea și luminarea cu electricitate a părților construite în Meseșeni și amenajarea lui în condițiuni de a se putea face băi, dacă debitul lui de apă ar permite”.

În anul 1938 erau menționate alte câteva obiective de interes turistic: *Cetatea lui Bathory* din Șimleu Silvaniei, *statuia* lui Simion Bărnuțiu din același oraș, *monumentul* de la Gususlău, ridicat în 1926, *biserica și mormântul* lui Simion Bărnuțiu din Bocșa., *Castelul Wesseleny* din Jibou, *Cheile Țicăului* cu ruinele unei cetăți, *monumentul eroilor* de la Hodod și *castelul* din Cehu Silvaniei.

Elementele etnografice completează zestrea turistică a Sălajului. *Porțile sculptate*, din lemn sau piatră, bogat ornamentate, *costume populare, dansurile și cântecele* specifice zonei, *bisericile din lemn*, numeroase în Sălaj, întregesc, fericit, acest tablou.

Zonarea turistică pe criterii etnografice pentru Sălaj ar cuprinde satele din unitatea complexă dintre Someș și Crișul Repede, dominată de Măgura Șimleului, Munții Meseș și Munții Plopiș. În cuprinsul Sălajului se disting trei subzone: Subzona Codrul Sălajului, Subzona Silvaniei și Subzona Someșană.

Teritoriul Sălajului seamănă, în mic, cu acela al Transilvaniei propriu-zise: un podiș înconjurat de munți ca o cetate. Un relief care, în mare măsură, influențează clima și vegetația județului. Munții și dealurile sunt acoperite, în bună parte, cu păduri de gorun, stejar, cer și fag.

O parte din păduri a dispărut, extinderea agriculturii provocând defrișări masive, așa că doar unele toponime mai amintesc de vechii codrii: Cehu Silvaniei, Sighetu Silvaniei, Șimleu Silvaniei ș.a. Populația a întrebuițat lemnul în construcția de locuințe, anexe gospodărești dar și în arhitectura monumentală. Într-o vreme, nu tocmai îndepărtată, aproape toate construcțiile monumentale românești din Sălaj erau făcute din lemn.

Încă în anul 1900, cele mai multe biserici românești din Sălaj erau din lemn. Marea majoritate a acestora sunt plasate în localitățile din părțile deluroase și muntoase ale ținutului. Minoritățile naționale n-au avut, în perioada interbelică, nici o construcție monumentală din lemn, ci numai câteva clopotnițe, deși sunt date care atestă că în secolele anterioare maghiarii au folosit și ei acest material de construcții.

Românii sălăjeni au construit biserici din lemn nu doar din secolele XVII-XVIII dar, din diverse cauze, cele mai vechi nu s-au păstrat. Oricum însă, bisericile, mai vechi sau mai noi, au

trecut prin repetate operațiuni de restaurare, modificare sau reparare, păstrând însă elementele tradiționale de bază ale arhitecturii monumentale vechi.

Materialul de construcție este stejarul, mai rar fagul. Ales cu grijă, lemnul pentru construcții satisfăcea cerințele unei construcții durabile. De multe ori, lemnele necesare se aduceau de la mari depărtări. La unele monumente chiar și cuiele de legătură și acoperișul erau făcute din lemn.

Planul acestor construcții, plasate, de regulă, pe un loc mai ridicat decât vatra satului, se compunea dintr-o navă dreptunghiulară, lungă, care, în partea de răsărit se termina cu o absidă îngustă semicirculară sau poligonală. Nava este împărțită în naos și pronaos. În general, bisericile din Sălaj sunt mici, cu o lungime medie de 10 metri, o lățime de 3,5 metri și înălțimea pereților de 2 metri. Nu era nevoie de construcții mai mari. Populația satelor românești era mică. Totuși, în caz de nevoie, slujba putea fi ascultată și din exteriorul bisericii. Turnurile erau de mai multe tipuri, cu coif piramidal fără cerdac, cu coif piramidal și cerdac deschis, cu coif piramidal, patru turnulețe și cerdac deschis.

În interior, majoritatea bisericilor erau pictate. O pictură azi foarte deteriorată, aproape invizibilă în unele locuri. Aglomerația din biserică, fumul lumânărilor, insuficienta aerisire au condus la acest deznodământ. În unele biserici, peste pictură, s-a zugrăvit. Pictura era făcută pe un strat de preparație din gips întins pe o pânză de cânepă sau de in aplicată pe pereți și lipită la întâlnirea dintre două scânduri sau bârne. Culoarele erau preparate de pictori, din materiale vegetale. Cele mai des folosite erau tonuri de albastru, cenușiu, galben, roșu deschis și verde închis. Scenele pictate diferă de la o biserică la alta.

Este vorba însă, la toate, de episoade din vechiul și noul testament, cerute de iconografia bisericilor orientale: prorocii și sfinții părinți, scene din viața lui Iisus, evangheliștii, apostolii, Sfânta Treime, Sfânta Fecioară Maria, Sfântul Gheorghe, Ioan Botezătorul, judecata de apoi, iadul ș.a. Picturile datează din secolul al XVIII-lea (cele mai vechi) și al XIX-lea (cele mai multe). Pictura de interior nu este lipsită de interes pentru istoricul de artă și ochiul turistului. Uneori zugravii au îmbrăcat în costumele epocii pe cei care îl chinuie pe Iisus, alteori, în scena judecății de apoi, îi vedem în iad pe cei care intră în pământul altora, pe morarul care înșală etc.

Unele biserici, puține la număr, erau zugrăvite și în exterior, dar în aceste cazuri pictura este mult mai deteriorată decât pictura interiorului.

Scopul pictării bisericilor era, în primul rând, decorativ. Avea însă, și un scop moralizator, educativ. Uneori era folosită pictura ca material didactic, ținând locul manualelor școlare.

Cei care realizau bisericile, meșterii, și cei care le pictau, zugravii, erau oameni specializați, dedicați meseriei lor, sălăjeni dar și din alte părți. Unii erau agricultori sau crescători de vite și doar sezonier se ocupau de construcții sau zugrăvit. Circulând în diferite părți, au contribuit la nașterea unei concepții artistice unitare în ceea ce privește *bisericile de lemn*. Armonia și echilibrul bisericilor din lemn sunt evidente.

Coloristic, ornamental, aceste monumente de artă se ridică deasupra altora, din zonele înconjurătoare. *Originalitatea și frumusețea* lor suscită și azi interesul specialiștilor, al turiștilor și al iubitorilor de artă.

Capitolul 2

PARTICULARITĂȚI ALE TURISMULUI CA DOMENIU DE ACTIVITATE ECONOMICĂ PENTRU JUDEȚUL SĂLAJ

1. *Locul și rolul turismului în economie*

Ca ramură economică, turismul își aduce contribuția la crearea de venit național și realizarea de încasări valutare. Majoritatea activităților de turism au caracter productiv: transportul, prepararea hranei în restaurante, întreținerea spațiilor de cazare etc.

Turismul are unele particularități față de alte ramuri ale economiei, respectiv *serviciile turistice* diferă de mărfurile propriu-zise, astfel:

- *Serviciile turistice au caracter intangibil*, adică nu pot fi verificate de către turist înainte de efectuarea lor. Serviciile prestate de către unitățile de turism necesită prezența clientului la locul de consum al serviciilor, pentru că prestația turistică nu poate fi expediată la locul cumpărării, cum se procedează cu marfa obișnuită.
- *Ramura economică a turismului este interdependentă* de alte ramuri ale economiei naționale. Industria turistică are legături cantitative și calitative cu producția unor ramuri: alimentară, textilă, de mobilă etc. Volumul și calitatea serviciilor din industria turistică sunt determinate de către cererea turiștilor, dar este influențată de calitatea produselor din ramurile conexe. Activitatea turistică este influențată și influențează la rândul ei ramurile economiei naționale cu care este în interdependență.
- *În turism se valorifică potențialul complex al unei zone sau stațiuni*, respectiv serviciile materiale în structurile de primire turistice (de cazare, alimentație, transport, tratament), infrastructura generală, precum și factorul uman și atracțiile turistice (climă, relief, peisaje, obiective cultural-istorice, tradiții), împreună cu elementele nemateriale (atmosfera, ospitalitatea).

- *Produsul turistic cuprinde servicii eterogene* (cazare, alimentație, transport, tratament, agrement, excursii, asistență, ghid etc.), efectuate de către diferite unități, dar care se oferă clientului ca un pachet de servicii, fiind necesară asamblarea și corelarea acestora, în scopul realizării unui program turistic unitar, cu parametri calitativi competitivi.
- *Activitatea turistică* deși are un caracter sezonier, datorită climei și reliefului, *prezintă o anumită inelasticitate*: structurile de primire turistice cu funcțiuni de cazare, alimentație, tratament etc. nu se pot modifica în scurt timp sau imediat, în funcție de cererea turiștilor la un moment dat.
- *Produsul turistic este perisabil*. O marfă obișnuită, un bun fizic se poate stoca și vinde mai târziu, în funcție de conjunctura pieței. O vacanță programată la o anumită dată și nevândută din diferite motive (neobținerea vizei, nerealizarea numărului minim de participanți), se pierde, deoarece nu se poate depozita. Ca urmare, rămân nefolosite locuri rezervate pentru avion, autocar, hoteluri etc., cu plata unor penalizări.
- *Produsele din ramura turismului au un pronunțat caracter de substituie*, în sensul că există o ofertă aproape nelimitată de forme de turism practicate, destinații turistice, structuri de primire turistice de diferite tipuri și confort, pe care clientul le poate compara și selecționa în funcție de motivația sa și bugetul de care dispune.
- *În turism forța de muncă* (specializarea Geografia Turismului) *ocupă o pondere mai mare decât în alte ramuri ale economiei*, totuși sunt posibilități mai limitate pentru mecanizarea și automatizarea proceselor de lucru, deoarece multe servicii sunt efectuate direct de către lucrători: agenți de turism, ghizi de turism, recepționeri, chelneri etc. Creșterea în mod exagerat a numărului de servicii pe lucrător, influențează negativ calitatea actului turistic.
- *Nivelul consumului (încasărilor) în turism este măsurat prin indicatori specifici*, calculați per turist, pe feluri de produse turistice, pe structuri de primire turistice etc. El reprezintă un element de bază pentru studierea cererii turiștilor, fundamentarea deciziilor și acțiunilor întreprinse, în vederea adaptării ofertei de produse turistice la cerințele consumatorilor. Nivelul consumului este determinat de veniturile turiștilor, de

calitatea ofertei turistice și de alte elemente specifice pieței turistice (legislația vamală și în materie de vize, infrastructura generală etc.).

2. Resursele turistice

Managerii din turism și totodată toți actorii din turism trebuie să cunoască toate elementele de apreciere ale unui *teritoriu geografic*, dacă oferă resurse naturale și antropice a căror valorificare, pe fondul unor amenajări, poate determina o activitate de turism.

Pornind de la definirea ofertei turistice ca ansamblu format din patrimoniul turistic și serviciile prin care acesta este pus în valoare, cu utilizarea de personal de specialitate, se impune o analiză a resurselor turistice și a rolului lor în turism.

Patrimoniul turistic cuprinde:

- potențialul turistic natural
- potențialul turistic antropic (creat de om);
- infrastructura generală;
- structurile de primire turistice, cu funcțiuni de cazare, alimentație, tratament, agrement etc.

Un specialist analizează permanent resursele turistice dintr-un teritoriu geografic, prin evaluarea cantitativă și calitativă a acestora, determină posibilitatea unor activități turistice, stabilind forme de turism ce pot fi practicate.

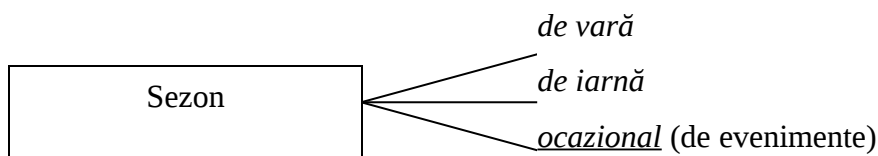
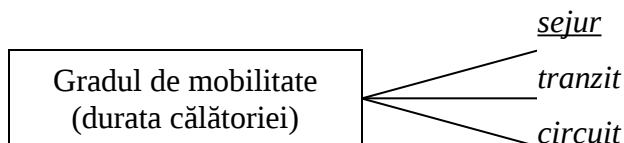
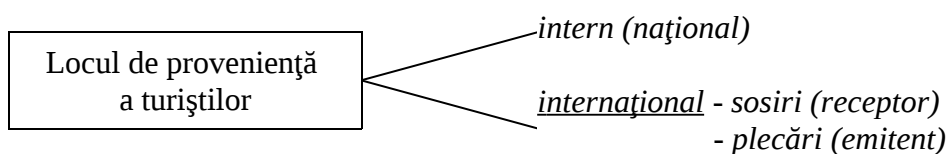
Pe baza amplasării și valorificării obiectivelor turistice principale și de valorificare a lor, termenii cu care specialiștii din turism lucrează în permanență și care sunt reglementați în legislația specifică sunt: zona turistică, arealul turistic, stațiunea turistică, zona de recreare periurbană, punctul turistic, parcul balnear, domeniul schiabil, etc.

3. Turismul: concepte, definiții, forme practicate

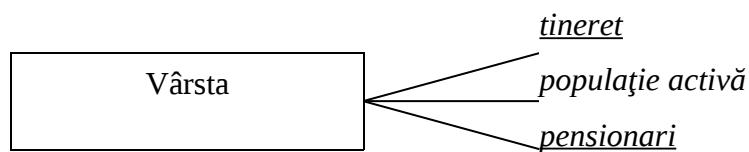
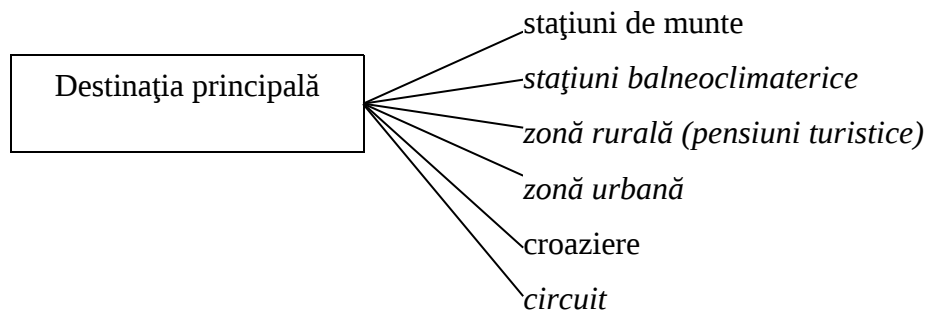
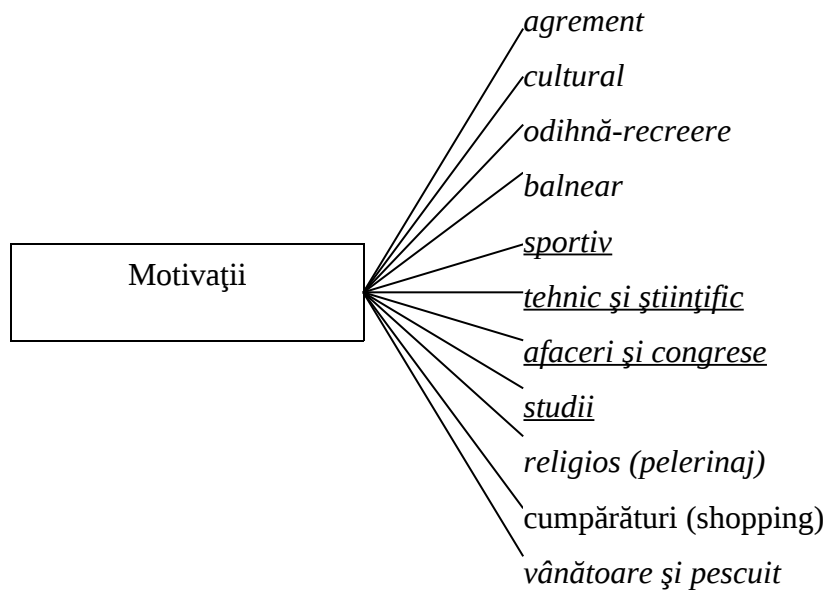
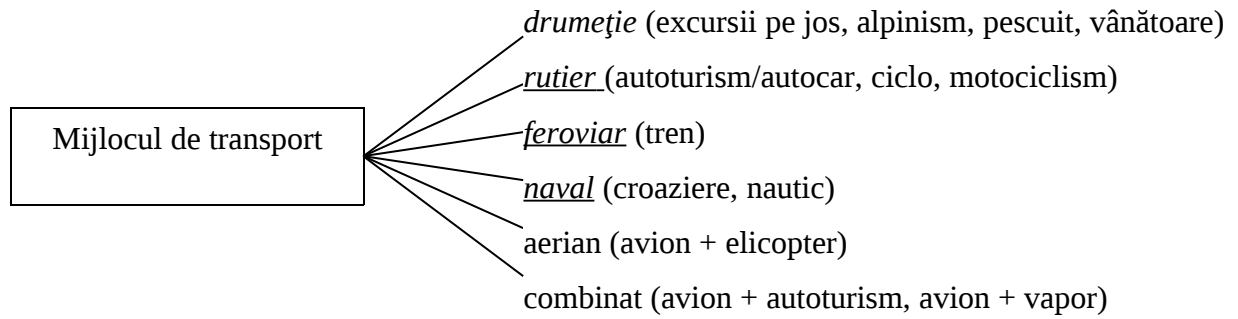
Turismul, este ansamblul de relații și fenomene care rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor, în afara domiciliului lor, atâta timp cât sejurul și deplasarea nu sunt motivate printr-o stabilire permanentă și o activitate lucrativă oarecare.

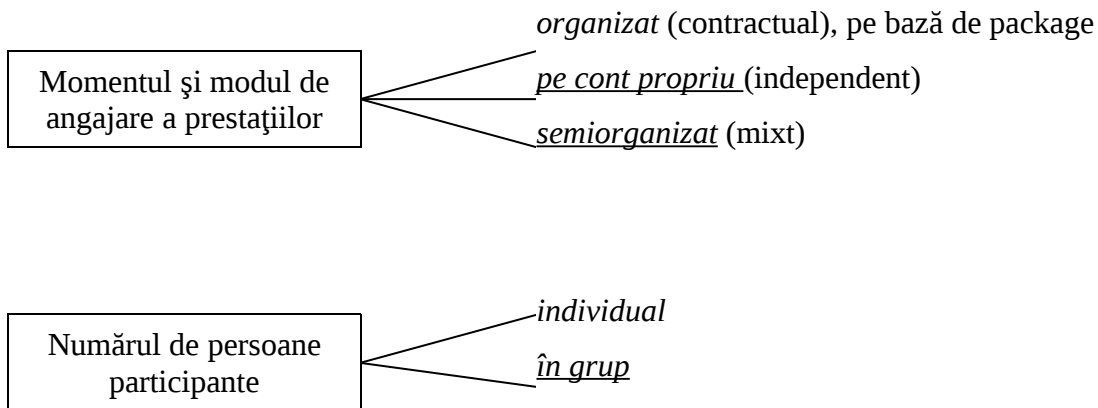
Turismul ca ramură a economiei județene, comunale etc., cu funcții complexe reunește un ansamblu de bunuri și servicii oferite spre consum persoanelor care călătoresc în afara mediului lor obișnuit pe o perioadă mai mică de un an și al căror motiv principal este altul decât exercitarea unei activități remunerate în interiorul locului vizitat.

Formele de turism reflectă structura mediului care le-a generat sau procesarea fenomenului turistic, iar în funcție de anumite criterii, există diferite clasificări (cu specific pe Sălaj *actual și în devenire*):

Turismul intern este activitatea turistică practică în interiorul unei țări. El se referă atât la „turismul intern” realizat de către rezidenții unei țări care vizitează propria țară, cât și la „turismul receptor” care include vizitele nonrezidenților în țara respectivă.

Turismul național grupează turismul intern al unei țări, turismul emițător ce se referă la rezidenții acelei țări care vizitează alte țări.

Turismul internațional este format din turismul receptor și turismul emițător.

Vizitatorul este orice persoană care călătorește spre un loc, altul decât mediul său obișnuit, pentru mai puțin de 12 luni, scopul călătoriei fiind altul decât exercitarea unei activități remunerate. Vizitatorii se împart în două grupe:

- *turiști* sunt vizitatori al căror sejur include cel puțin o înoptare;
- *excursioniști* sunt vizitatori care se deplasează în scopuri turistice pentru mai puțin de 24 ore, fără a include o înoptare.

Pachetul de servicii turistice este o combinație prestabilită a cel puțin două dintre următoarele trei grupe de servicii, cu condiția să fie oferite la vânzare la un preț global și ca durata neîntreruptă a acestora să depășească 24 de ore sau să cuprindă o înoptare, și anume:

- transport;
- cazare;
- alte servicii: alimentație, tratament, agrement.

Produsul turistic reprezintă un ansamblu de bunuri materiale și servicii reunite într-o formă specifică - pachet de servicii, oferit spre vânzare consumatorului final, turistul. *Produsele turistice diferă de produsele fizice, deoarece prezintă unele riscuri și anume:*

- *Sunt intangibile*, neputând fi verificate, probate înainte de efectuarea sau consumarea lor; serviciile turistice realizate de unitățile de turism necesită prezența clientului la locul de consum al serviciilor, pentru că prestațiile turistice nu pot fi expediate la locul sau în țara turiștilor, cum se întâmplă în cazul produselor obișnuite (mărfurilor). De aceea, turiștii cumpără programe turistice, pe care nu le cunosc dinainte sau, eventual, le cunosc din pliantele agenției de turism sau reclama acestora în mass-media.
- *Sunt eterogene*, cuprinzând servicii turistice diferite (cazare, masă, transport, tratament, agrement, asistență ghid etc.), prestații efectuate de unități economice specializate și sunt asamblate de agenție într-un pachet, în scopul de a realiza și a oferi clienților un produs unitar, competitiv pe piața turistică.
- *Sunt perisabile*, în sensul că în cazul în care produsele turistice nu se vând la un moment dat, din diverse motive, acestea nu se pot depozita (ca mărfurile) și programele respective se anulează, se pierd locurile rezervate în hoteluri, în avion, autocar, cu riscul de plată a unor penalizări.
- *Sunt sezoniere*, fapt determinat de clima și relieful zonei, iar acest lucru conduce la ciclul de sezonalitate în activitatea de turism: perioade de vârf de sezon, de extrasezon, cu fluctuații ale cererii turiștilor și ca o consecință, un volum mai intens sau mai redus de activitate și folosirea unui număr variat de personal, care poate influența calitatea actului turistic.

Serviciile turistice reprezintă componenta importantă a produsului turistic împreună cu atracțiile turistice și accesibilitatea la locul de vacanță. Ele sunt de două categorii:

- a). Servicii de bază: cazare, masă (alimentație), transport, tratament (la turismul balnear).
- b). Servicii suplimentare, denumite în pliantele agențiilor de turism, servicii opționale, deoarece nu se includ în prețul de vânzare al pachetului de servicii turistice. În această categorie se cuprind servicii ca: vizitele, excursiile și intrările la diferite

obiective turistice, asigurările în timpul călătoriei (medicale, pentru automobil etc.), închirierile de mașini (rent-a-car), procurarea de vize, taxele de aeroport și securitate, serviciile de ghid local, închirierea de echipament de schi și nautic sau orice serviciu de agrement și tratament cumpărat direct de către turist, la fața locului.

Produsul turistic include atât servicii materiale (cazare, masă, transport etc.), cât și elemente imateriale (informații și cunoștințe istorice, culturale, ambianță, atmosferă, ospitalitate etc.), el include toate serviciile de la plecare până la destinația de vacanță și înapoi la locul de origine.

Produsul turistic cuprinde următoarele elemente:

- a). factori naturali (așezare geografică, climă, relief, resurse naturale de cură, chei, defilee, rezervații naturale etc.);
- b). factori generali ai existenței umane (limba, cultura, arta, tradiții, obiceiuri, monumente istorice de artă; exemplu, mănăstirile din Sălaj, biserici de lemn din Sălaj, centre de ceramică, costume populare etc.);
- c). infrastructura generală (transporturi, șosele, autostrăzi, aeroporturi, gări, rețea comercială, telecomunicații, urbanizare etc);
- d). structuri de primire turistică cu: bază (hoteluri, restaurante) și structuri complementare (agrement-divertisment etc.).

Primele categorii de factori reprezintă resursele primare ale produsului turistic, iar ultimii doi factori constituie resursele secundare ale produsului turistic.

Definiția produsului turistic care include factorii mai sus menționați nu poate fi apreciată drept completă, deoarece nu cuprinde *factorul uman*, care are rol important în asigurarea calității produsului turistic, a prestațiilor turistice.

Structura produsului turistic poate fi redată și astfel:

A. *Atracții turistice*, care sunt de diferite feluri:

- naturale: așezarea geografică, climă, relief, munte, lacuri, parcuri naturale, peisaje etc.;
- create de om: monumente istorice și de artă, muzee, parcuri de distracții, centre de agrement etc.;

- privind modul de viață a oamenilor: tradiții, cultura și arta, folclor, meșteșuguri vechi, țesut, olărit, cioplit în lemn etc.;
- evenimente și manifestări: festivaluri, expoziții, spectacole, activități sportive etc.

B. Accesibilitatea la locul de destinație: căi și mijloace de transport folosite de turiști pentru a ajunge la locul de vacanță

C. Dotări:

- infrastructura generală: telecomunicații, șosele, autostrăzi, rețea comercială, aeroporturi, porturi, gări etc.;
- structuri de primire turistice: hoteluri, restaurante, baze de tratament, mijloace de transport pe cablu etc.;

4. Exemple de atracții turistice și facilități în Sălaj pentru turiști.

- *Atracții naturale:*

- munți;
- lacuri și râuri;
- stațiuni de tratament;
- parcuri și rezervații naturale.

- *Atracții create de om:*

- biserici, mănăstiri;
- clădiri istorice, castele, palate;
- situri arheologice;
- muzee;
- grădini botanice;

- *Atracții privind modul de viață al oamenilor:*

- festivaluri muzicale și de teatru, expoziții și târguri comerciale;
- distracții și agrement: discoteci, cazinouri, baruri;
- activități sportive: schi, terenuri de sport, ambarcațiuni pe apă, tenis, auto, plimbări cu sania și trăsura etc;
- cumpărături (shopping) în complexe comerciale.

Factorii menționați ce compun produsul turistic, în mod practic nu se pot vinde sau negocia, pentru că sunt fie fizici (formele de relief, amplasarea, clima etc.), fie bunuri imobiliare (hoteluri, restaurante etc.) și deci nu pot fi modificate în cursul tratativelor.

Se negociază nu aceste elemente, ci prestațiile, serviciile oferite, deci produsul turistic se concretizează în servicii, programe turistice, respectiv prin oferta turistică, care în afară de programe turistice, cuprinde și condițiile de comercializare (mod de plată, prețuri, comisionae, facilități etc.).

În sensul larg, produsul turistic se confundă cu oferta turistică, dar stricto sensu, așa cum am menționat, există deosebiri între aceste două noțiuni.

Produsele turistice oferite pot fi:

- programe turistice cuprinzând un pachet de servicii (package) de: cazare, masă, transport, transferuri, asistență ghid, tratament etc., care se vând la un preț global (total) și care de regulă este un preț fix, dacă nu este supus inflației sau fluctuațiilor valutare;
- servicii individuale, separate: rezervări de locuri în structurile de cazare, masă, transport cu diferite mijloace de transport (avoin, tren, autocar etc.), închirieri de autoturisme, asistență acordată de ghid, precum și ilete la spectacole și manifestări cultural-sportive în cadrul unui program turistic.

5. *Mijloace de transport folosite în turism-caractere globale*

Industria turistică cuprinde *cinci sectoare* componente: hotelăria, transporturile, atracțiile turistice, organizatorii de călătorii și organizarea destinației de vacanță.

Transporturile sunt una din componentele esențiale ale pieței turistice.

Transporturile au pondere determinantă în prețul global al produselor turistice influențând direct alegerea destinației turistice.

a. Transportul aerian

Este un mijloc de transport ce permite crearea de noi piețe turistice, către destinații îndepărtate de țările emitente (ex. Hong Kong, Singapore, Malaezia, insulele din Pacific etc.).

Oferta turistică a numeroase destinații este dependentă aproape exclusiv de condițiile de transport aerian: frecvența zborurilor, orarul, prețul (Maroc, Tunis, Turcia, Grecia).

Înființarea zborurilor charter prin anii '80 a determinat, în Europa, creșterea traficului spre destinații din sudul Mediteranei (Grecia, Turcia, Spania, insulele Baleare și Canare), datorită prețului scăzut al charterelor (sunt sezoniere și pot fi anulate dacă cererea este scăzută).

Concurența zborurilor charter a determinat modificarea politicii comerciale de prețuri a companiilor aeriene de curse de linie (regulate): practicarea de tarife promoționale apropiate de cele charter (tarife de vacanță, pentru vizite), înființarea unor filiale de curse neregulate (Air Charter Internațional în Franța, Viva în Spania, Air Condor în Germania).

Alegerea destinațiilor de zbor este determinată de cererea turistică a touroperatorilor, respectiv: distanța destinației față de țările emitente de turiști, durata vacanței, concurența mijloacelor de transport de suprafață, de anotimp. Distanța competitivă pentru avion este de 700 - 1000 km.

b. Transporturile rutiere

În Europa, transporturile rutiere ocupă peste 75% din sosirile de turiști internaționali.

Dezvoltarea industriei de automobile a determinat creșterea fluxurilor turistice în general precum și spre destinațiile cele mai îndepărtate sau chiar mai izolate, datorită asocierii mașinii cu alte mijloace de transport (avion, tren). Factorii care influențează transportul auto sunt:

- Prețul carburantului. Face concurențial transportul auto în țările Uniunii Europene pentru voiaje în țările limitrofe și pentru turismul intern, în situația ocupării tuturor locurilor din vehicul; distanța eficientă este de circa 100 - 300 km.
- Prețul de închiriere auto. Varianta fără șofer este legată parțial și de dezvoltarea transportului, pentru că circa 2/3 din agențiile Rent-a-car sunt amplasate la aeroporturi (Herz - creată în 1924, Budget, Avis, Europcar). Aranjamentele pentru închirierea mașinii sunt combinate cu alte mijloace de transport: Fly and drive (avion + mașină), Rail and drive (tren + mașină).

- Rețeaua rutieră și facilitățile vamale. Crearea marilor axe de comunicație și autostrăzi în anii '70 către Europa de Sud, a apropiat destinațiile turistice din zona Mediteranei de marile piețe emitente de turiști din nordul Europei.

Politica de liberalizare frontalieră și vamală din Uniunea Europeană a facilitat transporturile. A crescut concurența liniilor regulate de autobuze față de transportul feroviar și aerian, în Europa de Vest și America de Nord datorită:

- prețului mai redus;
- îmbunătățirii calității (confort, climatizare, viziune panoramică);
- adaptării pentru aranjamente forfaitare de circuite (cu transport, cazare și vizite în diferite locuri).

c. Transportul feroviar

Are loc o revigorare a transportului feroviar, datorită apariției trenurilor de mare viteză (Franța, Germania, Italia, Austria etc.), fapt care a dus la:

- Folosirea trenului pentru deplasările de afaceri, cu dotările necesare;
- Organizarea de aranjamente forfaitare (cu transport feroviar, cazare, vizite) de către SNC în Franța și TUI în Germania.
- Sporirea facilităților oferite de societățile feroviare:
  - creșterea confortului și serviciilor (SNA are vagoane cinema, discotecă);
  - mărirea vitezei de rulare (TGV - train a grand vitesse, Paris – Lyon – Marsilia);
  - trenuri speciale (TEN – Tren European de Noapte, tren auto cușetă pentru transport călători și mașini);
  - tarife reduse pentru weekend, tineri, grupuri.

Documente folosite în transport:

- biletul de avion (cu sau fără rezervarea datei dinainte – OK sau Open);
- voucher pentru închiriere auto;
- bilete de tren pentru aranjamentele Interrail, Eurailpass, Eurailticket.

d. Transportul naval

Transportul naval cuprinde, în principal:

- Croazierele maritime și fluviale, cu durate de 1 – 35 zile și servicii de: transport, cazare, masă și agrement pe vapor și opțional excursii în porturile vizitate.
- Transportul cu ferryboat, care a cunoscut o dezvoltare în zone cu intens trafic turistic: Canalul Mânecii între Marea Britanie și celelalte țări din Europa, între Italia și Grecia, între țările scandinave, între continent și diverse insule etc.
- Transportul nautic specific țărilor insulare, realizat cu ambarcațiuni de agrement (șalupe, iahturi, vaporețe etc.).

Capitolul 3

POTENȚIALUL TURISMULUI CURATIV

1. Apele minerale și potențialul lor turistic

a. Zona nord-vestică a Sălajului

Zona studiată și prezentată în lucrarea de față, sub aspectul unităților de relief din cadrul județului Sălaj, se suprapune Platformei Sălăjene Marginale, ca limită având județele Bihor în vest, Satu-Mare în nord și Depresiunea Silvaniei în sud-est și est. Între aceste limite, cele două subunități - Colinele Toglaciului și Piemontul Sălăjan - sunt separate de cursul râului Crasna, care drenează nord-vestul județului.

Relieful are caractere piemontane, cu interfluvii largi, slab ondulate, asemănătoare unui podiș cu o altitudine medie de circa 300 m, care coboară ușor spre nord-vest. Colinele Toglaciului prezintă aspectul unor culmi divergente cuprinse într-râurile Barcău și Crasna. Piemontul Sălăjan are un caracter net piemontan, în limitele județului fiind înglobat doar sectorul său sudic.

Din punct de vedere litologic, zona studiată este constituită din depozite friabile cu structură piemontană, cu excepția văilor larg deschise căptușite cu aluviuni etajate în terase, sau sub formă de șesuri aluvionare foarte dezvoltate în lungul majorității văilor.

Zona depozitelor friabile cu structură piemontană, cu predominanța nisipurilor și pietrișurilor de vârstă pliocenă, cantonează straturi acvifere de adâncimi reduse, dependente de condițiile morfolitologice, putând fi interceptate cu ușurință de puțuri gospodărești. Nu însă rareori apar la zi sub formă de iviri lineare, drenate de râuri, pentru care constituie sursa principală de alimentare, sau sub formă de izvoare cu debite mici, cu regim variabil, influențate de condițiile umidității locale.

Formațiunile tortoniene dispuse insular între râul Zalău și pârâul Mineu (afluent al Sălajului), cantonează orizonturi acvifere satisfăcătoare din punct de vedere cantitativ, dar necorespunzătoare calitativ exigențelor solicitate de apele potabile (sulfatate, bicarbonatate, calcice).

Depozitele sedimentare care alcătuiesc terasele principalelor râuri ca Barcău, Crasna, Zalău etc., au favorizat dezvoltarea unor structuri acvifere cu caracteristici cantitative și calitative foarte variate.

Șesurile aluvionare ale râurilor amintite *înmagazinează însemnate cantități de ape freactice, în majoritatea cazurilor nepotabile, datorită mineralizării însemnate, a calității organoleptice necorespunzătoare, imprimate de caracterul mlăștinos* al depozitelor de luncă. De asemenea, posibilitățile reduse de drenare nu permit folosirea lor decât în cazuri de strictă necesitate.

Alcătuirea geologică și evoluția subasmentului Platformei Sălăjene Marginale a făcut posibilă *aparitia unor manifestații hidrominerale*, legate genetic de constituția litologică și mai ales de unitățile structurale.

Izvoarele de ape minerale ale acestei unități prezintă o mare varietate din punct de vedere calitativ, cele mai însemnate încadrându-se în tipurile oligominerale, sulfatate, magnezice, calcice, bicarbonatate, sulfuroase, feruginoase și vitriolice.

Marea varietate a acestor iviri hidrominerale trebuie pusă pe seama complexității litofaciesurilor din constituția panonianului și mai ales pe tectonica disjunctivă a fundamentului cristalino-mezozoic și a sedimentului prepanonian.

Majoritatea apelor minerale cunoscute în această zonă, datorită proprietăților fizico-chimice dispun de calități terapeutice, fiind utilizabile în cura internă, sau ca ape balneare (cură externă), ele constituind o resursă naturală valoroasă pentru județul Sălaj.

Sub aspectul amintit, bordura sud-estică a Platformei Sălăjene Marginale se face cunoscută prin numeroase *izvoare minerale ce apar din depozitele panoniene*, în a căror alcătuire intră argile, marne, nisipuri și pietrișuri, acoperind rama cristalină puternic faliată. În aceste condiții, apele vadoase infiltrate spală, în circulația lor, formațiuni diferite, *imprimând izvoarelor o mineralizare foarte eterogenă.*

Această neprețuită bogăție a subsolului părții nord-vestice a județului Sălaj - deși cunoscută în unele cazuri și folosită chiar din secolul trecut - nu a fost valorificată pe măsura calităților ei.

Dintre cele mai însemnate izvoare minerale ale acestei zone amintim:

- În localitatea Șumal (comuna Marca) situată pe malul drept al Barcăului, la contactul dintre depozitele holocenului superior și cele pliocene (argile, marne, nisipuri), apare un izvor mineral artezian. Debitul de apă oscilează în jur de 2 l/s având o temperatură cuprinsă între 25,9 °C și 26,7 °C, caracteristică unei ape hipotermale. Calitativ, apa izvorului este încadrată în categoria celor oligominerale (biocarbonată, clorurată, sodică), slab radioactivă, cu un conținut de săruri dizolvate sub 700 mg/l, iar pH-ul cu valoarea de 7,7 o include în categoria apelor slab alcaline.

Din punct de vedere terapeutic apa minerală este indicată în cura internă, fiind diuretică, recomandată în afecțiunile renale și ale căilor urinare.

- În partea vestică a localității Zăuan (comuna Ip) - accesul se face pe DJ 109P - în valea Băilor, afluent de dreapta al Barcăului, la poalele Dealului Mal (191m altitudine), există un izvor mineral a cărui apă provine din spălarea depozitelor panoniene care coboară prin infiltrație până la nivelul miocenului. Izvorul, cunoscut pe plan local din anul 1932, are un debit de circa 1 l/s, deversând o apă minerală sulfată, magneziană, calcică, hipotonă cu mineralizare totală de peste 4000 mg/l, din care ionul sulfatic deține ponderea cea mai mare, urmat de magneziu, calciu și sodiu.

Temperatura apei minerale de numai 19,3 °C o apropie de cea a apelor hipotermale, motiv pentru care este indicată doar în cură internă pentru afecțiuni hepatobiliare și boli de nutriție, sau ca apă balneară prin încălzire, în tratarea afecțiunilor aparatului locomotor.

- Incinta comunei Bobota cantonează câteva izvoare minerale valorificabile datorită calităților terapeutice de care dispun.

Două din seria acestora sunt situate pe versantul drept al pârâului Răturilor, în partea de vest a satului Zalnoc, la poala Dealului Holtăului.

Tradiția populară le situează în secolul XV, când însuși împăratul de la Viena venea cu caleașa împărătească să facă baie aici.

Datele cunoscute despre existența lor le avem cu mult mai târziu. Astfel, la nr. 13/1874 din „Matricula botezurilor” a bisericii românești unde este înregistrat botezul lui Tomola Floare de preotul Cristea Vasile, la locul nașterii s-a scris: Zalnoc, strada cea mare, lângă Băi. Rezultă că în 1874 băile erau pe locul unde sunt și astăzi și încă cu mult timp înainte, de vreme ce sunt oferite ca punct de reper bine cunoscut.

În 1910, băile de la Zalnoc, proprietatea lui Weinreb Marton, sunt vizitate de medicul din Tășnad, dr. Rosenbaum Deszö.

În anul 1918 cunoaștem un „Chestionar statistic despre băile din Zalnoc”, care cuprinde următoarele date: sunt băi de tratament; sunt proprietatea urmașilor decedatului Kovacs Dumitru; suprafața băilor este de 7200 stânjeni; izvoarele sunt sulfuroase și fieroase; clădirile cuprind o casă de baie și două clădiri separate de prima, pentru oaspeți; afecțiunile tratate sunt reumatisme, anemie, boli ginecologice, nervi; medicul băii este Marcovici Iacob, medicul plasei Șimleu; băile funcționează între 15 mai și 15 septembrie; au două hoteluri cu o capacitate de 120 locuri; prețul la o cameră la hotel într-o zi: 3-6 coroane, sunt două restaurante; prețul unei băi: 2,5-3 coroane; drumul cu căruța de la gara (halta) Derșida până la Zalnoc la băi era de 15 coroane. Sporturi care se pot practica: vânătoarea, pescuitul, călăria. Clienți din 1907 până în 1917: 2500 permanenți, 7800 trecători. Banca creditoare este banca economică din Debrețin. Semnează: Kovacs Ștefan.

Băile funcționează în condițiile mai sus arătate până în anul 1939, când, din cauza războiului, își întrerup activitatea.

După o întrerupere de 35 de ani, conducerea C.A.P.-ului le redeschide la data de 9 mai 1975. Băile cuprindeau o clădire și turn de apă. Clădirea cuprinde 12 vane, o cameră cu 3 dușuri, bazin acoperit pentru baie, o cameră pentru cazanul de încălzit apă și 3 camere cu diferite întrebuințări. Una este punct sanitar, alta cameră de bilete și garderobă. Mai târziu (1981) s-a adăugat o nouă clădire cu etaj, legată de prima printr-un coridor acoperit, clădire ce cuprinde: bucătărie, sală mare de mese, sală mică de mese și camere de alimente la parte. La etaj, sunt 13 camere pentru cazare cu câte 2 paturi. În capătul clădirii dinspre stradă erau birourile C.A.P.-ului. Tot pentru cazarea oamenilor care vin la băi se găseau, în acea perioadă, 5 champinguri ale Cooperativei de Consum Bobota, cu câte 2 paturi fiecare.

Apa are următoarele substanțe: natriu, calciu, magneziu, fier, aluminiu, acid siliciu și sulf. Este recomandată bolnavilor de artrită, reumatism și anemie (băută). Apa are efect asupra constipației și apoplexiei.

Pe baza adresei nr. 502 din 24 februarie 1971 a Direcției Sanitare Sălaj se confirmă că apa băilor a fost reanalizată la data de 13 octombrie 1964 de Institutul de Balneologie București, care a transmis următoarele indicații: apa se recomandă în cura externă și internă; în cură de diureză, în afecțiunile aparatului urinar, reumatism, litiază, în pielite și pielonefrite, în urmările după intervențiile asupra căilor urinare, precum și în afecțiunile hepato-biliare, în urmările după hepatită cronică, în colecistitele cronice simple sau litiazice și în dischineziile căilor biliare.

Izvoarele minerale, cunoscute din preajma anului 1932, au fost amenajate și folosite de localnici. Debitul lor este relativ redus, 0,2 – 0,3 l/s, și variabil în timpul anului. Temperatura apei minerale este scăzută și nu depășește în lunile de vară 13,9 °C. apa izvoarelor este feruginoasă, sulfatată, bicarbonată, calcică, calități dobândite în urma circulației apelor vadoase prin marnele, nisipurile și pietrișurile panoniene, care află în această zonă. Fiind o apă alcalină (pH = 7,8), datorită caracteristicilor calitative și mineralizării reduse (1350 mg/l), aceste ape sunt recomandate pentru tratarea afecțiunilor hepatobiliare, în cură de diureză etc.

În partea nordică a centrului de comună Bobota, la extremitatea luncii din stânga râului Crasna, sub dealul Valea Iedului, apar câteva izvoare minerale cu debite reduse (4 l/oră) datorită obturării căilor de acces spre suprafață. Apa minerală feruginoasă, sulfatată, bicarbonată, calcică, magneziană, este slab acidă (pH = 6,7), slab radioactivă (0,96 U.M./l), cu temperatura variabilă între 14 °C iarna și 17 °C în luna iulie, dovadă a influenței factorilor climatici locali. Datorită calităților sale, apa minerală a acestor izvoare are indicații asemănătoare celor anterioare, în plus putând fi recomandată în afecțiuni renale și boli de nutriție.

În sudul localității Bobota este cunoscut însă „Izvorul sulfuros” care apare la zi pe versantul drept al pârâului Zănicelu pe DJ 109 P. Apa izvorului mineral are un debit redus (circa 5 l/oră), pH = 7,4, radioactivitate scăzută, este sulfuroasă, feruginoasă, cu indicații în boli de nutriție.

- Pe malul drept al pârâului Chil, în sudul comunei Chieșd, este cunoscut un izvor mineral „Fântâna lui Tăutu”, al cărui debit a fost evaluat la 0,4 l/s. Apa este sulfuroasă, bicarbonată, calcică, magneziană, cu mineralizarea medie de peste 2000 mg/l, datorită spălării depozitelor panoniene din subsol. Apa izvorului are o temperatură aproape constantă, în jur de 16 °C, radioactivitatea redusă (1,9 U.M./l), iar valoarea pH = 7,5 indică caracterul alcalin al ei.

Din punct de vedere terapeutic, apa acestui izvor poate fi folosită în afecțiuni hepatobiliare, gastrite cronice, cure de diureză etc.

- În raza comunei Carastelec, pe versantul drept al pârâului Valea Alunelor (afluent de stânga a pârâului Carastelec), pe Dc 100 A este cunoscut un izvor mineral sub denumirea de „Apa roșie” încă din anul 1936, cu apă vitriolică concentrată feruginoasă, sulfată, magneziană, calcică, cu mineralizare foarte mare (6500 mg/l), datorită spălării depozitelor oligocene din subsol.

Apa minerală hipotermală (temperatura 22,8 °C) acidă (pH = 4,6), cu radioactivitate de 0,77U.M./l, nu a fost încă studiată din punct de vedere al proprietăților curative, dar se presupune că dispune de valoroase calități terapeutice.

- Pe partea stângă a râului Crasna, la sud de localitatea Uileacu Șimleului - accesul se face pe DJ 108F - există un izvor mineral cunoscut sub denumirea de „Izvorul Pocâltău”, cu un debit de circa 0,4 l/s, temperatura de 19 °C, și pH = 7,04. Mineralizarea generală este redusă (sub 200 mg/l), cu predominanța ionului hidrocarbonic urmat de sodiu și calciu, ceea ce îl include în categoria apelor oligominerale.

Deși este folosită de localnici pentru băi, nu a fost studiată din punct de vedere al calităților terapeutice.

- Izvorul „Valea Pomilor” este situat în nordul satului Valea Pomilor (comuna Șamșud), pe versantul stâng al pârâului Valea Pustie cu acces pe Dc 4 (afluent de dreapta al pârâului Maja, tributar râului Zalău). Apa izvorului provine din formațiuni tortoriene, alcătuite din marne, gresii, calcare organogene și gipsuri. Izvorul deversează un debit de circa 1100 l/oră, cu apă slab sulfuroasă, sulfată, bicarbonată, calcică, magneziană, cu mineralizare mijlocie (1500 mg/l), alcalină (pH = 7,4), cu temperatura oscilând între 11°C și 14,3 °C, indicată în tratarea afecțiunilor căilor biliare și în stările de alergii.

Pe lângă izvoarele minerale amintite în cele de mai sus, o cercetare atentă a acestei zone a județului Sălaj poate duce la identificarea altor surse cu importanță deosebită atât sub aspect calitativ cât și cantitativ.

Prin compoziția lor chimică și calitățile de care dispun, apele minerale din cuprinsul Platformei Sălăjene Marginale oferă posibilități multiple de valorificare, *unele dintre ele pretându-se la organizarea și dezvoltarea unor stațiuni de odihnă sau puncte turistice.*

Reconstrucția sistemelor de captare a izvoarelor minerale va conduce la creșterea debitelor și la mărirea capacității de utilizare a surselor, iar prin aceasta la sporirea interesului și valorii economice prin turism a acestei zone a județului Sălaj.

b. Zona nord-estică a Sălajului

Zona studiată încadrează două puncte de referință: zona Buzușa-Băi și zona Jibou.

Băile de la Buzușa-Băi.

Stațiunea este situată la 300 m față de localitatea Ileanda, pe DN 1C și la 2 km de gara Ileanda, pe versantul stâng al văii Secătura. Această stațiune beneficiază de o așezare deosebit de frumoasă, într-o grădină de brazi și foioase și care și-a mărit an de an numărul vizitatorilor datorită gamei largi de afecțiuni în care apele sale minerale au un efect favorabil.

Este o stațiune cu caracter permanent, unde au fost puse în evidență strate acvifere de adâncime cu ape slab mineralizate.

Apa minerală izvorăște din mai multe locuri de sub stâncile din valea Secăturii, din depozitele oligocene care încep într-un facies continental, constituit dintr-un complex de argile cenușii, în care se găsește un strat de lignit, gresii, calcare cu concrețiuni de pirită care dau mineralizarea apelor de Buzușa. Acestea le succed orizontul stratelor de Ciocmani, urmat de stratele de Buzușa (formate din marne) iar apoi stratele de Ileanda.

Apa minerală este amintită ca amenajare cu interes local din 1932, fiind captată în două izvoare prin intermediul unei stații de pompare. Apa este slab sulfuroasă, sulfată, foarte slab clorurată, calcică, sodică, magnezică.

Stațiunea Buzuș-Băi are 4 surse cu apă rece/termală (trei forate și una naturală semitermală la 19°C), cu izvor activ. Caracteristic pentru apele acestui zăcământ este prezența gazelor H₂S și CO₂.

Hidrogenul sulfurat (H₂S) are valori de 0,7 mg/l în sonde și de 4,2 mg/l în izvoare și este compusul care conferă calități deosebite acestor ape, atât pentru cura internă internă în afecțiuni hepato-biliare, de nutriție și urinare, iar în cura externă în afecțiuni ale aparatului locomotor, reumatism degenerativ, sechele postraumatice și afecțiuni ale sistemului nervos periferic.

Ca amenajări pentru funcționarea bazei de tratament există un ștrand precum și amenajări interioare - circuit închis pentru pensionari. Ca spații de cazare și masă, stațiunea Buzuș-Băi oferă 110 locuri de cazare în hotelul existent (Ceres - 1*), pavilioane cu bază proprie de tratament, căsuțe, iar masa poate fi servită în restaurantul hotelului sau în grădina de vară.

Hotelul Ceres din stațiune are 110 locuri de cazare în camere modernizate ce dispun de tot confortul, fiind situat la circa 240 m altitudine și beneficiind de un climat de coline și dealuri cu veri răcoroase și ierni reci.

Hotel Ceres din Buzuș-Băi

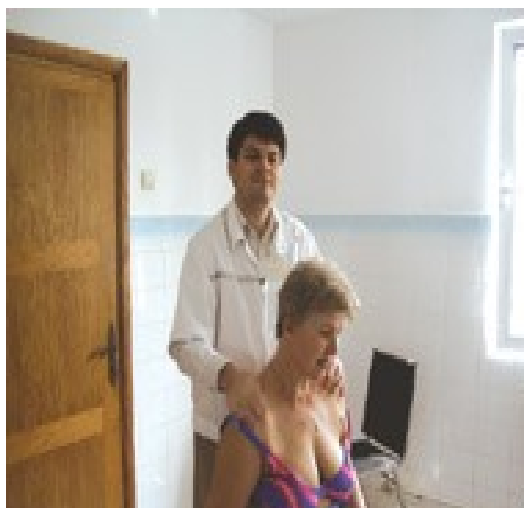
Cel mai important factor de cură al stațiunii Buzuș îl reprezintă apele minerale sulfatate, cloro-magnezice, sodice etc., recomandate pentru cura externă și pentru indigestie, care permit să ofere un tratament balnear și de recuperare.

Indicațiile terapeutice sunt:

- ❖ afecțiuni reumatismale inflamatorii;
- ❖ afecțiuni reumatismale degenerative – spondiloză cervicală, dorsală și lombară, artroze și poliartroze;
- ❖ afecțiuni hepato-biliare;
- ❖ afecțiuni ale rinichilor și ale căilor urinare;
- ❖ afecțiuni ale sistemului nervos periferic;
- ❖ afecțiuni ginecologice.

Unitatea de tratament balnear dispune de instalații de tratament care acoperă o gamă largă de proceduri, și anume:

- băi calde cu apă sulfuroasă la cadă;
- băi galvanice;
- termoterapie;
- aerosoli;
- electroterapie – curenți de joasă, medie și înaltă frecvență, unde scurte, laser și ultrasunet;
- proceduri cu câmpuri magnetice de joasă frecvență;
- masaj terapeutic;
- gimnastică medicală.

Desfășurarea tratamentului la Buzuș-Băi

Dezvoltarea strategică a turismului în stațiune și în întreaga zonă poate fi abordată pe următoarele direcții privilegiate:

- *turismul de circuit regional* (Cluj-Sălaj-Maramureș), considerând că atractivitatea unui circuit limitat restrânge atractivitatea și expansiunea de piață (cuprinde toate tipurile de obiective și atracții turistice culturale, peisagistice, religioase, rurale, cinegetice).

- *turismul termal și de stațiune* având ca potențial de piață populația județului și a zonelor limitrofe lipsite de resurse. Structura demografică a populației județului (număr mare de pensionari) va asigura permanentizarea fluxului de clienți.

- *agroturismul*, prin dezvoltarea pensiunilor și spațiilor de cazare, concentrându-se în zone ale culoarului cu caracter unic și atracție specifică în zona Ileanda-Valea Someșului. Se vor dezvolta produse turistice specifice tradiționale, de unicat național și multicultural (tradiții, obiceiuri casnice, gastronomice, etnografice, evenimente de identificare).

- *turismul de nișă* care poate fi abordat în dezvoltarea locațiilor pentru turism piscicol, sporturi de iarnă, turism ecologic, turism cultural (biserici de lemn, mănăstiri care pot deveni puncte de pelerinaj - Rus), turism cinegetic etc.

- *forme de masă ale turismului* - petrecerea activă a timpului liber pe lângă care pot funcționa locații turistice cu spații de cazare.

Dezvoltarea turismului este identificată ca o *prioritate de dezvoltare* datorită potențialului turistic al întregii zone, prin valorificarea căruia se vor crea noi locuri de muncă și noi venituri la nivel local și chiar județean. Valorizarea atracțiilor turistice din zonă poate transforma arealele cu competitivitate scăzută în zone atractive pentru investitori.

Veriga slabă o reprezintă infrastructura turistică care este încă insuficient dezvoltată: capacitățile de cazare sunt reduse, infrastructura de acces la zonele cu potențial turistic este precară iar serviciile sunt de calitate medie. În consecință, *modernizarea și dezvoltarea infrastructurii turistice* este primul pas în dezvoltarea turismului în zonă.

Turismul cultural este strict legat de prezența pe teritoriul zonei a unor valori care exprimă identitatea culturală a zonei și pot constitui repere în dezvoltarea generală a sectorului "turism".

Aceste locații și elemente de patrimoniu pot fi abordate fie ca obiective distincte, fie ca produse turistice complementare pentru celelalte tipuri de turism (turismul de stațiune, turismul de circuit).

Îmbunătățirea calității serviciilor de cazare, prin reabilitarea, modernizarea și dotarea structurilor destinate pentru aceasta, precum și prin crearea și/sau reabilitarea structurilor de divertisment (piscine, terenuri de mini golf, tenis, etc).

Afirmarea unor noi forme de turism (turism de nișă):

- speoturism (Amenajarea Peșterii Lii din zona Purcăreț - Boiu Mare);
- turism cinegetic (Podișul Purcăreț-Boiu Mare, Valea Someșului).

Băile curative Jibou.

În sectorul numit "Sărătura" pe șoseaua ce duce spre Zalău, la 1,5 km din centrul orașului, pe un teren în suprafața de 0,87 ha se găsește izvorul cu apă minerală sulfuroasă-clorurată. Din anul 1966 s-au amenajat băile curative. Calitatea terapeutică a apelor minerale din Jibou este relevată încă de Petri Mór în "Szilágy vármegye monográfiája" (Monografia județului Sălaj, 6 vol., 1901-1904).

În 1936, Institutul de Igienă și Sănătate Publică din Cluj realizează un examen fizic al izvorului de la Băi, în urma căruia utilizarea apelor sulfuroase-clorurate este indicată în tratarea afecțiunilor hepato-biliare, gastro-intestinale și reumatismale.

În anul 1962, în urma unui examen fizic mai elaborat al izvorului de la Băi, Dr. E. Cociășu indică apele terapeutice atât în cura internă cât și în cura externă.

În cura internă este indicată în special în afecțiunile hepato-biliare (congestii ale ficatului, coleciste cronice simple sau litiazice, dischinezii biliare, atonie a veziculei biliare); în bolile gastrointestinale (gastrite cronice, colite cronice, constipație obișnuită, dispersii intestinale); în bolile de nutriție, îndeosebi de obezitate; în anumite dermatoze cronice.

În cura externă este recomandată în afecțiunile reumatismale cronice și în afecțiunile nervilor periferici.

Conținutul la 1 kg de apă			1	2	3	4	5
			mg	milimoli	miliechi-valenți	mg %	miliechi-valenți %
	Clor	Cl -	3419,0	96,429	96,429	33,288	59,730
A	Brom	Br -	3,3	0,041	0,0410	0,032	0,025
N	Iod	I -	0,8	0,006	0,006	0,008	0,004
I	Nitric	NO ₃ -	8,4	0,135	0,135	0,082	0,083
O	Nitros	NO ₂ -	urme f. fine	-	-	-	-
N	Sulfuric	SO ₄ --	2770,0	28,836	57,672	26,969	35,724
I	Bicarbonic	HCO ₃ -	414,8	6,799	6,799	4,039	4,211
	Tiosulfuric	S ₂ O ₃ --	20,2	0,180	0,360	0,197	0,223
							100,000
	Sodiu	Na +	2830,3	123,072	123,072	27,557	76,234
C	Potasiu	K +	18,6	0,475	0,475	0,181	0,294
A	Litiu	Li +	0,1	0,014	0,014	-	0,008
T	Amoniu	NH ₄ +	absent	-	-	-	-
I	Calciu	Ca ++	446,0	11,277	22,555	4,342	13,971
O	Magneziu	Mg ++	180,0	7,401	14,802	1,753	9,169
N	Fier	Fe ++	5,1	0,091	0,182	0,049	0,113
I	Mangan	Mn ++	3,3	0,060	0,120	0,032	0,074
	Aluminiu	Al +++	2,0	0,074	0,222	0,019	0,137
			10121,9	274,890	322,884	-	100,000
	Acid metasilicic	H ₂ SiO ₃	122,0	1,526		1,188	
	Acid metaboric	HBO ₂	3,3	0,075		0,032	
	Amidogen	NH ₂	absent	-		-	
			10.247,2	276,491		-	
	Hidrogen sulfurat	H ₂ S	23,8	0,698		0,232	
	Mineralizare		10.271,0	277,189		100,000	

Tabel sintetic cu valorile elementelor chimice-Băile Jibou

Băile dispun de o bază de tratament sezonier care conține cabine cu două, respectiv trei vane pentru cură externă cu apă minerală, amenajări pentru helioterapie și acțiuni cu nămol și un bazin de înot. Baza de cazare sezonieră are un efectiv de 14 locuri (în șapte căsuțe de tip camping).

Băile beneficiază de cale ferată și de șosea modernizată (situată la aproximativ 500 m față de DN 1H. Prezintă interes atât pe plan local, cât și pe plan național. Proveniența turiștilor este îndeosebi din Zalău dar și din comunele și satele aparținătoare (Someș-Odorhei, Năpradea,

Benesat, Gârbou, Românași etc.), dar s-a stabilit de asemenea prezența unui număr ce-i drept mai redus de turiști și din județele limitrofe, în special din județele vecine, Maramureș, Cluj.

Calitatea terapeutică a izvorului de la Băi este recunoscută pe plan național și prezintă un mare interes pentru turismul curativ, însă nevoia acută de renovare și amenajare a bazei de tratament, de cazare și a activităților de agrement nu permite încă creșterea cerinței turistice.

2. Balneotermalismul

Potențialul din punct de vedere a balneoturismului se încadrează la trei puncte de referință: zona Băile Boghiș, zona Șimleu Silvaniei și zona Crișeni. Cea mai atractivă este *Stațiunea balneoclimaterică permanentă Boghiș* (comuna Boghiș), care este amplasată pe o veche așezare de daci-liberi (sec. II-IV e.n.) în vestul județului Sălaj, în centrul depresiunii Șimleului, într-o zonă depresionară drenată de râul Barcău, între munții Plopișului și Piemontul Silvaniei. Stațiunea Boghiș se află la o distanță de aproximativ 45 km vest de Zalău, 100 km nord-vest de Cluj-Napoca, 48 km sud-est de Marghita, la 15 Km de orașul Șimleu Silvaniei (DN1H + 4 km din comuna Nușfalău), iar față de orașul Baia Mare la 110 km spre sud-vest.

Stațiunea Boghiș este situată la o înălțime de 238 m față de nivelul mării. Această așezare explică și unele caracteristici ale climei depresiunii și a localității Boghiș unde se află situată stațiunea balneoclimaterică.

Accesul spre stațiune este înlesnit dinspre vest de șoseaua Oradea - Șimleu Silvaniei - Zalău. Față de arterele de comunicație, satul are o așezare favorabilă. Prin localitatea Boghiș trece drumul județean DJ 191D până la comuna Sâg, care leagă orașul Șimleu Silvaniei de Ciucea, de unde sunt legături feroviare și rutiere foarte bune spre Oradea și Cluj Napoca.

Față de formele de relief mai importante, stațiunea Boghiș este încadrată între munții Plopișului și munții Meseșului la sud, iar la est de Măgura Șimleului. Stațiunea este situată în lunca Barcăului, mărginită de dealurile Silvaniei din partea de est și nord, cu o altitudine absolută de 536 m.

Primele referiri în legătură cu posibilitatea existenței apelor termale din bazinul Șimleului apar în lucrarea geologului P. Simon, intitulată „Condițiile geologice ale împrejurimii localităților Crișeni, Aghireș și Nușfalău cu privire la prospecțiunile de gaze

naturale și de petrol”. În această lucrare sunt prezentate și principalele linii de falii dintre Șimleu Silvaniei - Nușfalău - Valcău de jos, respectiv Nușfalău - Ip, unde ascensiunea apei este posibilă.

Fundamentul geologic al acestei microunități („Depresiunea Nușfalău”, după Al. Savu) este constituit din formațiuni cristalino-mezozoice faliatate pe direcții predominante NV-SE sau SV-NE, care au generat o structură mozaică, formațiuni ce împletesc liniile principale de falii din zonă. Fundamentul cristalin se găsește la o adâncime de 820 – 890 m (după datele forajelor efectuate în anul 1971 și 1976). Pe acest fundament cristalin sunt suprapuse formațiunile neogene (tortoniene, sarmațiene, pliocene), din care răsar martori de eroziune, cu aspect de munți joși, constituiți din șisturi cristaline.

Straturile pliocene și pleistocene care sunt reprezentate prin depozite fluvio-lacustre (pietrișuri, nisipuri, mâl, argilă etc. - M. Păucă) sunt cutate în brahianticinale și sinclinale, orientate pe direcția NV-SE, iar anticlinalul Boghiș - Valcău pe direcția N-S.

În aceste formațiuni cutate s-au format mai multe falii, prin care ies la suprafață apele termale de la Boghiș.

Din punct de vedere geomorfologic, Boghișul are un relief deluros, cu altitudine medie absolută între 300-356 m (dealul Pupoș), cu custe dezvoltate, cu alunecări de teren, ravene, ogașe etc. Prin centrul bazinului trece Barcăul, formând o luncă largă a cărei lățime variază între 1-1,5 km. Pe partea stângă a râului sunt bine dezvoltate terasele (după Al. Savu, se deosebesc 7 niveluri de terase), dispuse monolateral, între care cea mai dezvoltată este terasa de luncă (1,5-2 m, deasupra talvegului văii).

În urma celor două foraje a reieșit că formațiunile sarmațiene sunt alcătuite din marne foarte compacte, cenușii (la adâncimea de 353 m), din gresie fină, cimentată, de culoare compactă cenușie, cu rare resturi de cochilii fosiliere (la adâncimea de 647 m) și intercalații de tufuri vulcanice (la adâncimea de 756 m).

Prin forajele executate în zona Boghiș a fost traversat Badenianul, cu grosimi cuprinse între 122 m și 227m, reprezentat prin marne cu intercalații de gresii, conglomerate și tufuri. În forajele executate în zona Boghiș, Sarmațianul are grosimi cuprinse între 190 m și 250 m, reprezentat prin marne cu intercalații de nisipuri și gresii.

Datorită așezării stațiunii în valea Barcăului, ferită de invaziile de mase de aer rece venite dinspre nord și nord. est (protejată de Măgura Șimleului și Dealurile Crasnei), ea are un climat de dealuri și coline, cu veri călduroase, toamne lungi și ierni blânde.

Temperatura aerului are valoare medie anuală de +10,3 °C, cu minima de -1,2 °C în ianuarie și maxima de +20,3 °C în iulie. Regimul precipitațiilor este caracterizat prin media anuală de 630 mm/an. Umiditatea crește până la 60% în lunile de vară și până la 85% în cele de iarnă. Nebulozitatea medie anuală este de 6 zecimi, înregistrându-se anual peste 1800 de ore de strălucire a soarelui pe cer. Precipitațiile atmosferice cumulează anual între 600-650 mm (1951-1965).

Posibilitatea existenței apei termale în valea Barcăului a fost semnalată cu multă vreme în urmă de către geologi, dar totuși, descoperirea prin foraj a apei termale a fost realizată numai în vara anului 1971, la 500 m nord-vest de sat, între localitățile Boghiș și Nușfalău. În urma forajului, a ieșit la suprafață *apa termală cu caracter ascensional, cu o temperatură de 41,6°C, având caracter terapeutic, unică în județul Sălaj*. Astfel, în vara anului 1971, localnicii făceau băi în cadă, transportată pe lângă foraj, încercând astfel să se vindece de reumatism.

Primele date privind existența apelor termominerale în zonă s-au obținut prin foraje executate de către I.P.G.G. București. În zona Boghiș, *apele termominerale se utilizează pentru balneoterapie și agrement*. Începând din anul 1972, această activitate cunoscând o dezvoltare deosebită până în anul 1989. În prezent, dificultățile legate de întreținerea sondelor și a bazelor de tratament și agrement sunt evidente și și-au pus amprenta asupra stațiunii.

Totuși, în ultima perioadă, datorită privatizării, starea generală a stațiunii a cunoscut o îmbunătățire semnificativă din toate punctele de vedere a calității serviciilor. La Boghiș sursele de apă termală sunt reprezentate prin sonde hidrogeologice ce deschid orizonturi acvifere panoniene, producând cumulativ peste 1900 m³/zi ape cu o temperatură de 40-42°C.

Complexul stratelor acvifere de adâncime cu ape termominerale cuprinde stratele acvifere generate în zona alterată a fundamentului cristalin, în gresiile, conglomeratele și nisipurile Badenianului și Sarmațianului și în nisipurile din baza pliocenului.

Rețeaua de fisuri din zona alterată a fundamentului, dezvoltarea continuă a colectoarelor miocene în zona sinclinală Boghiș - Șimleu și permeabilitatea relativ ridicată a acestora a

favorizat ridicarea în aceste formațiuni a unor strate acvifere cu capacitate de debitare în regim artezian, prin foraje, mai mică în zona Șimleu și relativ ridicată în zona Nușfalău - Boghiș.

Analizele efectuate pe gresiile din carotele extrase din sonda 1851 A Boghiș, din intervalul 518-844 m, au pus în evidență valorile de porozitate efectivă de 4,99-38,4%. Prin sonda 4006 Boghiș, din intervalul 507-885 m (Sarmațian - Badenian - Cristalin) s-a obținut la încercările experimentale un debit în regim artezian de 25 l/s apă, cu temperatura de +41°C, bicarbonată, sodică, iodurată, cu mineralizație totală de 1042,5 mg/l.

Prin sondele 4073 Boghiș din intervalele 423-806 m (Sarmațian - Badenian - Cristalin), și 1851 A Boghiș din intervalele 534-888 m (Sarmațian - Badenian), executate la 800 m sud, respectiv 1125 m nord de sonda 4066, s-au obținut în regim artezian debite de 6,5 l/s apă cu temperatură de +40°C, respectiv 7,5 l/s apă, cu temperatură de +41°C.

În nisipurile din baza Pliocenului, limita adâncimii de 200-400 m, s-au pus în evidență strate acvifere termominerale hipotermale. Prin sondele executate în zona Șimleului, la încercările hidrogeologice, s-au obținut date referitoare la parametrii hidrogeologici hidrochimici ai acestor strate.

După gradul de temperatură, apa termală de la Boghiș aparține grupei izvoarelor mezotermale, a căror temperatură variază între 36-42°C. Debitul izvorului principal este de 420 l/minut (43200 l/h, 1036 m³ de apă în timp de 24 h. Analizele efectuate scot în evidență gradul de mineralizare (1140,56 mg/l), în care predomină ionul bicarbonic (63,4 mg/l), clor (156,7 mg/l), sulf (5,5 mg/l) și fosfor (33,6 mg/l).

Conținutul la 1 kg de apă			1	2	3	4	5
			mg	milimoli	miliechi-valenți	mg %	miliechi-valenți %
	Clor	Cl -	67,4	1,901	1,901	6,206	14,039
A	Brom	Br -	2,8	0,035	0,035	0,258	0,259
N	Iod	I -	-	-	-	-	-
I	Nitric	NO ₃ -	1,9	0,031	0,031	0,175	0,22
O	Nitros	NO ₂ -	-	-	-	-	-
N	Sulfuric	SO ₄ --	2,0	0,021	0,042	0,184	0,308
I	Bicarbonic	HCO ₃ -	683,2	11,198	11,198	62,902	82,70
	Fosforic	PO ₄ --	-	-	-	-	-
					13,539		100,000
	Sodiu	Na +	296,73	12,903	12,903	27,320	95,30

C	Potasiu	K +	4,0	0,102	0,102	0,368	0,755
A	Litiu	Li +	-	-	-	-	-
T	Amoniu	NH ₄ +	3,6	0,200	0,200	0,331	1,474
I	Calciu	Ca ++	4,0	0,100	0,200	0,368	1,474
O	Magneziu	Mg ++	1,2	0,049	0,099	0,110	0,729
N	Fier	Fe ++	1,0	0,018	0,036	0,092	0,205
I	Mangan	Mn ++	-	-	-	-	-
	Aluminiu	Al +++	-	-	-	-	-
					13,539		100.000
	Acid metasilicic	H ₂ SiO ₃	4,4	0,056	-	0,405	-
	Acid metaboric	HBO ₂	-	-	-	-	-
	Amidogen	NH ₂	1,9	0,119	-	0,175	-
	Substanțe org.	O ₂	2,0	0,063	-	0,184	-
							100.000
	Hidrogen sulfurat	H ₂ S	-	-	-	-	-
	Mineralizare		1086,13	26,961	-	-	-

Tabel indicativ al conținutului de elemente chimice-Băile Boghiș

Proveniența caracteristicilor chimice este legată de depozitele traversate. Din acest punct de vedere, izvoarele din Boghiș și din jur (Șimleu) pot fi comparate cu izvoarele de la Felix și de la 1 Mai, din județul Bihor.

Factorii naturali terapeutici din stațiunea Boghiș sunt, pe lângă apele termale, bioclimatul sedativ și *nămolul terapeutic de turbă de la Stoboru* (com. Cuzăplac).

În prezent, stațiunea Boghiș are un caracter permanent și dispune de un bazin acoperit, cu capacitate de circa 240 m³, 16 vane, utilizate în tot cursul anului, 2 bazine circulare pentru adulți și copii, descoperite, cu diametrele de circa 20 m, respectiv 40 m, cu capacitate de circa 1000 m³, utilizate în sezonul de vară, pentru agrement.

Ca bază de cazare este Hotelul Trifoiș, cu 39 locuri de cazare, câteva căsuțe de lemn tip „Piatra Neamț” și „Covasna”, cu câte 2 locuri fiecare și totalizând în jur de 100 locuri, alături de un hotel P+4, aflat în construcție. Mai există spații de cazare pentru corturi, un restaurant cu terasă alături de două terase gen „grădină de vară”, precum și un teren de sport, locuri de parcare, vestiare și toalete.

Apele minerale din zona Boghiș se utilizează îndeosebi în cura externă, pentru tratarea unor afecțiuni ale aparatului locomotor, ale sistemului nervos periferic, ginecologic, reumatism,

spondiloză, artroză, iar în cura internă, pentru afecțiuni ale tubului digestiv, în cazuri de hipoaciditate, precum și pentru agrement.

Folosirea factorilor naturali de cură, specifici stațiunii Boghiș, se face în asociație cu factorii curativi artificiali ca hidroterapia, masajul medical, cultura fizică medicală, cura de teren, jocurile, excursiile, sportul.

Capitolul 4

POTENȚIALUL TURISTIC AL BISERICILOR ȘI AL MĂNĂSTIRILOR

Bisericile de lemn și bisericile de zid

Până în anul 1800 au fost edificate în zona județului doar câteva biserici de zid, precum cele de la Miluani în jurul anului 1500, de la Bădăcin în anul 1705, Benesat-1741 și Meseșenii de Sus din anul 1785. Însemnătatea turistică a acestor biserici este puțin „umbrită” de potențialul uriaș pe care îl posedă bisericile din lemn de renume mondial.

În județul Sălaj sunt aproape 70 biserici de lemn datând din secolele XV-XVIII adevărate monumente istorice bisericesti și de arhitectură populară, din care 44 poartă hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril.

Bisericile de lemn, așezate pe vârfuri de deal sau în josul văilor sunt comori de artă populară și mărturii ale unor străvechi evlavii a românilor. Sunt lucrări de arhitectură populară de o inestimabilă valoare, atât prin elementele lor constructive cât și prin elementele decorative.

Întinsele păduri ale „Țării Silvaniei” au oferit locuitorilor acetui ținut materialul pentru locuințe și lăcașuri de cult, pe care meșteri pricepuți le-au plăsmuit pline de eleganță și echilibru.

Biserica românească din lemn întruchipează prin scara și dimensiunile ei, umanul. Biserica este un edificiu care parecă nu mai păstrează aproape nimic din trăsăturile sălașului unei divinități. Vechea bazilică creștină s-a transformat aici într-un loc intim de rugăciune, ospitalier ca însăși locuința țărănească și cu o decorație interioară aproape similară. Din punct de vedere tipologic, bisericile de lemn din județul Sălaj aparțin planului dreptunghiular, de veche tradiție, forma predominantă fiind cea a unei nave cu absidă răsăriteană pentagonală, decroșată, sau cu absidă decroșată pătrată, trădând adânci rădăcini în arhitectura românească din Transilvania.

Cele mai valoroase exemplare se află în localitățile Fildu de Sus (biserică ce datează din anul 1727), Poarta Sălajului, Baica, Dragu, Sânmihaiu Almașului, Fodora, Răstoci, Domnin, Bulgari.

Turistul interesat de vizitarea acestor obiective de o valoare arhitecturală și istorică de nivel mondial, amplasate într-un cadru natural deosebit, poate urma câteva trasee turistice ușor accesibile.

1. Traseul turistic al Văii Someșului (fig. 1)

Acest traseu urmărește cursul Someșului de la intrarea sa în județul Sălaj, continuând cu cotul Someșului de la Jibou și până la ieșire Someșului din județ prin defileul de la Țicău spre județul Maramureș. Pe acest traseu, Valea Someșului este însoțită până la Răstoci de un drum european, iar de la Răstoci la Jibou și de aici la Țicău, de drumuri naționale. De asemenea, pe acest traseu merge și magistrala ferovială 400 București - Baia Mare.

Acest traseu cuprinde un număr de 21 biserici de lemn, în următoarele localități: Măgura din comuna Poiana Blenchii; Fodora și Bârsău Mare din comuna Gâlgău; Podișu, Ileanda, Negreni, Răstoci din comuna Ileanda; Toplița, Purcăreț, Letca, Șoimușeni și Ciula din comuna Letca; Lozna din comuna cu același nume, la care se adaugă bisericile din Preluci și Valea Loznei; Poienița, Piroșa din comuna Băbeni; Vădurele din comuna Năpradea; Turbuța din comuna Surduc; Husia și Var din apropierea orașului Jibou.

2. Traseul turistic al Văii Almașului (fig. 2)

Traseul turistic oferit de bisericile de lemn din bazinul Văii Almaşului începe la Fildu de Sus și are ca punct terminus la nord Valea Someşului. Acest traseu cuprinde un număr de 14 biserici de lemn, în localitățile: Fildu de Sus (comuna Fildu de Jos), Cubleşu (comuna Cuzăplac), Zimbor și Sânmihaiu Almaşului (comuna Sânmihaiu Almaşului), Voievodeni și Dragu (comuna Dragu), Racâș, Păduriș, Baica, Sânpetru Almaşului și Hida (comuna Hida), Bălan (comuna Bălan), Şolomon (comuna Gârbou) și Muncel (comuna Cristolț).

Facilitatea acestui traseu este sprijinită de arterele rutiere europene și naționale, care tranzitează sau leagă localitățile între ele.

3. Traseul turistic al Văii Crasnei (fig. 3)

Valea Crasnei marchează partea vestică a județului, dezvoltată pe Valea Crasnei și a Barcăului, cu facilități de legătură oferite de drumuri modernizate și cale ferată.

Acest traseu este împodobit de nouă biserici din lemn, aflate la distanțe mai mari între ele decât cele ale traseelor precedente.

Circuitul începe în partea sudică, cu bisericile din localitățile Tusa și Sâg din comuna Sâg, continuând cu biserica de la Cehei din apropierea orașului Şimleu Silvaniei, apoi biserica din localitatea Camăr (comuna Camăr). Partea nordică a acestui traseu are biserici la Derşida și Zalnoc (comuna Bobota), alături de bisericile de la Chieşd și Sighetu Silvaniei (comuna Chieşd).

4. Traseul turistic al zonei de nord a Sălajului (fig. 4)

Acest traseu se suprapune peste Valea Sălajului, iar circuitul turistic începe la Bocşița din comuna Hereclean, continuă cu bisericile de la Doba Mică și Dobrin (comuna Dobrin), urmate înspre nord cu bisericile din Bulgari și Noțig (comuna Sălățih) și se încheie în partea nordică cu bisericile din localitățile Ulciug, Horoatu Cehului și Nadiș din apropierea orașului Cehu Silvaniei.

Traseul este deservit de șoseaua modernizată ce leagă municipiul Zalău de municipiul Baia Mare

5. Traseul turistic al Văii Agrijului (fig. 5)

Analiza acestui traseu a fost realizată sub forma următorului *studiu de caz*:

Bisericile de pe Valea Agrijului le întâlnim în următoarele localități:

- Răstolțu Mare (comuna Buciumi), o biserică construită în 1840 ce înlocuiește una mai veche pe care locuitorii au dăruit-o comunității din Poarta Sălajului. Elementele care atrag sunt o poartă din lemn frumos ornamentată cu elemente geometrice pe care este înscris mare anul 1857 ce amintește de înfățișarea de odinioară a bisericii, alături de masa altarului care pe părțile laterale are inscripții cu litere chirilice ce menționează anul 1879.

- La Răstolțu Deșert (comuna Agrij), biserica a fost înălțată în pragul sec. al XIX-lea, cu hramul “Adormirea Maicii Domnului” și este de dimensiuni mai mici dar care păstrează mai bine elementele originale.

- În Bozna (comuna Agrij), biserica cu hramul “Sf. Apostoli Petru și Pavel” a fost construită la sfârșitul sec. XVII-lea, a fost restaurată înainte de 1990 și se înscrie în categoria lăcașurilor de cult de formă dreptunghiulară cu absida decroșată pătrată.

- În localitatea Păușa (comuna Românași), biserică este ridicată la anul “1730 ziua de 7 August”.

- Satul Ciumărna (comuna Românași), are biserică micuță de lemn cu hramul “Sf. Mihail și Gavril” ce a fost construită la începutul sec. al XVIII-lea.

- Biserici de lemn în această parte a județului mai sunt la Poarta Sălajului, Chichișa, Romita, toate aparținând comunei Românași.

Renumite sunt și *bisericile de lemn din comuna Creaca*, din același areal al văii Agrijului:

- Biserica din satul Borza cu hramul “Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” construită în plan dreptunghiular, cu absidă decroșată, pătrată “început a o zidi în anul 1758”.

- la Brebi biserica “Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” cu inscripția din prispă ce datează “1759 în acea vreme au făcut această biserică”.

- de asemenea în Brusturi biserica “Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” construită în 1701.

- în Creaca biserica “Sf. Ierarh Nicolae” strămutată pe locul actual la 1600.

- în Jac biserica “Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” păstrează inscripția 1756.

- în Prodănești biserica “Sf. Gheorghe” din 1730 a fost dezmembrată în anul 2000 și dusă la un atelier în Ocna Șugatag pentru reparații, în prezent este amplasată pe dealul din spatele bisericii noi.

Circuitul turistic pentru bisericile din valea Agrijului este înlesnit de drumul european Cluj Napoca-Zalău, de drumul județean ce leagă orașul Jibou de comuna Ciucea de drumul european ce leagă Oradea de Huedin dar și de drumurile comunale reabilitate (ex. Stâna-Chichișa din comuna Românași).

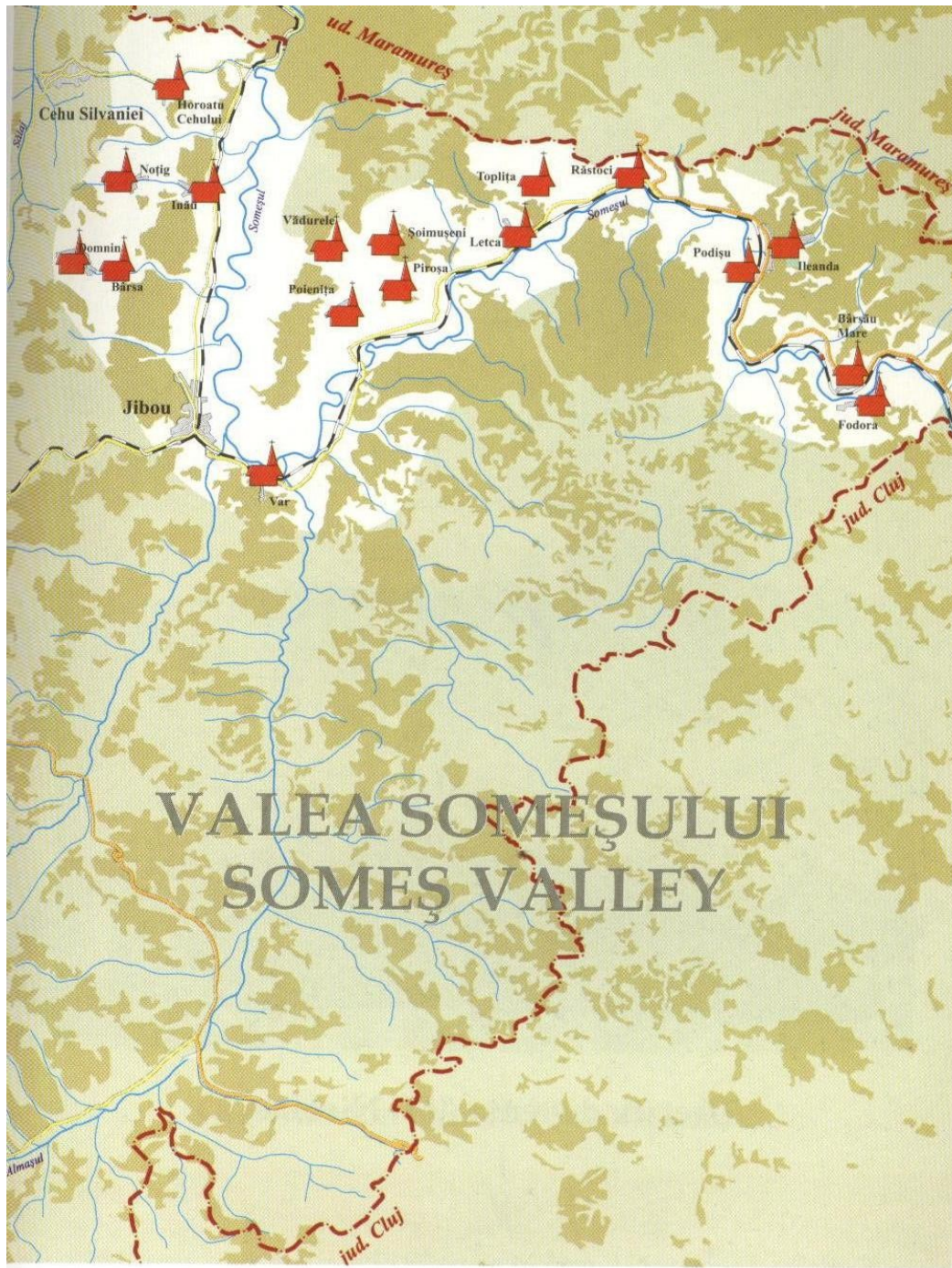
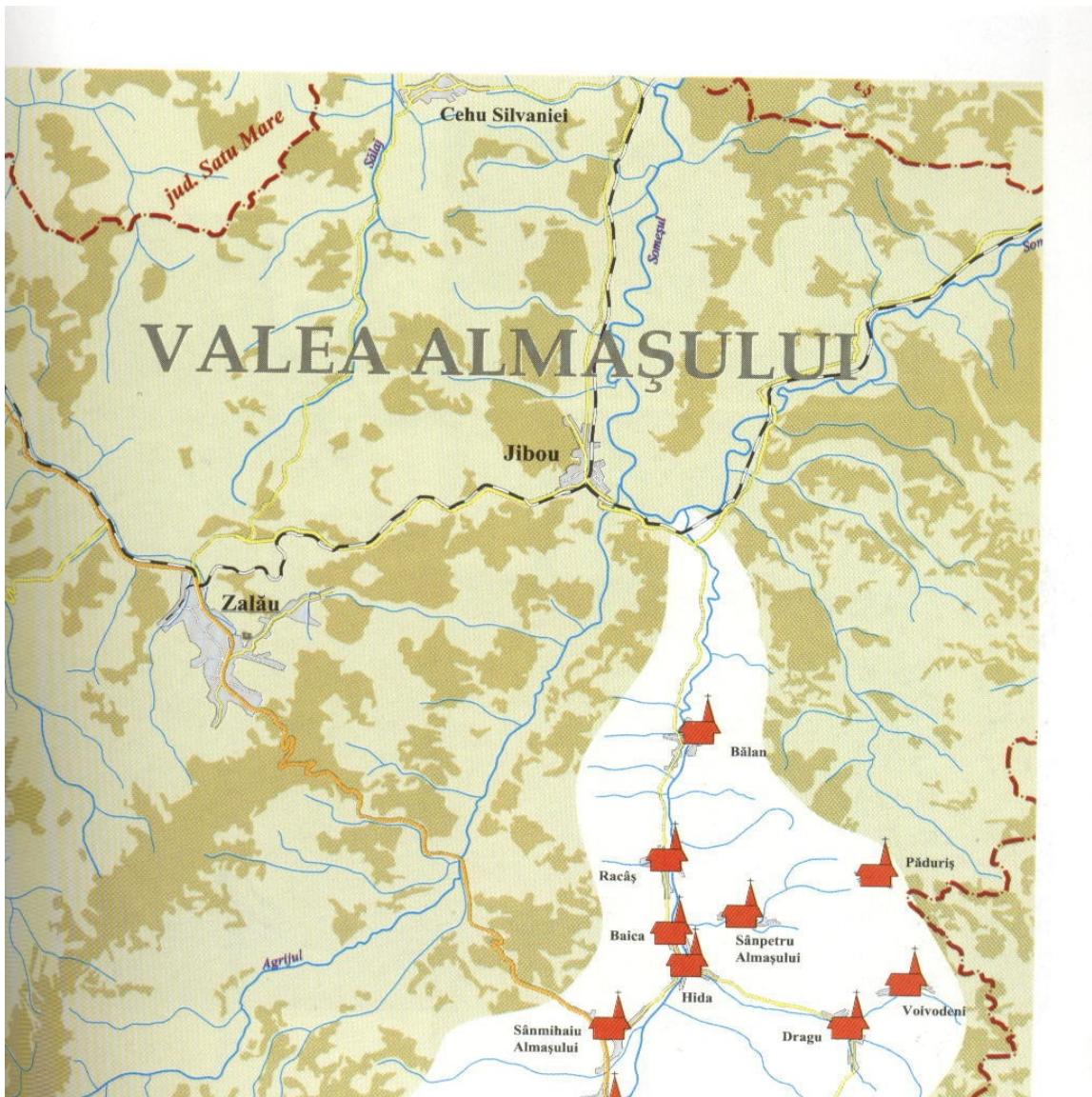

Fig. 1 Bisericile de lemn de pe valea Someșului

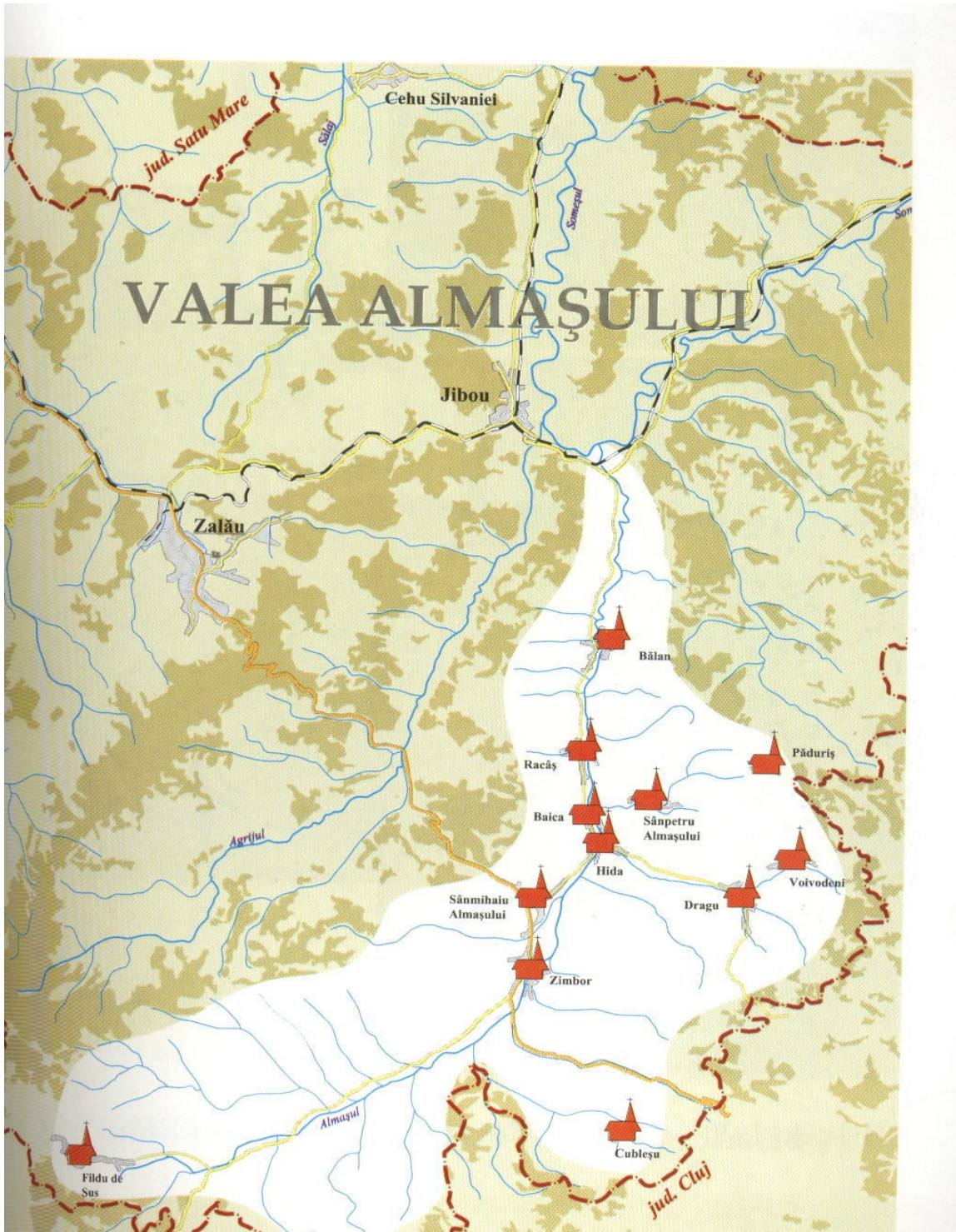

Fig. 2 Bisericile de lemn de pe valea Almaşului

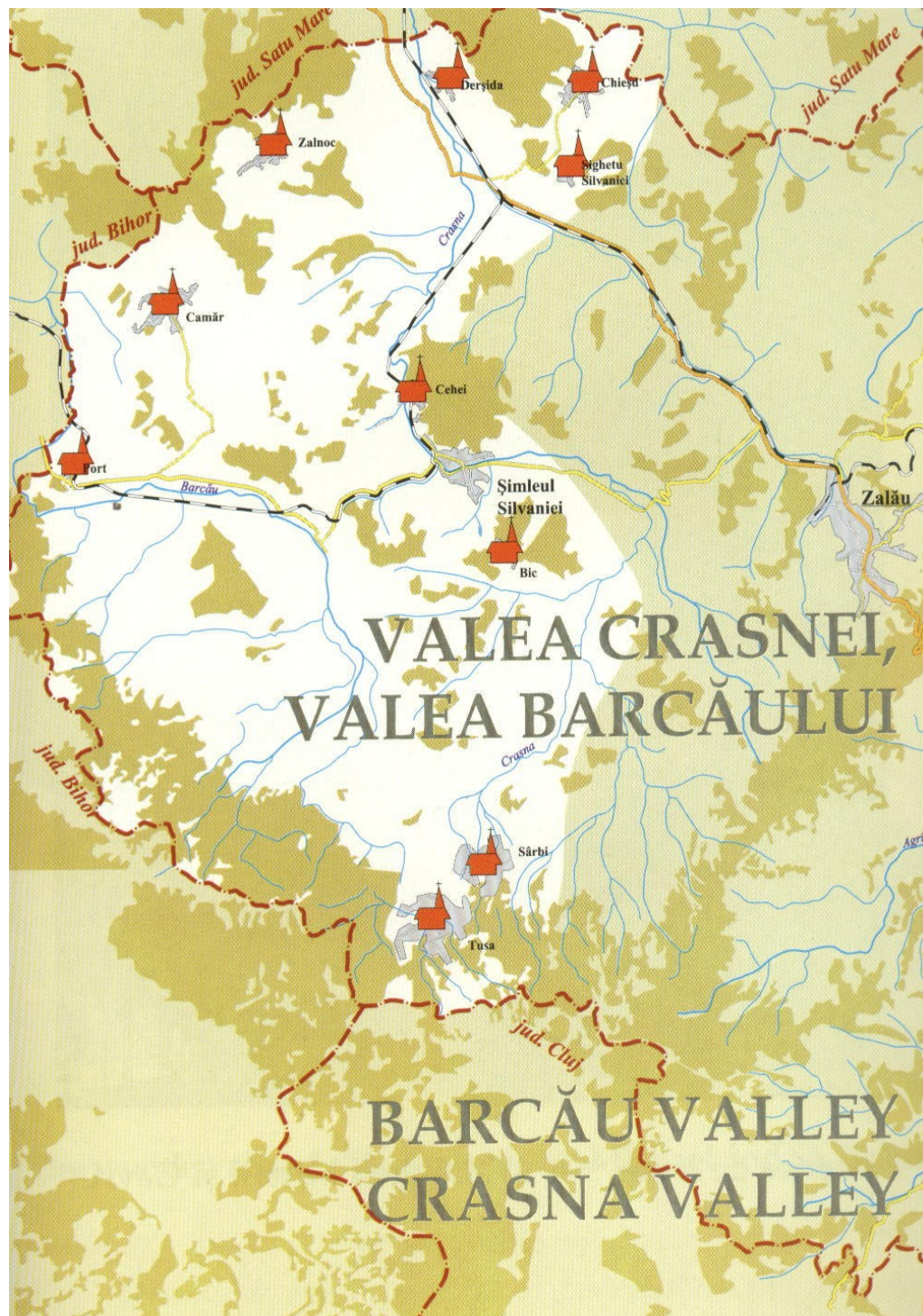

Fig. 3 Bisericile de lemn din bazinul Crasna-Barcău

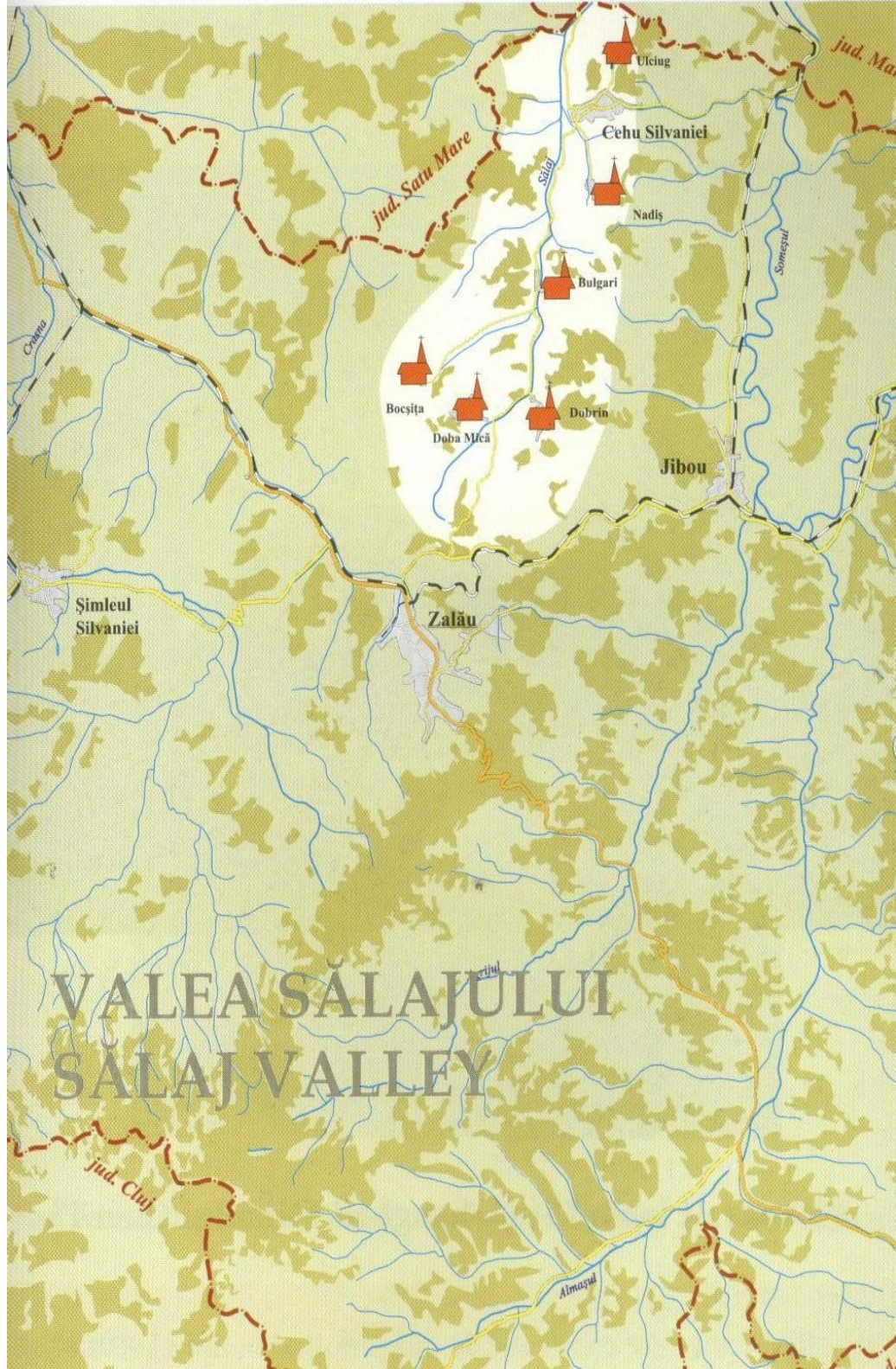

Fig. 4 Bisericile de lemn de pe valea Sălașului

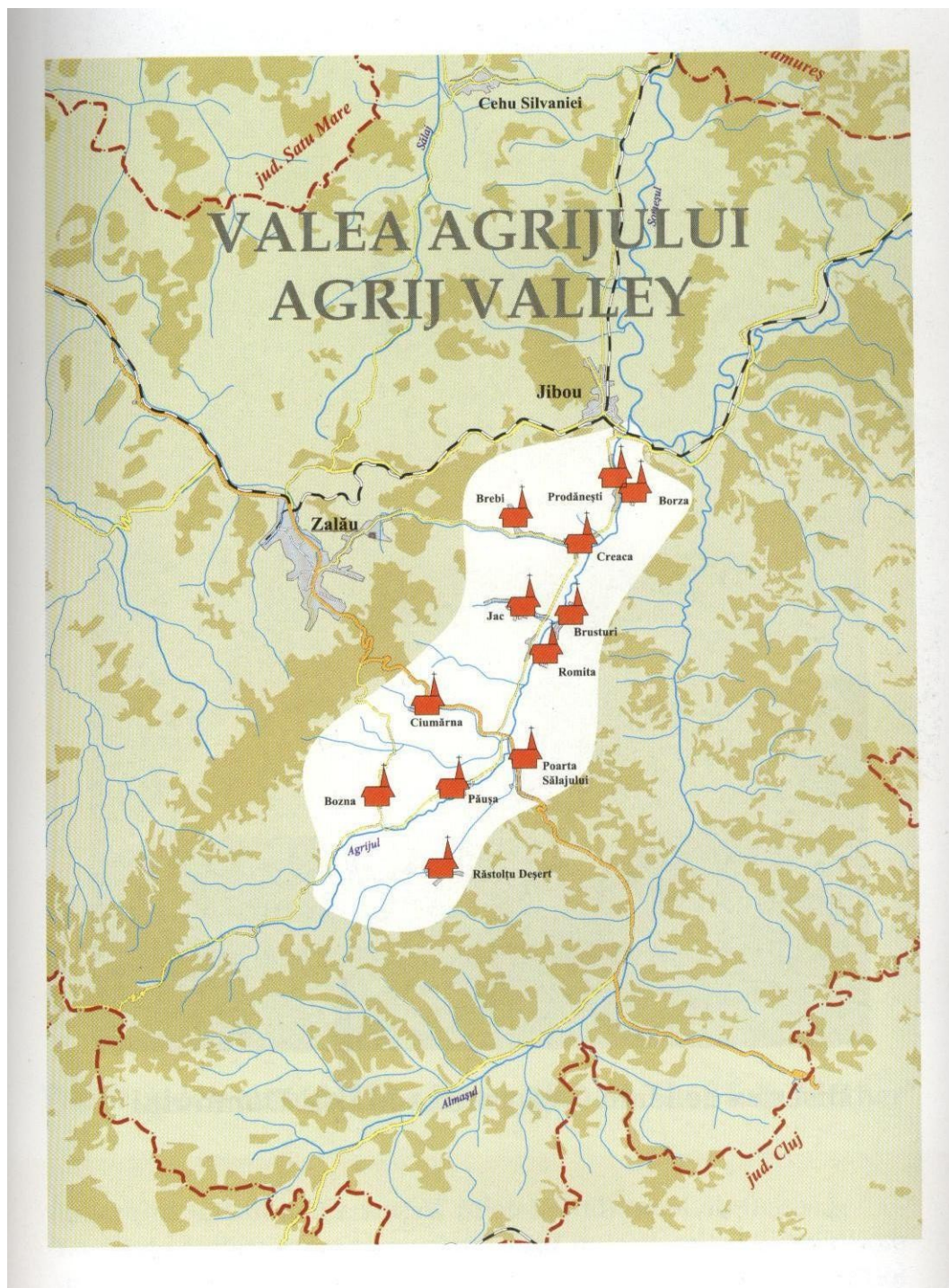

Fig. 5 Bisericile de lemn de pe valea Agrijului

IMAGINI ALE BISERICILOR DE LEMN DIN SĂLAJ

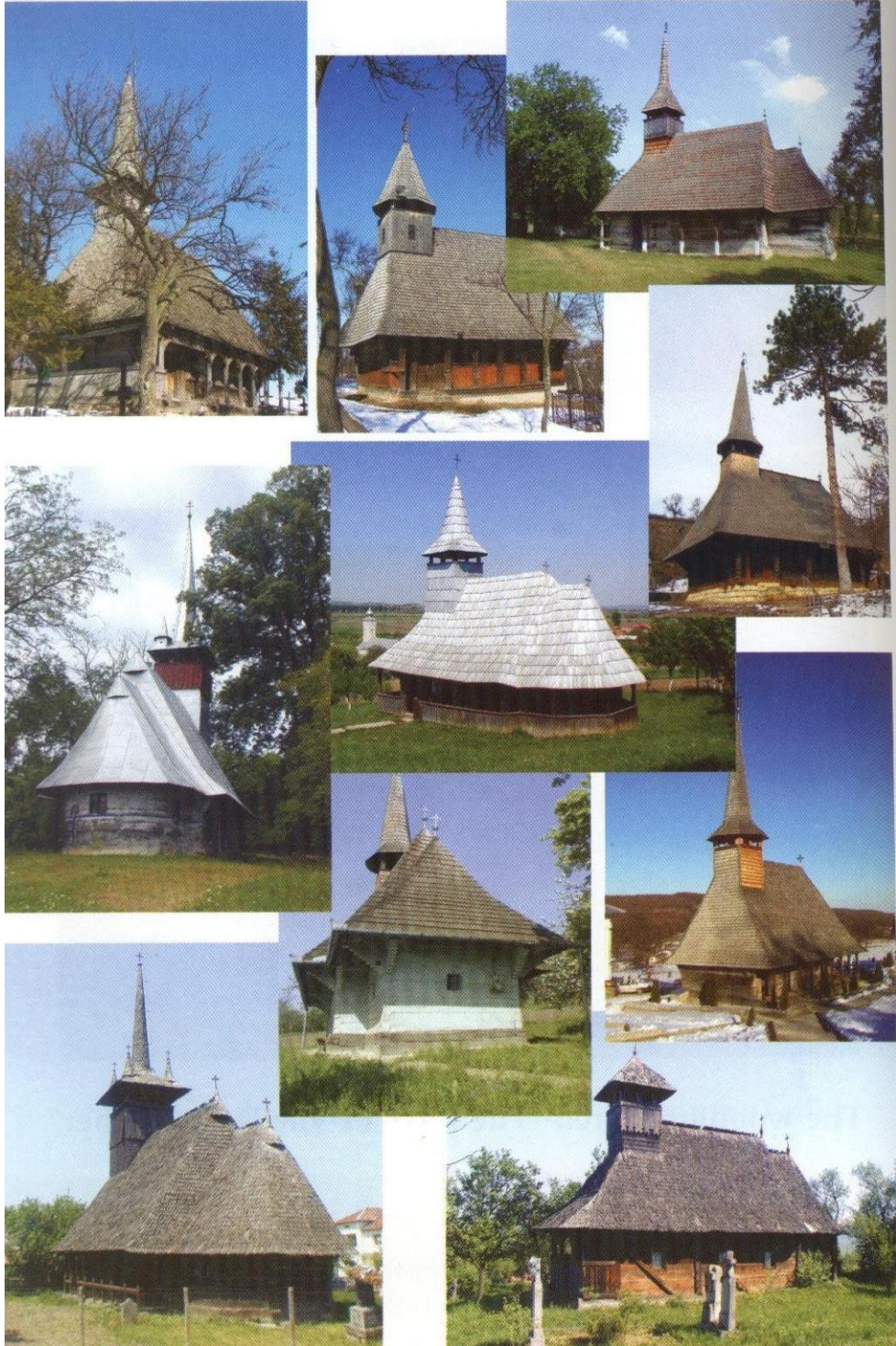

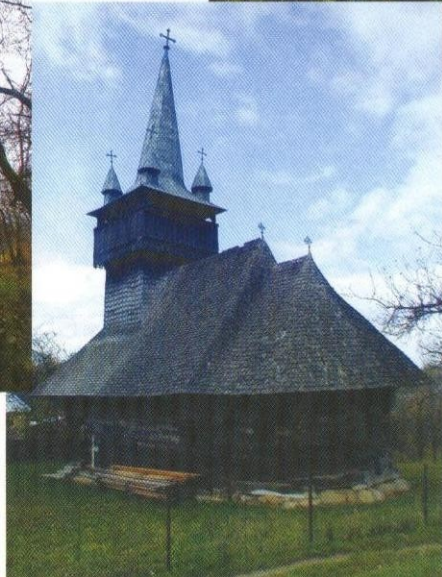
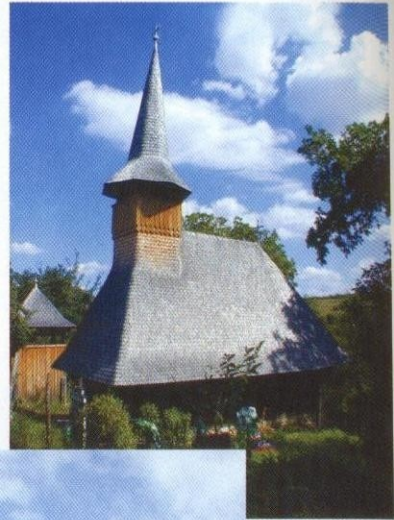
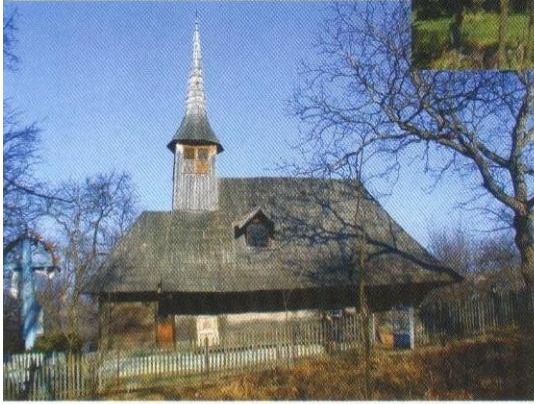

Mănăstirile

Sfânta Mănăstire Strâmba, la care începuturile construirii mănăstirii datează din secolul XV, mai exact din anul 1470. După întreruperea activității pentru circa 280 de ani, în 1993 s-a hotărât reînființarea ei. Potrivit tradiției, mănăstirea s-a ivit din darul unei femei făcut unor pustnici pentru binele pe care i l-au dobândit prin ruga lor, iar numele provine se pare de la această credincioasă care era strâmbă și șchioapă și a lăsat moștenire locul bisericii.

Locația se află la marginea satului Păduriș ce aparține de comuna Hida, fiind singura mănăstire de călugari din județul Sălaj, iar singura construcție a fostului ansamblu monahal care se păstrează și azi este biserica din lemn (fig. 6), cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. După anul 1996 s-a construit un nou ansamblu monahal, care a fost sfințit în 15 august 2002.

Fig. 6 Biserica de lemn de la mănăstirea Strâmba

Mănăstirea "Sfânta Treime" din Bic (fig. 7), este situată la cinci kilometri de orașul Șimleul Silvaniei și poartă hramul “Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul”. Piatra de temelie a fost pusă în anul 1996, iar construcția cuprinde acum o biserică din lemn, din anul 1720, biserica nouă și chiliile.

Este singura mănăstire durată în Sălaj după anul 1700. Din primavară și până când zăpada se așterne pe meleagurile Sălajului curtea mănăstirii este plină de flori, care dau naștere unei adevărate cascade de culori și miresme.

Alte mănăstiri din județul Sălaj sunt la Rus în culoarul Someșului cu acces auto și feroviar și la Bălan pe Valea Almașului, la care accesul se poate realiza și din satul Chendrea.

Fig. 7 Imagini de la mănăstirea „Sfânta Treime” Bic

Capitolul 5

OBIECTIVELE ISTORICE ALE EVULUI MEDIU CU ATRACTIVITATE TURISTICĂ

1. Aspecte generale

Fortificațiile medievale din județul Sălaj nu s-au bucurat de o cercetare globală din punct de vedere turistic. Abordarea lor trebuie făcută pornind de la cadrele mai largi ale Transilvaniei medievale, de la elementele comune tuturor fortificațiilor epocii. Tuturor le sunt asociate obștile românești, realitatea fundamentală pe care se clădește întreaga viață din interiorul și din jurul cetăților.

Cercetarea particulară relativă pentru județul Sălaj nu poate fi despărțită de aspectele proprii acestei zone. Printre ele aspectul geografic este cu siguranță cel mai important. Munții Meseșului au constituit o graniță între formațiunile prestatale, provincii, comitate, dar în același timp, o limitare de zone economice.

Cetățile din secolele IX – XIV se împart în două categorii principale. Această împărțire ține seama în primul rând de realitățile economice și sociale și abia în al doilea rând de criterii de arhitectură militară.

Cele dintâi cetăți ridicate pe pământurile Sălajului sunt cele de tipul castrens. Se încadrează în perioada cuprinsă între secolele VII – IX și mijlocul secolului al XIII – lea. Aceste tipuri de fortificații au concentrat în jurul lor totalitatea activităților economice, administrative, juridice și militare a formațiunilor politice în care se găseau.

Numeroase obști aflate în jurul lor, le deserveau, dar în același timp beneficiau de protecția elementelor de apărare. Ne aflăm într-o perioadă când societatea era insuficient organizată, obștile libere dominând încă în realitățile medievale. În acest sens se poate vorbi despre caracterul „țărănesc” al fortificațiilor castrense.

Castrele formațiunilor prestatale românești au fost, în cea mai mare parte, preluate de regalitatea maghiară. Din punct de vedere organizatoric, au fost adaptate noilor realități politice, fără să sufere modificări fundamentale în structurile sociale.

Tipul castrens se asociază unei perioade distincte din istoria arhitecturii militare. Este o construcție de o suprafață relativ întinsă, protejată de șanțuri și valuri de pământ armate cu bârne. Categoria castrelor este bine reprezentată în limitele județului Sălaj iar potențialul lor poate fi valorificat turistic.

2. Castrul Solnoc

Comitatul Solnocului a fost printre cele mai mari unități administrative ale Transilvaniei. Localizarea centrului acestei organizații a fost mult discutată, cercetările oprindu-se asupra a două localități: Szolnok (pe Tisa, astăzi Ungaria) și Zalnoc (jud. Sălaj). Opinia specialiștilor se asociază cercetărilor care înclină să vadă în localitatea sălăjeană, fosta capitală a comitatului.

Numele Zolnoc, de origine slavă, este legat de sare. Exploatarea ei se făcea cu deosebire din zonele centrale ale Transilvaniei, fiind mai apoi transportată către Ungaria, pe un drum ce străbătea Sălajul, trecând prin preajma localității. Acest drum, folosit în egală măsură și ca arteră de circulație militară, subliniază importanța strategică a localității Zalnoc.

S-a observat încă mai demult concentrarea mare a satelor aparținând cetății Salnoc în jurul localității sălăjene, situată în viitorul comitat al Solnocului de Mijloc, realitate ce își găsește o explicație justă, admițându-se prezența castrului.

În localitatea Zalnoc se păstrează foarte vizibile urmele unei circumvalații foarte asemănătoare cu cea de la Dăbâca, atât prin formă cât și prin poziție. Încă din secolul trecut a fost semnalată prezența unui puț cu acces vertical care s-a dovedit a avea și o ramificație orizontală. Și prin acest element, folosit probabil în același timp cadru de refugiu și de aprovizionare cu apă, similitudinea cu cetatea Dăbâca este frapantă.

Solnocul a fost una din cele mai vechi fortificații ale Transilvaniei, poate preluată și ea de la formațiunea prestatală românească a lu Menumorut, alături de Bihor și Sătmar. Inițial a putut fi folosită ca o bază de apărare a trecătorii Meseșului și în același timp, a accesului posibil

din nordul munților cu același nume. Rolul ei militar va scădea treptat prin cucerirea Transilvaniei de către feudalitatea maghiară și mutarea granițelor către Carpații Orientali.

Din secolul al XI- lea începe organizarea așa numitelor comitate de cetate. Solnocul, ca și Bihorul, Sătmarul, Dăbîca, Clujul și Alba va fi organizat pe baza raporturilor dintre obști și puterea centrală într-un sistem simplu, cu o funcționalitate complexă. Oamenii cetății, divizați în două categorii, iobagi de cetate și oameni ai cetății, își vor împărți diverse atribuții, în primul rând militare, menite să asigure buna desfășurare a vieții politice, sociale și economice a teritoriului aparținător.

Cetatea a avut un domeniu însemnat din care astăzi mai cunoaștem un număr de vreo 20 de sate. În județul Sălaj, numărul lor este mic, limitându-se la Zalnoc, Naimon și Bulgari, și eventual Bobota. O parte însemnată a satelor cuprinse între Someș și Barcău au apărut în documente abia din secolul al XIV- lea, când castrul își va fi pierdut deja rolul. Este o importantă zonă de concentrare românească care a întârziat prin opoziție fermă, cu aproape două veacuri, ingerințele regalității maghiare. Dar și în satele aparținând cu certitudine cetății, realitatea românească își face simțită bine prezența.

Sfârșitul castrului de la Solnoc și a organizației castrense se integrează în fenomenul general de ascensiune a feudalismului, de diferențiere socială ce se conturează tot mai limpede de la sfârșitul secolului al XII- lea și mai cu seamă în cel următor. Este greu să ne pronunțăm asupra momentului de abandonare definitivă a castrului, din lipsa unor informații documentare sau arheologice. Este posibil ca în anul 1241, tătarii, îndreptându-se spre Oradea, să fi pus capăt definitiv, ultimelor activități din preajma castrului.

3. Castrul Crasna

Începuturile lui sunt cu totul necunoscute. Nici localizarea pe teren nu s-a făcut încă cu toată siguranța. Numele, de origine slavă, ar îndreptăți presupunerea că am avea de-a face și în acest caz cu o fortificație prestatală românească.

Comitatul este menționat în 1164, și la acea dată exista cu siguranță și castrul. Constituirea acestui nou comitat, anterioară menționării, a fost dictată de rațiuni militare, pentru apărarea trecătorii Meseșului.

Trebuie să ne gândim apoi și la mărimea exagerată a comitatului Solnoc, și în sfârșit, și nu ca o rațiune minoră, datorită unei puternice concentrări de obști românești pe văile superioare ale Crasnei și Barcăului. Prin dimensiunile sale, comitatul era unul dintre cele mai mici ale regatului, particularitate care a întărit rolul castrului centru de comitat.

Crasna a funcționat și ea ca un comitat de cetate, cu tot ceea ce însemna aceasta. Avem cunoștință de câțiva iobagi de cetate care au îndeplinit rol de comandant ai armatei (maior exercitus, princeps exercitus, dux exercitus) și de comandanți ai castrului (maior castris, praefectus castris, varnog), precum și de existența a două centurionate al căror rol, administrativ sau militar, rămâne neelucidat. Documentele ne relevă faptul că au aparținut castrului satele Crasna, Ban, Cizer, Horoatul Crasnei, satele dispărute Poyaspatak, între Vârșolț și Periceiu, și Wxduna, prin preajma satelor Periceiu și Siciu. Cel puțin o parte din satul Cristelec aparținea în 1259 încă, unor categorii sociale dependente de cetate. Cu probabilitate, s-ar mai putea adăuga domeniului Crasnei și Peceiu, menționat la 1214.

Apariția satelor în acte scrise se leagă de procesul de destrămarea a domeniului, unele fiind donate, altele apărând în hotărnicii sau alte relații documentare indirecte.

În reconstituirea domeniului castrului, trebuie pornit de la ideea că aceasta a fost mai însemnat în epoca lui de funcționalitate maximă. Se naște firesc întrebarea, dacă poate fi vorba de un domeniu cu dimensiunile celui avut de cetatea Valcău înainte de 1342, respectiv extins la dimensiunile comitatului. Este o problemă care se ridică la nivelul întregii Transilvanii.

Istoria politică a satului Crasna este la fel de obscură ca și cea a tuturor fortificațiilor de acest tip din Transilvania.

Deși a beneficiat de la început de o bună poziție economică, alături de râul Crasna și de drumul public lângă care a fost plasat și Solnocul, castrul nu și-a putut menține importanța datorită dezinteresului regalității greșit pe tendințele centrifuge ale slujitorilor.

4. Cetatea Valcău

Înainte de 1249 satul Valcău, căci până în secolul XV-lea nu avem decât un singur sat cu acest nume, a aparținut probabil de domeniul castrului regal de la Crasna.

În acel an 1249, când este menționat pentru prima oară, este alăturat satelor Zăuan și Nușfalău, cu un statut juridic neprecizat foarte clar. Dintr-o „hotărnicie” din anul 1259 aflăm că în jurul celor trei sate se mai aflau încă pământuri ale unor iobagi de cetate.

După 1280, Valcăul a trecut cu siguranță în mâna regalității, construirea cetății înainte de acest an fiind ipotetică. Cetatea Valcău a fost cetate regală, începuturile ei nu pot coborî mai mult de două-trei decenii de la data primei mențiuni.

Situată lângă valea Barcăului, în hotarul satului numit Sub Cetate (comuna Valcăul de Jos), fortificația a intrat în atenția cercetătorilor încă din sec al XVIII- lea. Astăzi există mai multe descrieri ale ruinelor care, subsumate, dau o imagine reală a cetății. Deși ultima folosire este semnalată la 1665, este greu să ne imaginăm utilizarea ei continuă. În favoarea acestei afirmații stau formele arhitecturale simple și reduse ca număr, ce nu concentrează elemente ale unei evoluții îndelungate de tehnică militară. Donjonul, fragmentar, se încadrează stilistic, prin baza lui pătrată, unei arii foarte comune arhitecturii militare transilvănene, încadrată cronologic în sec. XIII- XIV.

5. Cetatea Șimleului

Cetatea a fost construită în 1532 de către Ștefan Bathory, pe locul alteia mai vechi, menționată documentar în 1531. Între anii 1590-1592, a fost reconstruită de Sigismund Bathory, în stilul renașterii transilvănene. În prezent, se mai păstrează unele fragmente de ziduri, două turnuri circulare și poarta de intrare.

Înalțarea cetății s-a petrecut deci în intervalul 1341-1351 dintr-o inițiativă nobiliară. Poziția aleasă pentru construirea cetății nu face excepție de la regula stabilită în domeniul arhitecturii militare din Transilvania, din sec. al XIII-lea.

Cetatea s-a înălțat pe dealul Măgura. Alături de ea s-a înălțat, probabil în sec al XIV-lea, o nouă fortificație în vechea piață a orașului, motiv pentru care cea veche nu s-a bucurat de atenție.

Așezată lângă râul Crasna și drumul oștesc, și-a asigurat de la început o valoare economică suplimentară.

Satele aparținătoare cetății sunt menționate în parte în anul 1351: Șimleu, Periceiu, Ceheiu, Giurtelec, Măeriște, cu vama de acolo, ceea ce înseamnă de fapt aproape toată valea râului Crasna, mai sus de marele său cot de nord și până la vărsarea în Zalău.

De domeniul Șimleului au aparținut și satele Uileac și Siciu, donate la o dată apropiată. La începutul sec al XV-lea se pare că rolul cetății începe să scadă, păstrându-se doar importanța economică a locului.

6. Cetatea Aranyos

Așezată pe Someș, la limita de nord a județului, cetatea se păstrează astăzi în ruine, în hotarul satului Cheud (comuna Năpradea). A fost de la început o construcție nobiliară.

Este extrem de dificil de stabilit când i s-a pus piatra de temelie. Cercetări mai vechi au legat acest moment de mijlocul veacului al XII-lea și de ramura Lothard a puternicei și numeroasei familii Guthkeled.

Poziția geografică a așezării, la întâlnirea culmilor Sălajului și ale Prisnelului, îngustând mult lunca Someșului, este foarte favorabilă unui loc de vamă.

Prima menționare sigură a cetății datează din 1314 când îl găsim castelan pe Thompus, sub autoritatea voievodului Transilvaniei. În această situație cetatea nu poate fi decât regală.

În deceniul al 9-lea al sec al XIV-lea cetatea va fi dăruită de urmașul lui Ludovic I al Ungariei, familiei Jaks. La 1387 sunt dotate două sate ale fostului domeniu regal al cetății. Mulțimea satelor este impresionantă, 16 sate românești și 13 sate maghiare răspândite pe lunca Someșului, între Jibou și Benesat și valea superioară a Sălajului.

Existența cetății a continuat și în sec al XV-lea, luând sfârșit la scurt timp după aceea.

7. Cetatea Almaș

În comuna Almașu au fost găsite ruinele unei cetăți medievale, construite între anii 1249-1278 și a reprezentat proprietatea voievozilor Transilvaniei și apoi a lui Petru Rareș. Între anii 1551-1556 cetatea a fost cucerită de trupele habsburgice, care au distrus-o.

A fost refăcută abia în 1627, de către familia nobiliară Csaky. În 1662 a fost din nou asediată și distrusă, de data aceasta rămânând în ruină.

Așezată în sudul județului, pe cursul superior al râului cu același nume, cetatea Almaș este ridicată abia către sfârșitul perioadei de care ne ocupăm. Deși localitatea este notată în documente încă de la mijlocul sec al XIII-lea, aceasta se face numai în legătură cu mănăstirea benedictină de acolo.

Prima menționare a cetății datează de la 1370. Reiese din document că cetatea aparținea regelui și preexista anului 1370. Regele renunțase prin act la cetatea sa, dăruind-o lui Gheorghe Bebek. Partea cea mai veche este probabil cetatea de sus care, prin dimensiunile restrânse și donjonul semnalat, se apropie de construcțiile feudalismului timpuriu.

Domeniul cetății, existent deja înainte de 1370, se va defini în sec al XV-lea. Se extindea mai ales înspre nord pe valea Almașului, căci spre sud era mșrginit încă din sec al XIV-lea de domeniul cetății. În 1365 sunt enumerați mai mulți voievozi și cnezi români antrenați în luptele feudale purtate de viitorii stăpâni ai cetății, nobilii din familia Bebek. Istoria cetății va continua până către sfârșitul sec al XVII-lea.

În secolele XIII- XIV au existat în perimetrul județului și alte cetăți. Istoria lor obscură sau foarte scurtă este consecința instabilității politice dar, în același timp o consecință a procesului de constituire a domeniilor nobiliare. Numeroase toponime desemnând fortificații, asociate cu ruine, nu pot fi, fără cercetări arheologice, luate în considerare, cu atât mai mult cu cât, mai ales în jumătatea de est a județului, ele pot fi ușor confundate cu edificii romane.

Cetățile județului Sălaj își continua istoria și în secolele următoare. Cele mai multe au suferit transformări atât în construcția propriu-zisă, cât și în modul de organizare. Funcționalitatea instituțională a fortificațiilor are tendința de a scădea în timp.

În secolele XVI- XVII s-a înregistrat o renaștere militară a cetăților sălăjene, cauzată de noile relații politice în care se află angrenat principatul Transilvaniei, mai cu seamă, apropierea dinspre vest a pericolului otoman.

Capitolul 6

VESTIGIILE ȘI OBIECTIVELE ARHEOLOGICE (ISTORICE) ANTICE ROMANE CU ATRACTIVITATE TURISTICĂ

1. Valorificarea turistică a castrului roman “POROLISSUM - MOIGRAD”

Complexul militar de la Porolissum – numit și cheia de boltă a apărării Daciei – se află pe granița europeană de nord a Imperiului, în jumătatea ei de răsărit, în colțul de nord-vest al bastonului dacic.

El constituia baza sistemului defensiv al Daciei, în partea sa nord-vestică. În cadrul acestei părți, castrul de la Pomăt avea un rol de coordonator, atât din punct de vedere strategic cât și tactic. Acest rol a fost remarcat încă din antichitate. Pe harta lui Ptolemaeus (III, 8, 4) apare între cele mai importante centre din Dacia, iar pe schița cu drumurile (Tab Peut, VIII, 1, 3) este reprezentat printr-o poartă de fortificație. Munții Meseș constituie o barieră între podișul înalt al Transilvaniei la est și câmpia joasă a Tisei spre vest. Aceasta barieră, lungă de cca. 80-100 km, avea mai multe locuri de trecere dintr-o parte în alta, fie pe văi, fie pe pasuri de înălțime. În dreptul satului Moigrad se afla cea mai largă și cea mai accesibilă trecere între aceste două zone, care a fost folosită din cele mai vechi timpuri pentru comerț. Trecătoarea numită în documentele medievale ”poarta meseșană“ a fost un punct obligatoriu de trecere pentru negustorii de scoici și fier. Romanii, la vremea lor, au blocat trecătoarea cu un lanț de fortificații care permiteau controlul tranzitului de mărfuri și de oameni. În trecătoarea principală și pe trecerile laterale au fost construite elementele liniei avansate ale limesului (turnuri de pândă, fortificații mici, baraje din valuri de pământ sau piatră). La 1,5-2 km în spatele acestei linii s-au ridicat bazele militare, respective sediile pentru trupe și apoi s-a dezvoltat orașul cu aprare sa proprie.

Toată această desfășurare de forțe tactice, în cadrul strategiei generale, avea ca scop controlul lumii barbare (Daci, Buri, Vandali) cu scopul de a asigura pacea provinciei. Importanța strategică a zonei s-a dovedit atât de mare încât la mai puțin de două decenii după

cucerire (118-119 d. Ch.) zona de nord și nord-vest a Daciei a fost transformată într-o provincie de sine stătătoare - Dacia Porolissensis cu un tip aparte de organizare militară, iar Porolissum a devenit capitala ei. Acest mod deosebit de organizare consta într-o dispunere concentrică a forțelor militare, ca și cum ar fi fost o provincie izolată.

În cadrul acestui complex, unde este dificil de separat apărarea graniței de apărarea propriu-zisă a orașului sau a complexului, castrul de pe Pomăt a fost cea mai mare și cea mai importantă fortificație, un fel de bază militară. Dimensiunile, poziția cu totul ieșită din comun, numeroasele unități militare, diversele concentrări de trupe, spațiul mare ocupat de depozite și ateliere de producție îl desemnează ca pe o fortificație de referiță.

Numele locului este "Pomăt", termenul este de origine sud-slavă și înseamnă "amintirea de ceva demult". Este foarte interesant faptul că aici slavii au înlocuit în buna parte vechea toponimie latină, locuind intens teritoriul în jurul castrului. Însuși numele castrului însemna probabil „Cetatea lui Moi”.

➤ **Poziția castrului în hotarul localității Moigrad.**

Complexul daco-roman Porolissum acoperă părți din hotarele mai multor sate: Jac (com.Creaca), Brebi (com.Creaca), Moigrad (com.Mirșid), Ortelec și Stâna, azi suburbii ale orașului Zalău. Castrul se afla de fapt pe teritoriului satului Jac, dar pentru că accesul spre el și în general spre complexul daco-roman s-a făcut și se face prin Moigrad, pentru că pe aici s-au construit drumuri de acces moderne, s-a încetățenit practica de a identifica Porolissum cu Moigrad.

Cam la 500 m de capătul de sud al satului Moigrad și la cca. 100 m de casele izolate ale familiei Tamba se întinde un lanț de dealuri care delimitează teritoriul arheologic de sat, spre nord și nord-vest (dealul Porcarului, dealul Comorii, dealul Ferice, dealul Ursoaiei și dealul Goroniște). Spre sud și est de acest șir de dealuri, în mijlocul unei depresiuni largi formată de văi, se ridică un masiv înalt, dealul Pomăt, de la care terenul coboară în toate direcțiile, mai abrupt și mai lin, iar spre nord și nord-est se află pășunea satului Moigrad și la sud și sud-est se află pășunea satului Jac. Astăzi întreg acest teren a devenit domeniu public cu scopul salvării așezării antice. Castrul se află la cca. 300 m de casele Tamba și la cca. 1000 m de ultimele case din sat. Distanța de la șoseaua Zalău-Creaca-Jibou este de cca 3,5 km.

➤ ***Aspectul actual al fostului castru.***

Locul castrului se vede foarte bine pe teren. Cele patru porți, restaurate parțial, porțiunile refăcute din zidul de incintă, traseul lui marcat, turnurile și câteva curți refăcute permit ușor observarea limitelor lui. Interiorul a fost parțial amenajat: traseele drumurilor - praetorian și decumana - sunt marcate; via principalis dextra a fost dezvelită; în centru a fost restaurată clădirea comandantului, iar în praentura sinistra este pregătită pentru restaurare clădirea rezervorului de apă.

➤ ***Așezarea castrului în raport cu principalele elemente ale reliefului locuit***

Zona de ruptură de la Moigrad oferă vizitatorului neavizat o imagine curioasă, care nu-i lămurește de la început întrebarea: de ce se află aici Porolissum? După ce a ajuns însă pe vârful Pomăt și dacă are un ghid bun, lucrurile se lămuresc. De la Poiana Moigrădanilor, culmea Munților Meseș până atunci relativă, continua să se rupă, și până la râul Someș consta într-un lanț de măguri mai mici sau mai mari, între care s-au format spații de trecere, străbătute de văi: Corniștea, Poguiorul, Dealul Mare, Dealul Mănăstirii și Măgura Cigleanului. În spatele acestui lanț de măguri terenul este foarte denivelat și până la lunca Agrijului este dominat de cinci măguri izolate: Măgura Moigradului (504 m), Pomăt (502 m), Citera (480 m), Piatra Lată. Două dintre aceste măguri domină toata zona: Măgura Moigradului la nord și nord-vest și Dealul Pomăt spre nord-est, sud-est și sud. De pe aceste două vârfuri sunt observabile toate punctele de trecere formate în mai sus amintita ruptură și în special trecătoarea principală. În partea opusă se vede valea Pomătului și o buna parte din lunca văii Agrijului, un punct strategic ideal în toate timpurile.

➤ ***Săpături arheologice la castru și cercetări de teren pe linia înaintată de turnuri a limesului***

Castrul, sau mai exact un castru, a fost presupus undeva pe Pomăt de cercetătorii mai vechi. Cel dintâi a fost protopopul greco-catolic din Ortelec, Iosif Vaida, care a întocmit la 1859 o însemnare despre care tractul bisericesc Brebi.

În anii 1939-1940, cu fonduri primite de la societatea ASTRA Sălaj, de la Prefectura județului Sălaj și cu munca voluntară a formațiunilor de tineret și școlari, s-a organizat la Moigrad, pe Pomăt o tabără arheologică. Cadre didactice de la Universitatea Regele Ferdinand

din Cluj - C.Daicoviciu, M.Moga, I.I. Russu și Eugen Dobroiu - împreună cu președintele filialei județene Sălaj al Asociației Astra, L.Ghergariu, alături de multe alte cadre didactice din învățământul primar și gimnazial au efectuat săpături arheologice pe teritoriul așezării romane, dintre care și la castru.

Au fost săpate secțiuni peste laturi, la porțile de pe laturile de nord-est și nord-vest. Rezultatele săpăturilor au rămas nepublicate, iar în unele locuri nu s-a constatat nimic. O încercare de reluare a săpăturilor și de continuarea a lor în chip sistematic începută în anul 1959 nu a reușit și s-a încheiat după doi ani. M. Macrea de la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj cu un grup de asistenți, Lucia Teposu, Gh. Arion, I. Mitrofan, cercetători de la Institutul de Istorie, Eug.Chirila, D. Protese, M.Russu, muzeografi de la Muzeul din Zalău, au executat cercetări pe tot întinsul complexului. La castru s-au executat două porțiuni: pe laturile de nord-vest și sud-est. Datele preliminare au fost publicate în două rapoarte (Macrea 1961 și Macrea 1962). S-a confirmat existența unui castru cu două faze de construcție.

În cadrul unui program mai amplu de cercetare a limesului de nord-vest al Daciei Porolissensis, după încheierea săpăturilor de la Buciumi, Bologa și Romita, au început cercetări arheologice la Porolissum. Obiectivul inițial a fost castrul de la Pomăt, care trebuia să servească drept reper pentru plasarea celorlalte obiective. A fost controlat întreg ductul incintei prin secțiuni scurte, au fost redzevelite toate porțile, turnurile de colț, clădirea comandamentului și rezervorul de apă.

S-au publicat numeroase lucrări cu descoperiri din castru: vase dacice, inscripții cursive, ace de păr din os, mărgelile, instrumente medicale, arme, țigle ștampilate, descoperiri mărunte precum și scurte prezentări ale castrului. Săpăturile s-au bucurat de un sprijin serios din partea statului și a Comitetului Județean Sălaj. Numai astfel s-a putut realiza într-o perioadă istorică dificilă o bază arheologică, scoaterea din circuitul agricol a întregului teritoriu și mai ales s-au putut efectua lucrări de restaurare pe scară mare.

În general, în istoriografia românească privitoare la *Limes*, termenul acesta pare destul de confuz, atât la cercetătorii mai vechi cât și la cei mai puțin inițiați în arheologia militară romană. Evoluția cercetărilor impune acum și mai mult o separare sau măcar o încercare de separare.

Apărarea proprie a aşezării s-a dezvoltat în două faze :

Faza 1- val de pământ de la Poiana Moigrădanilor peste Dealul Porcarului, Dealul Comorii, Dealul Ferice, Dealul Ciucioaiei, Groapa Pipasului, Citera, Brebi - Şcoala, Brebi - Roata, Dungi şi Valea Ortelecului.

Faza 2- val de pământ de la Poiana Moigrădanilor la Dealul Ferice - zid de piatră de la Dealul Ferice la Dealul Citera, peste Dealul Ursoaiei şi Dealul Gorniştei – porţiune de val de pământ - Dealul Citera – Valea Ortelecului. În aceasta fază a doua, porţiunea de val între Dealul Ferice şi Dealul Citera peste Dealul Ciucioaiei a fost scoasă din uz, peste val construindu-se o parte din clădirile aşezării civile a castrului.

Linia avansată de turnuri pornind tot de la Poiana Moigăadanilor consta în turnuri izolate, care se înşiruie spre nord pe Dealul Dojii, Dealul Clocotal, Măguriţa, Poguior, Dealul Mare, Dealul Mănăstirii şi Dumbrava Cigleanului. Între aceste turnuri sunt câteva baraje ce blocau porţiuni mai accesibile: Dealul Cornişe, Dealul Măguriţa – zid şi burgus; Dealul Măguriţa –Dealul Poguior: ziduri pe ambele versante şi burgi .

Multe turnuri au fost răscolite de căutătorii de comori. În anii 1977-1983 au fost făcute săpături arheologice şi sondaje la toate turnurile cunoscute şi identificate în faţa Porolissum-ului şi au fost publicate. Foarte recent, Al. Matei a cercetat barajul dintre Dealul Poguior şi Dealul Mare identificând un burgus pe malul stâng al Văii Ortelecului, un zid de baraj lung de 2,5 km flancat de turnuri, poarta de trecere în zid între Poguior şi Dealul Mare. Astfel elementele liniei avansate a limesului în faţa complexului se conturează mai clar:

a) lanţ de turnuri pe vârfurile înalte: Măguriţa, Poguior, Dealul Mare, Comoraşte, Dealul Mănăstiri, Dumbrava.

b) turnuri intermediare aşezate în trecători sau de-a lungul lor: Dealul Dojii, Clocotal între Cornişe şi Măguriţa, Dealul Petroasa între Măguriţa şi Poguior, La Tău Valerii, Dealul Racovei între Dealul Mare şi Comoraşte, turnuri între Poguior şi Dealul Mare.

c) clausuraien: constând în valuri sau ziduri care blocau accesul spre Porolissum. Săpăturile au avut caracter de indentificare, toate turnurile au legatură directă cu castrul de la Pomăt, excepţie făcând cele care sunt dincolo de culmi: Dealul Dojii, Clocotal şi Pietroasa, care fac legatura cu castrul prin turnurile de pe Măguriţa şi Poguior.

➤ *Fazele de construcție ale castrului*

Săpăturile arheologice în ansamblu lor au permis să se stabilească în existența castrului două faze mari de construcție la incintă și mai multe faze la clădirile din interior, faze care au fost întotdeauna contemporane cu cele de la incintă.

1. Castrul cu incintă din val de pământ

Valul de pământ a fost identificat pe toate laturile, ceea ce permite să se susțină existența unui castru mare cu incintă din val de pământ. În fața valului, în pământ, pe toate laturile, există două șanțuri mici la distanțe diferite. Pământul provenind din aceste șanțuri este mult mai puțin decât cel care alcătuiește valul, ceea ce sugerează că valul a fost construit și din pământ adus și din altă parte. Valul de pământ e alcătuit fie numai din lut, fie din straturi de lut și stâncă sfărmată. Pe latura de nord-vest valul este lat de 9 m și înalt de 2 m; pe laturile de sud-vest și nord-vest este lat de 10 m și înalt de 2,5 m. S-a putut constata pe latura de nord-est chiar două faze de ridicare a valului. Pe latura de nord-est și pe cea de sud-vest (lângă Poarta Decumana), pe culmea valului au fost identificate gropile de la stâlpii palisadei. Via sagularis a fost identificată pe toate laturile, la baza valului, pe latura de sud-vest la 9 m în spatele zidului de piatră, constând într-un strat de pietre și prundiș, destul de sumar amenajată.

Organizarea interiorului a fost determinat încă din această fază de principalele drumuri: via praetorian și via principalis. Au fost construite din bolovani mari, rotunzi, de carieră. La margine au fost așezate cele cu fețe drepte iar în interior celelalte. Sub zidul porticulului (via principalis) din faza cu zid de piatră s-au găsit urmele unor stâlpi de lemn așezați în șir, ceea ce presupune existența unui porticos și în faza de pământ a castrului.

Aleea de prundiș din jurul clădirii a fost amenajată, construcția este datată cu denarii de la Traianus. Locuința comandantului (praetorium) se afla în *latus dextrum*, pereții de chirpici au fost identificați numai pe latura de nord-est. În *latus sinistru* a fost identificată cu pereți de chirpici, plan similar situat și în via principalis. În stratul de locuire de la ambele clădiri au apărut monede de la Traianus. La clădirile praetentura sinistra – toate bărci pentru soldați, s-a constatat existența unei faze timpurii (urme izolate de stâlpi de lemn, de pereți din chirpici, strat inferior de locuire nivelat), datate cu monede de la Traianus și fragmente de vase contemporane.

Aceste construcții de lemn nu au durat mult, după înființarea provinciei Porolissensis, sub Hadrianus, o parte din ele au fost ridicate în piatră: clădirea comandamentului și locuința. În prima fază clădirea comandamentului era o construcție simplă, având dimensiuni 28 x 30 m, curtea era pavată iar de-a lungul pavajului erau canale de scurgere, lateral portice, largi de 4,50 m, iar sub portice postamente pentru inscripții. Clădirea se afla la 94 m respectiv 90 m de latura de nord-est și nord-vest, la 112 m de latura de nord-est și 155 m de latura opusă. În fața clădirii spațiul de 2 m până la via principalis a fost acoperit cu porticus; au fost găsite 5 postamente de o parte și de alta a intrării. Stilul de construcție este specific local: la intervale regulate și la colțuri zidul era alcătuit din blocuri cubice de gresie. Clădirea are un zid exterior cu contraforți și un zid interior impermeabil.

Într-o fază următoare a fost construit în clădirea comandamentului Tribunalul, în capătul de nord-vest al basilicii. În spatele comandamentului la 4,50 m și 1,50 m de via decumana, a fost ridicată clădirea. Planul ei nu este încă cunoscut, între clădire și comandamentul spațial fiind acoperit și interiorul pavat. Lângă clădire a apărut o inscripție dedicată lui Voleanus.

Data construcției castrului trebuie pusă în anul 106, trupele militare stabilindu-se acolo. Unitățile militare care au construit castrul și au stat acolo sunt greu de precizat. Lucrul s-a putut face numai cu ajutorul diplomelor militare și al ștampilelor de pe țigle și caramizi. Fortificația a fost proiectată de un arhitectus. După reorganizarea provinciei a fost adusă o unitate specială - numerus Palmtrenorum, care apoi a primit epitetul porolissensium. La o dată care nu se poate preciza nici la Porolissum, apar ștampilele armatei provinciale Ex (ercitus), D (aciae), P (orolossensis).

Tipul de ștampilă de la Porolissum are însă analogii perfecte cu cel de la Leon (Hispania) datat la sfârșitul secolului II, așa că nu poate fi vorba de o prezență a legiunii la Porolissum în anul 106. Ștampilele acestor unități apar foarte clar în ultima fază de locuire din castrul cu val de pământ și în faza de construcție a castrului cu zid de piatră. Probabil că datorită faptului că erau pedepsite aceste unități, nu aveau voie să ridice monumente și inscripții. În castru au fost găsite vase lucrate cu mâna în manieră dacică, iar numărul lor fiind foarte mare, prezența lor la toate nivelurile de locuire și formele destul de variate sugerează folosirea lor ca vase de uz comun. Existența lor este o dovadă a prezenței soldaților de origine

dacă din provincie sau a dacilor din lumea barbară. Materialul ceramic din straturile inferioare cuprinde toate formele de vase și alte categorii ceramice: materiale de construcții (cărămizi, țigle, oale, piese mozaic), vase de uz casnic (strachini, grupe, capace), opaițe, podoabe. Formele de vase sunt tipice pentru caestre. Dintre meșterii fabricanți de opaițe amintim pe Atimetus, Lucius și Fortis. Spre sfârșitul secolului II încep să domine vasele locale de lux, cu decor ștampilat (TSP). În castru s-au găsit tipare și poansoane pentru fabricarea acestor vase. În această fază pot fi datate o parte din armele de fier, obiecte de uz casnic (cuțite, chei, instrumente). Lor li se adaugă piese din bronz, fie de la echipamentul militar (fibule, aplice, pandative, plăcuțe de la cămașa de zale), fie obiecte de uz casnic. Producerea lor în castru poate fi dovedită cu tipare, piese nefinisate și zguri.

Materialul arheologic, epigraphic și numismatic datând din această fază este destul de puțin, lipsind inscripțiile. De altfel, cea dintâi diplomă pentru provincia Dacia s-a găsit la Porolissum, iar din totalul de 357 monede găsite în castru cele mai multe datează din această fază. Ca și în celelate caestre, sunt numeroase piesele din secolul I care au intrat însă în circulație în Dacia după 106. De la Traianus sunt 60 de piese care reflectă exact viteza și forța de instalare a romanității aici, ele se grupându-se mai ales între anii 106-110. Acest flux constant și neîntrerupt al monedei arată că viața castrului a tot crescut, mai mult, necesitatea mare de moneda curentă a impus “producerea încă de la început a unor falsuri oficiale”, piese suberte sau de billon. Din 162 denari din castru avem 52 piese suberate, respective 9 de billon.

2. Castrul cu incinta din zid de piatră

Data construcție incintei din zid a fost anul 213 d.Ch. Castrul era gata la data vizitei împăratului. Dovezi sunt inscripțiile descoperite la porți. Forma bastioanelor porților sprijină datarea. Mai mult, chiar există o situație identică la bastioanele porților orașului Cirencester (Britannia), construit în aceeași perioadă. Unitățile militare care au construit incinta din zid de piatră și au locuit în castru au fost mai întâi cele stabile: cohortele I Ulpia Brittonum I Ituraeroum Sagittariorum și V Lingonum. Prima unitate a suferit o transformare tactică devenind equitata. Cohorus V Lingonum este de mai multe ori atestată antoniniana. Cohorus I Ituraeorum nu a pus inscripții, dar țiglele cu însemnele ei au apărut în castru.

În epoca construirii incintei din zid se mai aflau în castru două detașamente de legiune și o cohortă. Arheologii au constatat în chip separate că ștampilele acestor unități pot fi datate și în contextul construcțiilor de la începutul secolului III. Țiglele și cărămizile cu ștampilele lor domină numeric. La construcții au participat și alte unități militare de la Porolissum sau din zona imediată: *numerus palmyrenorum*, care a și primit epitetul *antoninianus*, cohortele II *Britannica* și VI *Thracum*.

Durata de funcționare a castrului cu incinta din zid poate fi dusă până la retragerea romană. Dovezile în acest sens sunt deocamdată cele generale pentru că materialul din castru nu a fost încă prelucrat în întregime. S-a stabilit însă că fortificația s-a ruinat lent iar stratigrafia indică sigur acest mod de ruinare. Repararea zidurilor și construirea de contraforți contra alunecărilor de teren s-a impus în primul rând și în mai multe locuri. Reparații la unele din elementele incintei s-au datorat tot urmărilor poziției lor în pantă și mai ales la porți. În cercetările mai vechi s-au găsit însă la porți numeroase monumente și inscripții fragmentare, semn al unor reparații și adăugiri.

➤ *Armamentul roman în provincia Dacia*

În cadrul materialului arheologic, piesele de armament sunt bine reprezentate, deși încă puține ca număr, ținând seama de numărul și durata staționării trupelor pe teritoriul provinciei Dacia. Numărul relativ redus al pieselor de armament ar putea fi explicat prin faptul că aceste piese au fost fie pierdute, deteriorate și apoi aruncate, fie uitate de către soldați cu ocazia retragerii.

În fiecare castru - în clădirea comandamentului (*praetorium*) - se aflau una sau mai multe încăperi (*armamentaria*) destinate depozitării armelor. Arsenalele mai erau încadrate cu personal specializat. În afara celor care participau efectiv la făurirea armelor, împărțiți în decurii, se aflau slujbașii însărcinați cu serviciul de evidență (*scribae armamentarii*), sub conducerea unui *armorum custos* sau *magister officiorum*.

Armele se pot clasifica după tipologia clasică în: mijloace de apărare individuală; arme de mare putere în atac și în apărare; arme de aruncare și de împungere (*pilum*, *hasta*, cu diferitele lor variante); arme de tăiere și de împungere (*gladius*, *spatha*, *pugio*, *clunaculum*); arme de lovire și de zdrobire (*clava*, *securus*).

Mijloacele de apărare individuală erau compuse din: cască și coif – cassis; cuirasa – lorica; scut – scutum.

Armele de mare putere cuprindeau mașinile grele de luptă, de lansare și de asediere: catapulta, balista, onagra, aries (berbeci), iar ca intermediar între acestea și armele ofensive erau armele ușoare de lansare de la distanță: arcul și funda (praștia). Armele, chiar provinciale, respectă formele și dimensiunile “standard” din Imperiu. Ele se remarcă prin uniformitate și făurire în serie. Armele se dovedesc foarte practice, cu superioritate pe câmpul de luptă, mai ușoare decât cele grecești și mai eficiente decât ale trupelor ușoare destinate ofensivei. În primele două secole ale Imperiului, armele au atins culmea perfecțiunii. Grija pentru arme se reflectă în creațiile de pe urma experienței în lupte. În același timp armele au devenit luxoase, fără însă a-și pierde din valoarea combativă. În Imperiul roman târziu armele s-au adaptat tacticii și tehnicii de luptă a popoarelor “barbare”.

a. Arme de aruncare și împungere

Pilum

Sulița formată din verutum, veche arma italică. A fost folosită prin excelență de infanterie. Avea o înălțime cuprinsă între 2,10 - 2,20 m. Era alcătuită din vârf, tija și hampa. Vârful de suliță au de regulă muchii sau sunt de forma conică multifacetată, terminate cu manșon sau peduncul, atingând dimensiuni variabile între 6 -18 cm.

Aplicarea la hampa pentru sistemul de înmănușare tubulară, cel mai utilizat, se face prin fixarea la baza manșonului, prevăzut în acest scop cu una sau doua perforații. În Dacia - vârful de suliță sunt foarte numeroase. Aceste tipuri, fie de luptă, fie de paradă, datează din sec.II-III d.Hr., la care se adaugă coexistând cu ele, o formă nouă cu una sau două proeminente inelare la bază, plasate intermediar între muchii și manșon. Această formă își face apariția din a

doua jumătate a sec. II d.Hr. și are rolul de a întări centrul de greutate al armei respective. Sub Diocetian s-au utilizat ca variante ale suliței clasice *spiculum* și *verunculum*, cu vârful mai scurt (22-25 cm și respectiv 12cm), ambele de formă piramidală, din fier masiv. În săpăturile arheologice de la Slăveni, au fost descoperite vârfuri de pilum turnate în bronz, cu înmănușare piramidală și fățuite piramidal (cu trei până la opt fețe). Ele fuseseră frumos lustruite, în unele cazuri chiar poleite cu foiță de argint. Sunt fără îndoială arme de paradă. Cu totul excepțional se întâlnește pilum mural, care este o suliță dublă, lungă de 1,50 m, folosită mai ales la asedierea unei cetăți. Prinsă la centru cu mâner, ea se putea manevra de pe scara de asediu, introducându-se prin golul dintre două creneluri în scopul de a lovi în dreapta și în stânga pe dușmanii ascunși după aceste parapete.

Hasta

Lancea este o armă ușoară folosită atât în lupta corp la corp, cât și la aruncare, a fost purtată de legiuni și de trupele auxiliare de infanterie sau de cavalerie. Are vârf de fier (*cuspis*) și hampa lungă (*hastille*) de secțiune circulară, fiind prevăzută cu o curea (*amentum*) fixată în centrul de greutate al armei pentru a-i da o forță cât mai mare de aruncare și un călcâi metalic (*spiculum*), montat la capătul opus vârfului, de formă conică cu vârful în jos, pentru a putea înfige arma în pământ pe timp de repaus. În general, vârfurile de lance erau de două forme: foliformă și romboidală, masivă sau plată, fixate la hampa cu tub de înmănușare și se fixau de mâner cu un cui. În sec. I-II înălțimea totală a ajuns la 1,15 m, dintre care cca. 15 -20 cm reprezintă vârful propriu-zis. Din a doua jumătate a sec. III, lancea va fi folosită și de cavaleria romană cu numele de *contus*. În Dacia, vârfurile de lance sunt prezente în toate castrele.

Gladius

Corpul mânerului masiv, sferic sau bilenticular, avea la partea superioară un buton aplatizat (*capulus*) și un adaos sferic intermediar la capul mânerului, de fixare a cotorului lamei, care trecea prin mâner.

Capul de mâner bilenticular era alcătuit din două discuri bombate în lentile biconvexe dispuse în planul lamei. Modelul era folosit și la pumnalele epocii. Unele spade dispun și de două perechi de lentile la baza mânerului. Teaca, alcătuită din două bucăți de lemn, este întărită la extremități cu garnituri metalice și terminată în vârf ascuțit la care se atașează buterola.

Adesea, tecile sunt îmbracate în tablă de aramă sau în bronz cu ornamente în voluta și uneori numai în piele. Garnitura de la gura tecii are două inele de agățare a spadei de cingulum sau de balteus. Soldatul roman purta gladius-ul atârnat pe șoldul drept fiindcă în stânga avea scutul. Ofițerii nu purtau scut și de aceea își fixau gladius pe șoldul stâng. Din a doua jumătate a sec. II și începutul sec. III apare un nou tip de spadă, spatha, purtată de trupele călare (auxiliare). Acest model se va generaliza treptat, înlocuind gladius în a doua jumătate a sec. III

Spatha

Va fi purtată de toată armata din vremea lui Dioclețian. Se caracterizează printr-o lamă lungă, între 85-95 cm. Mânerul este mult mai alungit (15cm) față de gladius și păstrează cele 4 șanțuiri, dar capul mânerului este ovoidal mergând spre aplatizare și garda masivă cubică.

Teaca ei este din lemn cu brațări metalice la gură, pe mijloc și la vârf, având inele de suspendare fixate pe marginile garniturii de la gura tecii.

Pugio

Pumnalul este scurt ca dimensiuni și era folosit pentru lupta apropiată, purtându-se pe șoldul stâng, pe partea opusă spadei. Are lama spatulată, lată de 4-6cm, lungă de 20-25cm. Mânerul prismatic sau cilindric era placat cu os. Capul mânerului, bilenticular, avea între lentile un buton sferic pentru fixarea lamei la mâner.

Teaca din bronz era ornamentată cu motive decorative gravate sau reliefate și dispunea de două perechi de inele de suspendare pe părțile laterale, la gura tecii și la mijloc. Unele teci erau lucrate în aur sau argint (cele pentru paradă). Pumnale bine conservate au fost descoperite în castele de la Buciumi și de la Racovisa - Praetorium II (jud. Valcea).

Clunaculum

Este pumnal de proporții mai reduse, cu lama îngustă și scurtă, având mânerul alungit, fără lentile. Se purta la spate, fără alte arme, pe timpul diferitelor lucrări în afara luptei. Numeroase exemplare au fost descoperite în castrul Arutela.

b. Arme de lovire și de zdrobire

Clava

Buzduganul a fost întrebuințat pe scară largă în sec. II d.Hr., și are un corp metalic pe care sunt montate vârfuri masive ascuțite cu înmănușare tubulară. De formă mai mică, este întrebuințat de cavalerie la sfârșitul Imperiului. În Dacia sunt cunoscute buzduganul de la Romula.

Securis

Securea a fost mai puțin folosită la începutul Imperiului, dar apoi devine una din armele principale atât pentru infanterie cât și pentru cavalerie, în sec. V-VI.

Armurile

Căștile și coifurile (cassis) folosite în Imperiul roman, mai ales în primele două secole, sunt cele numite de tip Hagenau și de tip Weissenau intrând în dotare încă de la sfârșitul sec. I î.Hr. și începutul sec. I d.Hr. În timpul marșului, casca se atârna pe umeri cu o sfoară petrecută printr-un inel fixat în varful calotei. Primul tip (Hagenau) are o calotă din fier sau din bronz cu marginea îngustă în zona frontală și mai proeminentă în dreptul urechilor și apărătoare de ceafă

orizontală; avea avantajul de a rezista la loviturile armelor de tăiere și de a permite mișcările capului, dar lăsa un spațiu vulnerabil între casca și cuirasa. Casca de tip Weissenau are calota alungită până la baza craniului și în față un ieșind de protecție. Prezintă proeminențe în zona urechilor, jugulare (bucculae) mai late și apărătoare de ceafă oblică și arcuită. Apare și un nou tip (Niederbiber), mai greu și mai complet, cu apărătoare de ceafă, aproape oblică, care ajunge până la baza gâtului. Calota este întărită pe partea superioară cu o placă fixată cu nituri și acoperă fruntea până la sprâncene. Apărătoarele de urechi sunt fixate cu balamale de calotă, protejând tot obrazul, încheindu-se una peste alta sub bărbie cu ajutorul unei cataramă cu limbă, lăsând liberi ochii, nasul și gura. Aceasta este casca de cavalerie, întâlnită și în a doua jumătate a sec. III, care folosește ca decorație volutele, fulgerele, scorpionul și șarpele încolăcit. Căștile sunt prevăzute de asemenea cu inscripții legate de numele posesorului sau al unității din care făcea parte. Diversele tipuri de căști expuse sunt exemplificate cu cele descoperite la Bumbesti, Berzovia și Ocna Mures.

În epoca imperială a fost utilizată și casca cu mască asemănătoare cu forma tipului de Niederbider, elementele feței fiind conturate, marcând ochii, nasul și gura. Acest model se întrebuintează la diferite întreceri hipice și la paradă. Două asemenea căști de cavalerist, de paradă, datând din sec. I provin de la Ostrov (jud. Constanța) și au ornamente în relief turnat și cizelat, înfățișând dioscurii, șarpele și mistrețul. De la asemenea căști provin și măștile de la Carsium (sec. II) și de la Romula (sec. III). Începând din sec. IV, pe tot timpul Imperiului roman până târziu, forma căștii se schimbă. Calota este alcatuită din două părți unite de o bandă, care formează în același timp creasta (crista) longitudinală, puțin proeminentă. Baza calotei este de asemenea prevăzută cu o bandă de întărire, apărătoare de ceafă, îngustă și scurtă, apărătoare de urechi semicirculare cu perforații, toate fiind cu nituri, unele având și nazal după modelul oriental. Ornarea consta în aplicarea de pietre prețioase sau semiprețioase pe calota și pe apărătoarele de urechi. Uneori creasta era reprezentată de un panas fixat pe vârful calotei. El consta din pene colorate în funcție de natura armei și a gradului. Panasele se foloseau mai ales la parade. Forma, culoarea și aranjamentul acestor "creste" variau foarte mult; se știe că centurionul purta crista transversa, de culoare alb-argintie și aranjată cu penajul răsfrânt lateral,

în două grupe de pene. După culoarea și forma penajului ostașii puteau recunoaște ușor gradele superioare.

Lorica

Reprezintă o piesă de apărare individuală, de diferite modele, dintre care două sunt cunoscute și pe teritoriul țării noastre, lorica segmentată și lorica squamata (plumata) .

Lorica segmentată este un tip de cuirasă, formată din benzi metalice articulate (laminare). Cuirasa protejează partea superioară a bustului cu două plăci suprapuse și restul bustului până la brâu cu cinci-șase benzi metalice late de 5-6 cm. Trei sau patru benzi identice alcătuiau umerarii. Piesele metalice erau fixate pe o dublură sau pe un spenter de piele, iar plăcile spătarului, alcătuite din două părți, pivotau pe balamale pentru a îmbrăca armura și se închideau în față pe pieptar cu ajutorul unor curele și catrame cu limbă, montate pe fiecare bandă, descoperite în castrul de la Slaveni.

Lorica squamata era alcătuită din plăcuțe suprapuse în forma solzilor de pește (squama) sau a penelor de păsări (plumata). La începutul Imperiului roman, aceasta era scurtă și dantelată la bază, fără elemente decorative. De la începutul sec. II a existat o varietate de forme în ce privește dispunerea solzilor și pandantivelor, care erau rotunjite sau ascuțite la bază. Solzii aveau și ei diferite forme: dreptunghiulare, pătrate sau semicirculare (după descoperirile arheologice în castrele de la Slaveni, Gilău sau Buciumi), ușor bombați și legați între ei cu sârmă de aramă, care trecea prin orificii anume perforate în plăcuțe și se răsucea apoi pe partea opusă. Uneori solzii erau prevăzuți cu o ușoară nervură în scopul de a abate loviturile de spadă. Acest tip de cuirasă dispare către mijlocul sec. III. În epoca târzie a Imperiului a existat și lorica

hamata. Aceasta era o cămașă realizată din țesătura continuă a unor inelușe de metal sau din împletirea unei sârme. Se îmbraca mai ușor decât celelalte două tipuri.

Cele trei tipuri de lorica descrise mai sus, erau purtate de trupă și de gradele inferioare. Împăratul și ofiterii îmbrăcau lorice alcătuite din două piese de bronz, turnate după un mulaj luat pe bustul beneficiarului. O piesă acoperea partea din față a bustului și alta spatele. Ele se completau cu legături din segmente peste urechi și cu bambrechine în partea inferioară. Prinderea cu catarame și curele a celor două bucăți se făcea de la șolduri până sub brațe. În față, această lorică era decorată cu diferite figuri de zei (Meduza, Mars, Victoria) sau cu unele semne religioase și de război.

Pentru atârănarea sabiei și pumnalului, fiecare soldat purta un balteus sau un cingulum. Primul consta dintr-o diagonală de piele, petrecută pe deasupra umărului stâng, apoi legată pe șoldul drept. Mult mai frecvent apare însă pe reprezentările cu caracter militar, cingulum militiae, adică centironul care se lega peste pânțe, imediat sub lorica. Centura se făcea de obicei dintr-o curea lată de piele, prinsă în față cu o cataramă puternică. Mai rar era compusă dintr-o serie de plăcuțe patrulate din metal, legate între ele cu inelușe. În ambele cazuri, centura era decorată cu aplice din metal strălucitor sau cu felurite pandantive. De centiron era atârnat în față un fel de "sorat", realizat din piele placată cu foi de metal și terminat la poale cu pandantive ornamentale de metal (bulae). La ofițerii superiori și la împărați cingulum avea un caracter ornamental și distinctiv în ceea ce privește gradul. Ei își atârneau sabia de o verigă legată sub lorică. În asemenea situație cingulum devenea o fasie de lână frumos colorată care se încingea în jurul cuirasei, peste pânțe și se înoda elegant în față.

În epoca imperială, cnemidele (ocrae) nu s-au mai folosit, fiind incomode în lupte. Se purtau numai ca piese de paradă de către centurioni și erau făcute din stofă bogat decorată cu țesături colorate sau cu aplice lucitoare din metal.

Scutum

Avea în imperiul roman diferite forme: ovală, rectangulară, curbată, rotundă, hexagonală, cu o convexitate mai mică decât în epoca precedentă. Lungimea lui este de până la 70-80 cm, lățimea reducându-se proporțional. Umbo, în majoritatea cazurilor este ovoidal sau

semisferic, cu margine circulară sau dreptunghiulară, care aderă la câmp și se fixează cu nituri (ex: umbo de la un scut de paradă sau umbo de scut descoperit la Copăceni).

La interior, scutul avea atașate doua mâner, unul la mijloc pentru mână și altul la margine pentru antebraț. Marginea scutului era prevăzută cu o bordură metalică marginală, de întărire. Din a doua jumătate a sec. II s-a generalizat forma dreptunghiulară a scutului, iar din sec. III până la sfârșitul Imperiului nu mai rămâne în dotare decât scutum oval cu umbo oval sau semisferic.

Clipeus

Este un scut oval sau hexagonal care proteja numai bustul. Acesta era lucrat din lemn întărit cu șaibe de metal acoperite cu piele tăbăcită și întărit pe margini cu o bordură de metal. În exterior, la centru, avea fixat un umbo .

Parma

Era un scut de formă rotundă, lucrat din aceleași materiale, care se purta de cavalerie și de formațiile ușoare de infanterie. În primele trei secole ale Imperiului, decorația câmpului abunda, cele mai numeroase ornamente constituindu-le motivele geometrice, arabescurile și volutele, la care se adaugă simboluri siderale, soarele cu raze, steaua cu șase brațe, semiluna, fulgerul înaripat sau simplu. O altă grupă de ornamente o constituie păsările, animalele, vulturii, scorpionii, taurii. Mai puțin frecventă este decorația vegetală, ghirlande cu volute de flori, coroane cu lauri. Aceste însemne nu erau individuale, ci aparțineau grupelor de soldați. Uneori numele soldatului și numărul unității erau înscrise pe umbo sau pe plăcuțe din bronz prinse de scut.

c. Tormenta - mașinile de război

Catapulta

Este o mașina de luptă pentru lansarea săgeților de mare greutate (trifaces, pila muralia). A fost alcătuită din trei părți: corpul propriu-zis prevăzut cu o cremalieră și opritor; arcurile și corzile; cutia cu resorturi. Catapulta a fost montată pe un suport cu două talpi, una susținând cutia și alta corpul propriu-zis, la extremitatea opusă cutiei cu resorturi. Catapulta avea brațul traiectoriei orizontal, de aceea arunca proiectilele numai în linie dreaptă. Se mai numea și scorpion. Imaginea ei o întâlnim pe Columna Traiana.

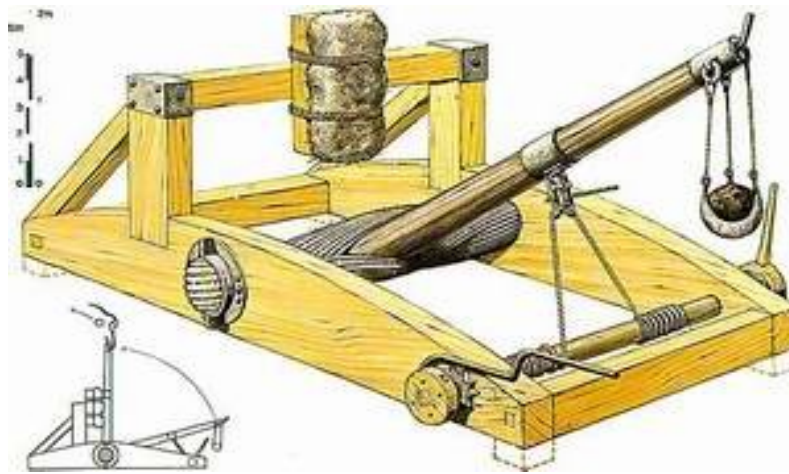
Balista

Este o mașină de luptă folosită la asedii și apărare ce era amplasată pe turnurile fortificațiilor pentru aruncarea ghiulelelor de piatră. Mașinile de luptă de acest fel erau de dimensiuni diferite (maiores și minores). Ele erau formate din arcuri mari de fier montate pe care trase de cai (carroballista) pentru a fi mai ușor transportate din loc în loc și amplasate în diferite puncte ale luptei. Brațul de înclinare avea 45° și era prevăzut cu un cursor mobil, iar cablul se întindea ca și coarda unui arc. Mecanismele de balistă, din fier, erau acționate prin forța de torsiune a unor legături de frânghii, care se realiza printr-un sistem de pârghii. Încordarea se făcea în funcție de distanța dorită pentru lovirea țintei. Mecanisme din fier de balistă au fost descoperite în fortificațiile de la Orșova. Balistele puteau lansa o ghiulea (glans) până la 30 de kg, pe o distanță până la 600 de metri. Ghiulelele (descoperite în majoritatea

castrelor de pe teritoriul Daciei) erau din pietre naturale, altele prelucrate la mărimi diferite, calculate după nevoile de distrugere a țințelor și pentru a învinge rezistența aerului pe traiectorie.

Onager

Onagerul avea o traiectorie curbă, asemănătoare cu o praștie. În afară de pietre, cu el se aruncau asupra inamicului și vase cu materiale inflamabile. Cu o lovitură de ciocan, se ridica brusc și arunca proiectilul.

Era o mașină puternică de lansat pietre grele cu un singur braț, atingând pe traiectorie o viteză mică, aruncând piatra după greutatea ei până la o distanță de numai 130-140 metri. Se compunea dintr-o cutie formată din două bârne puternice, legate între ele. În interiorul ei se așezau în poziție orizontală segmente de funii (nervi) puternic răsucite. Aceste fâșii de coarde articulau un braț de pârghie care, în stare de nefuncționare, stătea vertical. La extremitatea lui superioară, era atârnat proiectilul (o piatră), într-o mică plasă. Pârghia se încorda și se apleca tot cu un troliu, până ce ajungea în poziție aproape orizontală.

Catapultele, balistele, inclusiv onagerul erau folosite mai ales pentru apărarea fortificațiilor. Dar pentru a distruge întăriturile, romanii se foloseau de aries (berbec), cunoscut ca arma de dislocare a zidurilor. Arma consta dintr-o bârna de lemn de esență tare, lungă de cel puțin câțiva metri, având la una dintre extremități un tablou masiv de fier, făurit de obicei în formă de cap de berbec. Bârna se atârna uneori de grinda interioară a unei case mobile, așezată

pe roți. Acest “hangar” posedă acoperiș în două pante și era căptușit cu materiale neinflamabile (de obicei cu piei de animale proaspăt jupuite). În aceasta situație, mișcările de șoc se dădeau de la înălțime, dar nu mergeau întotdeauna la țintă și trebuiau reluate de mai multe ori, pentru a produce efectul dorit. Bârna mai putea fi rulată pe roți sau cilindri, loviturile fiind mai puternice decât ale berbecului suspendat, sau, mai putea fi purtată pe brațele asediatorilor.

Când asediul era considerat de mică importanță, soldații făceau testudo (carapace de broască țestoasă) din scuturi rectangulare. Se așezau soldații unul lângă altul și ridicau scuturile orizontal, deasupra capetelor, în așa fel ca acestea să fie unul lângă altul și să formeze un acoperiș.

Asemănătoare cu aries erau falces murales și terebrae. Prima se prezenta ca o uriașă “seceră-coasă”, care prin izbire pătrundea prin paramentul de blocuri al zidului și-l desfăcea. Terebra, “sfredel-burghiu”, era un aries cu vârful ascuțit care producea perforații în zidurile de apărare, construite din caramidă.

Romanii mai foloseau pentru asedii și turnurile de apropiere, construite din lemn și împinse pe roți. Acestea aveau forma trunchiului de piramidă și în ele luau loc atacatorii. Și la aceste turnuri exteriorul trebuia protejat cu piele crudă, ca să fie ferit de materiile inflamabile aruncate de inamic.

Arcul

Este de asemenea arma de lovire și împungere, folosit numai de trupele auxiliare, ca arma “națională”. Arcul se bazează pe elasticitatea lemnului și a corzii, de aceea era cioplit din esență de lemn din cele mai tari și mai elastice. Era de două feluri - simplu, cu extremitățile răsucite, unite printr-o piesă cilindrică la mijlocul armei și de formă semicirculară, formată dintr-o hampă, prevăzută la un capăt cu creștătură cu pene (pennata) și la celălalt capăt, cu un vârf de fier (spiculum). În castrele din Dacia au fost descoperite numeroase săgeți pentru care s-a putut fixa o tipologie. Existau vârfuri de săgeată (ferrum) de forma piramidală, conică, triunghiulară, de tip sirian sau cu barbeluri.

Funda

Praștia era folosită pentru aruncarea bilelor de piatră. Bile de praștie au fost descoperite de asemenea în număr mare în castrele din Dacia.

Dotarea cu armament și uniforma ostașului roman se făcea în funcție de specificul trupei în care lupta respectivul. Costumul soldaților din legiuni în timpul Imperiului era compus dintr-o cămașă-tunică, de lână sau pânză de in (tunica); o mantie groasă țesută din lână (sagum-paenula), folie împotriva intemperiilor; un șal (focale), pantaloni scurți și sandale (caliga). Caliga se purta până la gradul de centurion și avea talpa ținută, iar peste laba piciorului o rețea de curelușe prinse în diferite feluri. În Dacia (Slaveni, Tibiscum, ș.a.) se cunosc urme de tălpi ținute, imprimate pe cărămizi și mortarul zidurilor.

Armamentul legiunilor era alcătuit din galea (cassis), lorica segmentata, scutum cu umbo, cingulum, gladius, pugio, hasta, pilum. Corpul subofițerilor purta aproape același costum și armament. Purtătorii de insigne militare (signiferi) aveau însă un costum aparte. Erau acoperiți pe creștet cu o piele de cap de urs (ale cărui labe se legau pe piept), având o cuirasă de piele tare, tunica, sagum și gladius prins de balteus. Gradații din serviciul de administrație se identifică prin pachetul de tabulae pe care îl poartă sub braț.

Centurionul purta un costum bogat ornamentat. În ținuta de gală, el purta cuirasa de piele (sau o lorica squamata), cnemide ornamentate, galea, gladius, pugio, scutum. Semnul lui caracteristic era bastonul confecționat dintr-un butuc de viță pe care îl purta în mâna dreaptă.

Despre ofițerii superiori (tribuni legionem, praefectus castrorum și legatus legionis) nu avem date suficiente în ceea ce privește costumele și armele pe care le purtau. Știm despre tribuni că puteau fi identificați după o bandă lată de purpură pusă pe poala mantiei. La cei de rang senatorial ea era lată (laticlavi), iar îngustă la cei din ordinul ecvestru (angusticlavi). Mantia și-o atârnau de umăr cu o fibula. Casca lor avea o cristă foarte bogată în pene multicolore; gladius-ul era atârnat de o diagonală, iar pantalonii lor coborau până deasupra genunchilor. Ofițerii superiori aveau dreptul de a purta cizmulite cu caramb înalt și răsfrânt, care închideau complet piciorul. Fiecare comandant, de la centurion în sus, purta paludamentum, o fâșie de stofă de diferite culori (în funcție de grad).

În efectivul fiecărei legiuni întâlnim un detașament de cavalerie. Călăreții erau înarmați cu un gladius lung, contus, scutum, galea, lorica și trei pila.

Trupele auxiliare regulate (alae și cohortes) erau recrutate dintre populațiile barbare cucerite.

Cohortes (de infanterie) se recunosc după tunica scurtă, cingulum, sagum, caliga și focale. Ca arme, erau dotate cu o cuirasa de piele, galea cu inel de atârnat, scut oval, gladius și hasta.

Alae (de cavalerie) purtau în general aceleași costume și aceleași arme ca și cohortele. Scutul lor era o parma ovală sau hexagonală. Soldații din numeri erau specializați în mânuirea unei anumite arme. Ei veneau în castru cu costumul și armamentul specific etniei lor. Deci, în domeniul armamentului, Roma, în decursul istoriei, a adoptat și a perfecționat armele cu bun efect combativ asupra dușmanilor. Arsenalul armelor ofensive și defensive varia după caracterul unităților pe care le echipa (infanterie, cavalerie, marină, trupe de asediu).

Forma, dimensiunile, modul de întrebuințare a armamentului roman se pot cunoaște din relatările unor autori, din reprezentările sculpturale sau picturale, dar mai ales din obiectele originale găsite în urma săpăturilor arheologice. În afara armelor de luptă, în majoritatea cazurilor lucrate din fier, au fost descoperite și arme de paradă, turnate din bronz, câteodată poleite cu aur și argint.

➤ ***Evenimente mai importante din viața castrului de la Porolissum. Date în legătură cu așezarea civilă a castrului. Construcțiile din așezare și caracterul lor.***

În anii 1982-1983 s-au făcut cercetări pe terasele situate în fața laturii de nord-est a castrului, la est de poarta praetorian. Au fost identificate: drumul roman și mai multe clădiri situate de-o parte și de alta a lui. Au fost dezvelite două dintre ele, pe partea spre castru a drumului, ambele fiind locuințe acoperite cu țigle și oale. Clădirea a fost o locuință, dovedită de faptul că pe un mortarium s-a găsit inscripția Agrippa Vitalis. Analiza oaselor menajere găsite în interior arată că proprietarii au consumat animale domestice - vită, oaie, păsări de casă și animale sălbatice: cervide, iepure, urs, zimbri și lup. În această clădire s-au găsit vase din Augusta Treverorum datând din ultimul sfert al secolului III P.Ch.

Datorită pantei terenului, toate clădirile din fața laturii de nord-est a castrului au folosit sistemul de contra-sprijin cu ziduri-contraforți.

➤ **Descoperiri mai importante legate de viața soldaților în așezarea civilă.**

O descoperire neașteptată și deosebită s-a produs în anul 1996. Se credea că cele două clădiri sunt contraforți, dar Al.Matei, săpând mai adânc a observat că zidurile sunt mai lungi. Drept urmare, în anul 1996, împreună cu D. Tamba a extins cercetarea și s-a găsit un mic sanctuar pentru zeul Jupiter Dolichenus. Cadrul clădirii era format de zidurile prelungite ale clădirii, care se închideau la cca. 10 m de zidul de nord-est. La mijloc se afla o celulă în interiorul căreia s-au găsit aruncate în devalmășie o inscripție, numeroase fragmente de statuete și plăci votive dedicate zeului și un tezaur de antoninieni care se încheie la Gordianus. Cultul templului Jupiter Dolichenus a fost deosebit de răspândit în provinciile europene de granițe ale Imperiului Roman. Cultul avea un caracter militar, iar adoratorii zeului purtau mai ales nume orientale sau greco-orientale. În castrele de pe granița de vest a Daciei Porolissensis inscripțiile și monumentele dedicate zeului sunt obișnuite analizând distrugerea sanctuarelor zeului Juppiter Dolichenus. În provinciile de pe Rin și Dunăre, s-a ajuns la concluzia că acțiunea s-a datorat unui ordin al împăratului Maximinus Thrax, în scopul confiscării bunurilor templelor în folosul statului. Autorul remarca însă cazul dacilor, unde templele nu au fost distruse ci au funcționat mai departe și în vremea lui Gordianus: Cășei, Romita.

a. Despre câteva monumente funerare ale unor militari.

Monumentele funerare (stele, reliefuri, medalioane) sunt interesate pentru că ele redau uneori, modul cum erau îmbrăcați și înarmați soldații la Porolissum, sugerând chiar și specificul “armei” în care au luptat.

Stela funerară reprezintă o familie: personajele stau în picioare, bărbatul este un militar, poartă tunica scurtă până la genunchi, pe umeri are o mantie care cade peste partea stângă până la genunchi, la brâu centura, iar în mâna dreaptă are o spadă scurtă.

Relief funerar: în câmpul reliefului este prezentat un călăreț, partea de sus a corpului nu se distinge bine, piatra fiind tocită, poartă tunica scurtă până la genunchi, la brâu centura, iar de centura are prinsă o spadă lungă pe care soldatul o ține cu mâna dreaptă de mâner; calul este înfățișat în mers spre dreapta, piciorul stâng și cel drept sunt ridicate sugerând deplasarea, dar se disting bine căpăstrul, hățurile, o parte din chingă și zăbalele.

b. Câteva observații în legătură cu civilizația romană în castru.

În ceea ce privește unitățile militare, trebuie să arătăm că la început toate au venit în provincii vestice ale Imperiului și mai ales din provincia Pannonia Inferior și au staționat câțiva ani în provincial Moesia Superior. Arhitectura castrului folosește elemente cunoscute la castru din provinciile vestice de graniță. Locul pe care a fost ridicat castrul a determinat un anumit specific al planurilor, dar elementele izolate de arhitectură (baze, coloane, capiteluri) sugerează aceeași arhitectură ca și în Pannonia Inferior, Pannonia Superior, Noricum, Raetia Germania Superior.

Într-o fază imediat următoare, specificul local a produs modificări în aspectul civilizației romane, dând ceea ce noi numim civilizația provincială daco-romană.

➤ *Amfiteatrul de la Porolissum*

Este cea mai elocventă dovadă a caracterului occidental al civilizației romane. Prezența lui reflectă în chipul cel mai clar apartenența culturală a zonei.

a. Istoricul cercetărilor

La Porolissum (Moigrad), prezența unui amfiteatru a fost semnalată ca urmare a descoperirii în anul 1858 a unei inscripții (CIL III 836) referitoare la refacerea monumentului. Identificarea pe teren la circa 100 m sud-vest de castrul de pe Pomet a făcut-o C. Torma, care însă nu a întreprins săpături pentru confirmarea supozițiilor sale, ceea ce a dat naștere în

literatura de specialitate la o serie de speculații pe această temă. Prima cercetare cu rezultate importante a fost efectuată de M. Macrea, M. Rusu și I. Mitrofan în anul 1959. Cercetările lor au pus în evidență poarta de sud a edificiului de piatră, canalul de scurgere din jurul arenei și elementele ale fazei de lemn. Săpăturile au fost reluate în anul 1981 de către I. Bajusz, un membru al colectivului de cercetare de la Porolissum.

b. Încadrarea tipologică

Amfiteatrul de la Porolissum, faza de lemn, se înscrie în tipul I Golvin. Faza a II-a de piatră din cercetările efectuate până acum pare să fie o combinație între tipul I și tipul II Golvin, în sensul că în partea de nord-est a tribunelor se sprijină pe un rambleu natural de pamant, iar celelalte părți pe structura de zidărie. Amfiteatrul de la Porolissum a fost inițial un amfiteatru militar caracterizat prin arena supradimensionată față de spațiul afectat publicului. Și în faza de piatră, când primește un caracter mixt, adică destinat atât civililor cât și militarilor, a păstrat aceeași arena, sensibil mai mare decât aceeași de la Sarmisegetusa, arenă utilizată nu numai pentru spectacole ci și pentru antrenamente și exerciții militare. Ca mod de construcție a substrucției tribunelor, cele mai apropiate analogii sunt amfiteatrele de la Augusta Praetoria, Pola și Lupiae, care pentru susținerea tribunelor periferice au același sistem de ziduri radiale.

c. Spațiul construit

● Edificiul de lemn

Arena: săpăturile întreprinse în arenă au pus în evidență un nivel mai vechi, aparținând probabil fazei de lemn și care consta dintr-un strat de prundiș nisipos. Arena era înconjurată de un perete de lemn așezat pe bârne late de 0,40 m. Urmele bârnelor au fost surprinse în mai multe locuri sub forma unor șanțuri adânci până la 1 m, săpate în roca dealului. Se pare că acestei faze îi aparține și un canal lat de 1 m și adânc de 0,50 m, care începe la 15 m sud-vest de centrul arenei și se îndreaptă spre sud.

Cavena: a fost identificată ca urmare a descoperirii gropilor de stâlpi masivi care susțineau gradele. Gropile aveau diametrul de circa 0,5 m și o adâncime de 1,8-2 m. Pe alocuri amprenta stâlpilor s-a păstrat goală pe întreaga adâncime. Alaături de amprentele pilonilor care asigurau rezistența edificiului s-au identificat urmele altor stâlpi mai subțiri, cu diametrul de 0,25-0,30 m. Ei se află îndeosebi în apropierea zidului care înconjoară arena și a unor

amenajări de sub tribune. În spatele peretelui care mărginea arena s-au găsit alți doi stâlpi paraleli. Exteriorul construcției era închis pe alocuri cu un perete de chirpici. La 1,50 m de zidul fazei a-II-a, a fost surprinsă o fundație de piatră lată de 0,60 m, paralelă cu zidul arenei. Deci, amfiteatrul de lemn avea și elemente de piatră.

- Edificiul de piatră

Arena: are obisnuință forma eliptică cu axa mare de 66,5 m și cea mai mică de 51,80 m. Ea este înconjurată de un zid în *opus incertum*, lat de 0.90 m și tencuit în repetate rânduri. Pavajul arenei are cel puțin două niveluri. Cel mai vechi, probabil din faza de lemn, consta dintr-un strat de prundiș nisipos peste care s-a identificat pe alocuri un strat de arsură. Nivelul al doilea îl formează un strat de pietriș mărunț bine bătut. Paralel cu zidul arenei, la circa 20 cm sub nivelul acesteia, s-a găsit un canal de drenaj (euripus). Unul din pereții canalului larg de circa 30 de cm, îl formează un zid lipit de zidul arenei, lat de 20-25 cm. Canalul nu depășește adâncimea de 30 cm. Zidul paralel are lățimea de 20-30 cm și este tencuit. Peretele din arena își continuă traiectoria, iar celălalt, întrerupt de o parte și cealaltă cotește spre exterior prin poartă. Pe spațiul porții canalul se păstrează pe o lungime de 4,5 m iar fundul canalului era din lut bătut.

Nu este exclus să fi avut inițial pe fund un strat gros de *opus singnunum*, distrus în timp și păstrat pe alocuri acum. Un alt canal săpat în stratul virgin, adânc de 1,80 și lat de 1,50 m începe din spațiul porții și se termină în mijlocul arenei cu o încăpere dreptunghiulară cu pereții de lemn cu cea de la Ulpia Traiana.

Încăperea I. În prima etapă a fazei de piatră încăperea comunica atât cu arena cât și cu spațiul porții prin uși largi de 0,90 m. Ușa dinspre spațiul porții se afla la 4,20 m de colțul zidului arenei iar cea dinspre arenă la 3 m de același colț. La un moment dat, prin refacerea zidului sud-vestic al porții, ușa s-a modificat, păstrându-și lățimea dar reducându-i-se înălțimea la 0,60 m. Practic, s-a păstrat o deschidere la nivelul solului care nu mai juca rolul de ușă. Deschiderea este complet obturată mai târziu prin construirea unui zid care împarte camera I în două compartimente. Cantitatea mare de țiglă descoperită certifică faptul că sactuarul avea acoperiș propriu de țiglă, renunțându-se probabil la gradene în zona templului.

Încăperea II se afla la nord-est de poartă și comunica la rândul ei cu poarta printr-o ușă largă de 0,90 m aflată la 4,75 m de colțul arenei prevăzută cu prag, iar cu arena printr-o altă deschidere practică de 2,20 m de același colț.

Ușa spre arena largă de 1,10 m avea un prag în fața ei de două lespezi de gresie de 0,90 x 0,57 x 0,25 m așezate pe canalul de drenaj și părțile laterale, zidite din blocuri fasonate. La un moment dat ușa spre spațiul porții a fost blocată cu un zid de piatră lat de 0,50 m. Încăperea cu forma trapezoidală cu baza mare deschisă are dimensiunile de 8,25 x 5,40 x 4,35 x 9,45 m.

Nivelul de calcare în cameră era înclinat spre arenă urmând panta naturală a terenului. El consta dintr-o umplutură de lut așezată pe solul virgin și un strat de pământ pigmentat cu carbine.

Încăperea III se afla la sud-vest, care comunica cu arena printr-o ușă largă de 1,10 m aflată la 2,75 m de colțul porții și cu spațiul porții printr-o ușă lată de 0,90 m, la 3 m de colțul arenei. Pavimentul din lut, cu un strat subțire de mortar deasupra, este în panta spre arenă. Pe pavajul camerei s-au găsit urme de arsură, carbine și fragmente de țiglă. Pereții încăperii erau tencuiți și pictați cu roșu popeian, cu un decor geometric verde, galben și maro.

Încăperea IV aflată la nord-est este foarte asemănătoare cu cealaltă. Ușa din spațiul porții are 0,90 m înălțime și se află la aceeași distanță de colțul arenei ca și cealaltă. Ușa dinspre arena lată de 1,10-1,20 m se află la 2 m de colțul porții. În interior, camera prezintă aceleași caracteristici ca și camera nr. III. Astfel de încăperi, cu intrări din galeria porții principale și cu ieșiri spre arenă, deci utilizabile în timpul spectacolului întrucât asigurau o comunicare directă exterior-arenă s-au găsit și în amfitreatele de la Carmona, Senlis, Augst, Xanten.

Cavena: spațiul destinat spectatorilor consta din zidurile radiale legate organic de zidul care delimita arena. Late de circa 0,90 m, aceste ziduri aveau o temelie care pe alocuri atingea o lățime de 1-1,10 m. Lungimea lor varia între 8,9 și 11,4 m. Spre exterior se terminau în forma de T cu brațele scurte, cu lungimi între 0,20 și 0,60. Tehnica de construcție utilizată este *opus incertum*. Zidurile radiale formează spații trapezoidale cu baza mare, spre exterior, în general deschisă de 4,30 până la 6,40 m.

d. Evoluția și etape de construcție

Începuturile amfiteatrului de lemn nu pot fi stabilite cu certitudine. O analiză sumară a descoperirilor monetare din nivelele inferioare precum și a materialului arheologic databil l-a condus pe I. Bajusz la concluzia că primul edificiu datează din vremea împăratului Hadrian, respectiv din primele decenii ale secolului al II-lea. Câteva decenii mai târziu, în anul 157, s-a realizat o construcție cu totul nouă, de piatră, pe vechiul amplasament, pe cheltuiala statului roman, ordonată de Antoninus Pius și realizată prin grija procuratorului său Tiberius Claudius Quintilianus. Relevant în acest sens este textul inscripției descoperită în 1859. După abandonarea Daciei, clădirea s-a ruinat lent și din descoperirile de până acum nu pare să fi fost reutilizată în epocile următoare.

e. Capacitatea monumentului

Amfiteatrul de la Porolissum nu a fost luat în discuție în ceea ce privește capacitatea sa. O singură referire la acest subiect a fost făcută de G. Forni, care prin comparare cu cel de la Ulpia Traiana propune un număr de 4.000 de locuri.

Perimetrul șirului de bănci de pe podiumul la Porolissum este de 194,62 m iar a ultimului rând de gradene de 251,8 m, lungimea medie a gradenelor fiind de 245,5 m. Dacă rezervăm 0,40 m pentru fiecare și aplicăm coeficientul de 10% reprezentând amenajările obținem un număr de 5.524 de locuri, din care pe podium 438 de locuri.

2. Valorificarea turistică a castrului roman de la "Buciumi"

Comuna Buciumi se întinde pe o suprafață de 96,35 km², la contactul Depresiunii Almaș - Agrij cu Munții Meseșului, ocupă bazinul hidrografic superior al râului Agrij și are în componență următoarele localități: Buciumi - sat reședință de comună, situat la o distanță de 26 km față de municipiul Zalău, Bodia, Bogdana, Huta, Răstoil și Sângeorgiu de Meseș.

Fiind așezat pe linia de graniță a imperiului roman, teritoriul administrativ al actualei comune este împânzit de ruinele unor turnuri de apărare romane și a unui castru roman. Vechimea locuirii pe aceste meleaguri este redată de vechimea așezărilor și de arhaismul obiceiurilor și a portului popular. Din punct de vedere al atestării documentare, cu excepția satului Huta, celelalte localități ale comunei sunt menționate între secolele XIV-XVI (Buciumi

- 1491, Bodia - 1558, Bogdana - 1560, Răstoil - 1334 și Sângeorgiu de Meseș - 1453). Pe aceste meleaguri s-a născut Ioniță Scipione Bădescu, ziarist și poet de renume, colaborator al marilor personalități ca Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ioan Luca Caragiale, fiind totodată și primul traducător în limba română a poeziilor poetului Petöfi Sandor. Populația comunei de la ultimul recensământ, cu un total de 2.839 locuitori, prezintă următoarea structură etnică: 90,87% români și 9,13% rromi. În decursul timpului, comuna a avut o evoluție economică fluctuantă. Pădurile, pășunile și fânețele sunt principalele resurse exploatabile ale comunei. Locuitorii comunei sunt cunoscuți ca buni meșteșugari specializați în prelucrarea lemnului, dulgheritul și tâmplăritul fiind bine reprezentate în zonă. Beneficiind de un climat de adăpost, comuna dispune de cca. 350 ha livezi, "pălinca" fabricată aici fiind bine cunoscută în regiune.

Din punct de vedere turistic, comuna oferă perspective de dezvoltare multiple. Peisajele naturale de mare valoare întâlnite la izvoarele Agrijului și sub culmea Meseșului completează fondul turistic antropic al comunei, reprezentat atât prin elemente etnografice și folclorice de mare valoare, cât și de obiective istorice și arhitecturale cu valoare de patrimoniu. Castrul roman și clădirea căminului cultural în Buciumi, biserica de lemn "Sfinții Arhangheli" (1835) din Răstoil - monument istoric și de arhitectură, serbarea câmpenească anuală, alături de tradițiile, obiceiurile, folclorul și portul popular românesc, fac din această comună un important areal de convergență turistică.

Comuna Buciumi

➤ *Locul castrului în sistemul defensiv al provinciei Dacia Porolissensis*

Castrul de la Buciumi (com.Buciumi) se află în jumătatea de răsărit a graniței europene de Nord a Imperiului Roman. În primii ani după cucerirea Daciei a făcut parte din sectorul de nord-vest al frontierei acestei provincii. După construirea provinciei Dacia Porolissensis, în partea de nord a fostei provincii Dacia, castrul de la Buciumi a devenit o fortificație de pe granița de vest a acestei provincii.

Rațiunea de a fi a acestui castru s-a datorat în primul rând existenței unor trecători peste Munții Meseș. Prima și cea mai importantă trecătoare, pasul Rag, situat cam la mijlocul lanțului muntos s-a format pe o apă, valea Ragului, care izvorând din partea de est a munților îi străbatea transversal, vărsându-se la vest de ei în râul Crasna.

Castrul de la Buciumi a fost construit cam la 3,5 m km în spatele trecătoarei. Râul Crasna a fost cea mai importantă arteră de circulație la vest de limes și de-a lungul lui exista cea mai ușoară cale de acces spre provincie dinspre lumea barbară aflată la vest de Dacia. În aceeași măsură însă, plasarea castrului a fost determinată și de existența pasului de înălțime Poic, situat la capătul de sud-vest al munților. Pasul s-a format pe lângă valea Poicului, care izvora din partea de est a munților, vărsându-se în Crișul Repede. Pasul Poic făcea legătura între depresiunea Agrijului și cea a Călatei dar și o importantă trecătoare care se forma de-a lungul Crisului Repede ce se deschidea spre aceeași lume Barbară de la vest.

În amplasarea castrului de la Buciumi în locul unde se află au contribuit mai multe situații geografico-strategice:

- posibilitatea foarte bună de a supraveghea un sector foarte întins al liniei înaintate de turnuri de pândă și semnalizarea de pe Munții Meseș;
- controlul simultan a două trecători importante, cea de pe valea Ragului și cea de pe valea Poicului, ultima permițând și legătura cu castrul de la Bologna;
- legături foarte bune cu întreaga linie de castre situate de-a lungul văii Agrijului.

Importanța castrului în sistemul defensiv este confirmată și de prezența unei “stații” de beneficiari consulari. O inscripție în cinstea lui Iuppiter Dolichenus pusă în sănătatea împăraților Caracla și Geta atesta pe *P. Iulius Firminus beneficiarius consularis*, care îndeplinea funcții de poliție și pază.

➤ *Poziția castrului în hotarul localității*

Castrul se afla la nord de sat, pe capătul unui platou înalt, situat între Pârâul Izvodului la vest și Valea Mihăiasa la est. Pârâul Izvodului, un afluent de stânga al Văii Sângeorzului, constituie calea de acces spre pasul Rag. Valea Mihăiasa permite accesul spre partea centrală a liniei între Valea Ragului la sud și Praul Pietrii la nord.

Platoul pe care se afla castrul coboară în panta lină spre sud, spre locul de întâlnire al celor două văi, înainte de vărsarea lor în râul Agrij. Castrul este așezat pe această pantă, cam la 500 m de capătul dealului și începutul luncii. Panta nu este mai mare de 10%. Lateral spre valea Sangeorzului, platoul are o pantă foarte accentuată, accesul fiind practic imposibil. Spre est terenul are o pantă mai lină, care se termină în lunca văii Mihăiasa.

Locurile pe care se afla castrul în împrejurările sale, este cunoscut sub numele de “Cetate” sau “Grindiște”. Ambele toponime, atât cel latinesc, cât și cel slavon sunt inspirate de calitatea de fortificație.

➤ *Aspectul actual al ruinelor castrului*

Probabil că urmele castrului au fost foarte vizibile la suprafață nă târziu, cel puțin până în prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru că numele artificial -maghiar- al satului a fost Varmezso, respective “Câmpul cetății”.

La data când au început săpăturile arheologice locul castrului era vizibil pe teren sub forma unui patruleter mai înalt, ridicat cu 1,5 m deasupra terenului din jur. Marginile acestui patruleter erau marcate de valuri și mai ridicate decât chiar patruleterul. Excepție făcea doar latura de nord, unde valul a fost aplatizat ca urmare a arăturilor repetate. În interiorul patruleterului limitat de valuri se găseau la suprafață materiale arheologice (țigle și cărămizi fragmentate, fragmente de vase, obiecte din metal și sticlă, monede) provenind în chip evident din ultimul nivel de locuire. Zidul de incintă din piatră și o parte din elementele incintei (porți, turnuri de colț) au fost scoase de locuitorii satului cândva, la începutul secolului nostru sau sfârșitul secolului trecut. Se crede căci cu această piatră au fost construite biserica și școala veche. Datorită săpăturilor arheologice executate între 1963-1976 și mai ales datorită transportării pământului eliberat prin lucrările de dezvelire, aspectul terenului s-a modificat. S-a păstrat doar imaginea unui patruleter mai ridicat decât restul terenului din jur. Pe anumite

porțiuni, pe laturile de nord-est și sud-vest a fost pus pământ provenit din dezvelirea barăcilor, formându-se un val artificial mai înalt. În interior, clădirea comandantului a fost parțial conservată. Pe toate laturile au fost refăcute cu pământ și piatră porțile și turnurile de colț. Zidurile băăcilor care au fost dezvelite au fost de asemenea conservate în modul cel mai simplu, cu pământ și piatră. Secțiunile executate pe laturi nu au fost astupate, așa încât locul lor este vizibil. Din păcate, în cursul anilor de după încheierea săpăturilor, soarta acestor lucrări de conservare simplă nu au fost urmărite, lucrările nu au fost îngrijite, astfel că zidurile s-au ruinat, locurile au fost acoperite cu iarbă și apoi în bună parte s-au distrus. Locul este vizibil, iar principalele obiective pot fi cu ușurință recunoscute pe teren, pe baza planului afișat la poarta praetorian.

➤ ***Așezarea castrului în funcție de principalele elemente ale reliefului.***

Castrul are o poziție dominantă spre trei direcții. Spre nord-vest domină văile Sângeorzului și Izvorului, până aproape de intrarea spre trecătoarea Rag. Vizibilitatea este asigurată din colțul de vest. Spre est din castru se poate vedea lunca văii Mihăiasa, de la ieșirea dintre dealuri până la confluenta cu valea Sângeorzului. Spre sud-est castrul domină teritoriul actual al satului și întreaga luncă a Văii Agrijului, departe spre Bodia și Agrij. Spațiul observat este însă limitat spre sud și sud-vest de linia de dealuri de pe malul drept al Văii Agrijului și respectiv de dealurile Negreanului și Porumbului. Spre nord situația este de-a dreptul curioasă. Datorită culmii dealului pe care este așezat castrul (Dealul Flămând), legătura cu partea centrală a liniei înaintate de turnuri este imposibilă. În schimb, de-o parte (vest) și de alta (est) a culmii aceluși deal se face legătura cu capătul de sud al liniei de turnuri (Măgura Priei, Arsura, Dealul Boului) și cu capătul de nord (Coasta Lată, Osoiul Ciontului, Dealul Mănăstirii etc.). Zona de turnuri cuprinsă între Padina și Coasta Lată nu poate fi observată din castru. Legătura cu acest sector de turnuri se făcea printr-un turn aflat pe dealul Citera, situat la est de castru, mult mai înalt, care domina întreg interiorul castrului.

➤ ***Săpături și cercetări arheologice***

Primul care a semnalat castrul de la Buciumi a fost istoricul transilvan Stephanus Zamosius, în secolul al XVI-lea. Probabil de la el parvin informațiile în legătură cu castrul dintr-o cronică a Transilvaniei scrisă prin secolul al XVII-lea de Bethlen Farkas. În secolul al

XIX-lea castrul a fost menționat în chip permanent de “arheologii” amatori ai epocii și de cei care au înregistrat monumentele istorice din Transilvania. Toate datele în legătură cu castrul au fost adunate în anul 1959 de I. I. Russu, care a publicat despre o inscripție descoperită cu prilejul lucrărilor agricole și salvată de un vrednic colecționar local. Mult material arheologic, epigraphic și numismatic a ajuns la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău prin vânzare. Săpături arheologice au fost efectuate și de M. Macrea, Eugen Chirilă și N. Gudea.

În anul 1963 au fost începute săpături arheologice sistematice de un grup de lucru format din cercetători de la Universitatea “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj și Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău.

Au fost executate secțiuni peste toate laturile pentru verificarea elementelor incintei (șanțuri-val-zid-via sagularis); au fost cercetate și dezvelite toate părțile incintei din zid (porți, turnuri de colț etc.); au fost identificate clădirea comandamentului, magaziile de cereale, locuința comandamentului. Clădirea comandamentului a fost apoi dezvelită integral; locuința comandamentului și a ofițerilor a fost dezvelită parțial și apoi identificate barăcile din praetentura și retentura; dintre acestea au mai fost dezvelite integral barăcile nr.1, 2, 4, 5, din praetentura. Cercetările au fost publicate mai întâi sub formă de rapoarte și informații scurte, apoi a apărut o monografie prezentând cercetările până în anul 1970; ulterior au apărut o serie de articole, cu propuneri de reconstituiri grafice ale unor părți ale castrului: clădirea comandamentului, elementele incintei din zid de piatră, barăcile și toate la un loc, cu materiale din castru: ceramică dacică, inscripții și monumente, fibule, chei, apici disc, diplome militare fragmentare, inscripții zgâriate sau incizate pe vase și țigle. Date generale în legătură cu castrul au apărut în lucrări generale referitoare la sistemul defensiv al daciei romane.

➤ *Fazele de construcție ale castrului*

Săpăturile arheologice au demonstrat că în existența castrului au fost găsite faze mari de construcție: un castru cu incinta din val de pământ și unul cu incinta din piatră. Fiecare dintre aceste faze mari a putut fi împărțită la rândul ei în subfaze caracterizate fie prin schimbări în organizarea clădirilor din interior, fie prin evoluții și completări în dezvoltarea construcțiilor.

a. Castrul cu incinta din val de pământ

Faza 1-a

a. Castrul avea plan patrulater, cu colțurile orientate pe direcția punctelor cardinale principale. Colțul de nord și latura scurtă de nord-vest erau orientate spre granițe.

b. Dimensiunile măsurate la culmea valului de pământ sunt de 128x160 m iar suprafața era de 2,00 m.

c. Poarta praetorian se află pe latura de sud-est, deci castrul era orientat invers, cu spatele spre dușman. Această orientare este indicată acum doar de modul în care este împărțit castrul de principala arteră de comunicație - via principalis.

d. Elementele incintei au fost șanțurile de apărare, valul de pământ, palisade de lemn și via sagularis.

În exterior, în fața valului se aflau două șanțuri de apărare: un șant mic cu vârful situat la 3,00 m de marginea valului și un șanț mare cu vârful situat la 10,50 m de aceeași margine a valului. În monografia castrului elaborată în anul 1972 se susținea că în prima fază a funcționat doar șanțul de apărare mic, dar analizele ulterioare ale castrelor de pământ au stabilit că dimensiunile acestui șanț mic erau prea reduse pentru ca din pământul săpat să se fi construit valul. La această constatare se adaugă și faptul că valul apare construit într-o singură fază, din pământ, cu compoziție similară și culoare omogenă, iar șanțurile erau de tipul fossa punică.

Valul de pământ a fost construit din lut galben bătut, provenit din săparea șanțurilor. Probabil că valul a fost întărit în unele locuri cu stâlpi și grinzi transversale de lemn.

b. Castrul cu incinta din zid de piatră

Faza 2-a

În a doua fază de existență, castrul a primit o incintă din zid de piatră cu toate elementele ei caracteristice (porți, turnuri de colț, turnuri intermediare). Modul de organizare al interiorului și suprafața activ din interior nu s-au modificat.

a. Planul castrului este dreptunghiular; laturile sunt orientate exact ca și în faza anterioară. De altfel, trebuie precizat că zidul din piatră s-a suprapus pe direcția valului de pământ, luând locul vechii palisade din lemn. Curtina de piatră poate fi împărțită în trei părți conform regulilor de castrametatio. Via principalis se afla la 62 m de latura de sud-est și la 103

m de latura de nord-vest. Se formează astfel o praetentura care reprezintă numai 1/3 din suprafața castrului. Latura praetorii ocupă cam 1/5 din aceeași suprafață, iar retentura ocupă restul de $2/3 + 1/5$ din suprafață. Porțile praetorian și decumana se află exact la mijlocul laturilor de sud-est, respectiv nord-vest. Planul este foarte apropiat de ceea ce oferă Anne Johnson ca plan tip pentru un castru de unitate militară.

b. Dimensiunile castrului sunt de 134x167 m; suprafața era de 2.228 ha.

c.. Orientarea laturilor s-a păstrat aceeași. Colțurile sunt orientate pe direcția punctelor cardinale principale. Orientarea castrului s-a păstrat și ea. Poarta decumana era îndreptată spre limes, în timp ce poarta praetorian era orientată spre interior.

d. Elementele din zona incintei din zid, determinate arheologic sunt mai numeroase: șanțul de apărare, berma, zidul din piatră cu elementele lui, aggerul de pământ și via sagularis.

Șantul începe la 5.00 m distanță de zid. Este larg de 13,00 m și adânc de 3,00 m. Panta lungă a șanțului este spre zid, iar cea scurtă, mai abruptă, se află la 10 m de zid. Șantul mic a fost astupat sistematic cu un pământ lutos, omogen atât prin culoare cât și prin structura.

Partea din față a valului de pământ vechi, rămasă în fața zidului avea lățimea medie de 1,50 m și are o înclinație ușoară dinspre zid spre exterior. Probabil că ea constituie așa-zisa berma, dar în acest caz cu greu se poate imagina o acțiune de patrulare pe o porțiune înclinată și mai ales pe timp de ploaie sau umezeală.

Zidul de incintă a fost construit din piatră calcaroasă de carieră. Pietrele temeliei, groasă de 1,50 m și înaltă de 0,70-0,80 m nu erau prinse cu mortar. Probabil că în partea superioară zidul avea creneluri și era protejat cu țigle și oale prinse cu mortar, profilat ca o cornișă. Acest lucru este sugerat de numărul mare de țigle și oale găsite în șanțuri.

Partea de mai mare din valul de pământ a fost transformată în agger, coama lui constituind platforma de patrulare în spatele zidului în interior. La baza valului în interior, a fost păstrată pe toate laturile via sagularis. Pe laturile de nord-est și sud-est s-a găsit într-o formă foarte veche. Pe laturile de nord-est și sud-vest, peste stratul de prundiș al drumului a fost pus un pavaj de cărămizi, pentru a facilita circulația. Foarte probabil așa a fost și pe laturile celelalte, dar pavajul nu s-a păstrat.

c. Informații în legătură cu baia castrului

Nu s-au făcut cercetări arheologice sistematice la baia castrului. Un sondaj foarte limitat efectuat în locul numit “Fântâna Bentii” în anul 1966 a identificat zidurile unei construcții mari și a pus în lumină numeroase fragmente de tuburi de conductă de apă.

Poziția băii în raport cu castrul

Locul numit “ Fântânița Bentii” se află cam la 150-200 m spre est de latura de sud-est a castrului, cam în dreptul colțului de est. La suprafață se vede o denivelare, o porțiune ușor mai ridicată a terenului. Locul era atunci fânaț (dar are perioade când era și arat). Proprietarii grădinii afirmă că atunci când ară ies la suprafață țigle și cărămizi. Din informațiile locale s-a dedus că aici a funcționat în trecut un izvor, care a și dat numele locului. Fântânița nu mai funcționează astăzi, decât în perioadele cu ploi multe.

Informații în legătura cu baia

C. Torma, care a vizitat castrul de la Buciumi pe la mijlocul secolului trecut amintește de o construcție cu plan patruleter și despre urmele unei conducte de apă amenajate din cărămizi. Ultima instalație fusese demolată cu câțiva ani înaintea vizitei lui. Informația aceasta a fost preluată exact de C. Goss și apoi D. Tudor. Datele consemnate de C. Torma s-au verificat parțial prin controlul la suprafață al terenului și prin sondajul efectuat.

3. O particularitate a valorificării potențialului antic prin turism cultural

„Zilele Romane”

a. Introducere. Turismul este un fenomen în continuă expansiune, fiind generat de nevoia de cunoaștere, recreere și recuperare fizică și mentală a oamenilor, dar și de posibilitățile materiale ale acestora. Ca și activitate umană turismul este de neconceput fără prezența factorului antropic adresându-se populației de diferite vârste, profesii și condiții sociale.

Ansamblul condițiilor naturale, contextul social, economic și istoric în care a evoluat România în timp s-au constituit ca premise cu o favorabilitate diferențiată în dezvoltarea

fenomenului turistic. Se remarcă astfel intrarea treptată în aria de interes a celor mai multe componente ale cadrului natural și antropic, de o mare diversitate, cu o puternică particularizare a modalităților de valorificare turistică.

Spre exemplu, în cazul municipiului Zalău se face un pas simbolic pentru a-și reafirma apartenența la spațiul european și valorile sale prin organizarea Festivalului *Zilele Romane*, particularitate prin care Zalăul își propune să valorifice moștenirea romană, unul dintre fundamentele comunității europene. Faptul că Festivalul Zilele Romane are șanse mari să fie integrat într-un circuit internațional al festivalurilor cu această temă (Austria-Ungaria-România) motivează organizatorii acestui festival care astfel sunt încurajați să perpetueze această manifestare de înaltă ținută, iar succesul avut de festival dovedește deschiderea publicului față de evenimentele care propun o abordare culturală a divertismentului.

Centrul orașului Zalău în zi de sărbătoare

Situat în nord-vestul României, la trecerea dintre Carpații Orientali și Munții Apuseni, județul Sălaj este cunoscut din vremuri străvechi sub numele de Țara Silvaniei, adică Țara Pădurilor. Are o suprafață de 3.850 km² și ca vecini la nord județele Satu-Mare și Maramureș, la vest și sud-vest județul Bihor iar la sud-est județul Cluj.

Municipiul Zalău, care se găsește în centrul județului pe valea cu același nume, este reședința administrativă a Sălajului și reprezintă centrul cultural al Sălajului.

Zalăul ca poziție este situat în apropierea graniței fostului Imperiu Roman, mai precis la 8 km de castrul roman de la Porolissum, cea mai puternică fortificație cu rol de apărare din partea de nord-vest a Provinciei Dacia Romană. Din punct de vedere istoric, prima consemnare scrisă cu privire la Zalău ca așezare locuită se datorează lui Anonymus, notarul regelui Bela al IV-lea al Ungariei în lucrarea acestuia "Gesta Hungarorum" în care se face referire la localitate.

Cea dintâi atestare documentară cu dată certă a Zalăului este însă cea din anul 1220, în Registrul Scaunului de la Oradea ca „vila Ziloc”. În decursul timpului numele așezării a cunoscut modificări, de la „Ziloc” în 1220, „Zylah” în 1282, „Opidum Zylah” în 1443, „Zila” în 1601, iar în sec. XIX „Zilahu” și „Zalahu”, ori formele de toponomie de origine germană: "Waltemberg" și "Zillennmarkt". Recunoașterea statutului de oraș se petrece abia în anul 1473 printr-un privilegiu acordat de Matei Corvin. Perioada istoriei moderne a consacrat Zalăul ca un oraș de provincie cu trăsături predominante rurale, istoria locală fiind practic nesemnificativă. Municipiul Zalău pe lângă importanța sa economică, constituie și un puternic centru cultural, de învățământ, și nu în ultimul rând, un atractiv areal turistic.

b. Mărturiile istorice. Pe teritoriul municipiului Zalău sunt puse în evidență dovezi ale existenței încă din neolitic. Monedele dacice descoperite în perimetrele arheologice din zona centrală a municipiului, de pe Valea Miții și din vestul orașului, la care se adaugă importante elemente aparținătoare culturii romane, atestă continuitatea locuirii dacice în acest areal și dezvoltarea unor relații de ordin economic cu orașul Porolissum.

După cucerirea Daciei, granița Imperiului Roman trecea pe culmea Meseșului, unde se aflau fortificațiile romane de graniță, turnuri, ziduri, șanțuri și mături de apărare. Complexul Porolissum ca rezervație arheologică are o suprafață de aproximativ 500 ha. În prezent, prin cercetările arheologice sistematice, ce se desfășoară anual fără întrerupere din anul 1977, și prin lucrări de restaurare-conservare la care se adaugă valorificarea științifică realizată, face ca acesta să reprezinte unul dintre cele mai importante obiective arheologice din România.

Prin rolul strategico-militar avut, Porolissum-ul poate fi considerat, pe bună dreptate o adevărată „cheie de boltă” a apărării provinciei Dacia, reprezentând astfel cel mai important punct strategic al stăpânirii romane în partea de NV a noii provincii, bază a sistemului defensiv în această parte de lume romană.

Poarta Praetoria a complexului arheologic daco-roman Porolissum

La protecția însemnelor romane și prin prezența armatei, la Porolissum s-a dezvoltat un prosper oraș de graniță, cu un mare potențial economic de producție și comercial și un puternic focar de spiritualitate romană. În timp, Porolissum, pe lângă importanța strategico-militară dobândită, devine în zonă un important centru comercial, de producție și cultural, punct de iradiere a culturii și civilizației romane.

Amfiteatrul de la Porolissum

c. **Festivalul „Zilele Romane”**. Acest festival s-a născut în anul 2005 din dorința de a oferi publicului larg un eveniment de ținută, cu caracter cultural-educativ, care să se individualizeze în peisajul manifestărilor de amploare din România.

Deschiderea festivalului „Poarta romană”

Prima ediție a Festivalului Zilele Romane a fost organizată în aceeași perioadă cu "Sărbătoarea Cetății Zalău", între 29 și 31 iulie 2005. Succesul major al primei ediții a Festivalului a determinat Primăria să fixeze o dată de desfășurare diferită pentru acest festival. Ca urmare, în anul 2006 municipiul Zalău a găzduit două evenimente distincte, Festivalul Zilele Romane în zilele de 30 iunie, 1 și 2 iulie și Sărbătoarea Cetății.

Încă de la prima sa ediție, Festivalul Zilele Romane a avut un caracter internațional, conferit de participarea unor artiști din Uniunea Europeană. Ca urmare a succesului înregistrat la prima ediție, numărul participanților din străinătate și din țară a crescut substanțial la edițiile următoare. Ediția a doua a Festivalului Zilele Romane a reînșuflețit fragmente din cultura, civilizația și obiceiurile Imperiului Roman, viața și organizarea militară, reproducerea unor bătălii, ocupații și meșteșuguri din Imperiu, teatru, muzica și dans din antichitate.

Ediția a treia a Festivalului s-a desfășurat la Zalău în zilele de 30 iunie și 1 iulie și la Porolissum-Moigrad în ziua de 2 iulie. Includerea castrului roman de la Porolissum ca locație pentru programele artistice ale Festivalului s-a făcut din dorința de a da posibilitatea unui număr cât mai mare de turiști să cunoască ruinele orașului roman Porolissum. În cele trei ediții, atât la Zalău cât și la Porolissum, vreme de trei zile este reînviată gloria zilelor Imperiului Roman. Fostul imperiu, un spațiu de cultură și civilizație care a armonizat continentul european, a clădit fundamentul pentru construcția care astăzi se cheamă Uniunea Europeană.

În ediția din anul 2005, prima zi de desfășurare a festivalului a cuprins un spectacol de muzică pentru copii, spectacol de umor, proiecție de filme în aer liber (Gladiatorul), precum și un concert de muzică ușoară. Locația de desfășurare a fost Piața 1 Decembrie 1918 și scena amenajată în fața Casei de Cultură. În a doua zi de desfășurare a festivalului s-a „deschis” cetatea romană: expoziții interactive ale meșterilor olari, pietrari, fierari, împletitori de nuiele, apicultori, bucătăria romană, urmată de expoziția de pictură „Povestea vinului”, susținerea unui concert folcloric, parada militară a Legiunii XV Apollinaris pe traseul Primărie - B-dul Mihai Viteazul - Cetatea Romană, demonstrații de lupte greco-romane și de luptă, un eveniment al unei „căsătorii romane”, din nou o parada militară pe traseul cinema Scala - B-dul Mihai Viteazul - Str. Unirii - Primărie - Clădirea Transilvania - Bd. Mihai Viteazul - Cetatea romană.

Legio XV Apollinaris

În ultima zi a festivalului ce a avut loc la Porolissum-Moigrad, după primirea delegației oficiale și vizitarea taberei, programul a cuprins: demonstrație de luptă romană, inițiere în mânăuirea armelor de luptă, parada modei și dansuri romane, muzică ancestrală și dansuri, prânzul delegației în cetatea romană, parada soldaților, vizitarea și prezentarea taberei romane pentru public, prezentarea castrului roman, demonstrația marii lupte, precum și diferite momente artistice și folclorice. În ceea ce privește numărul participanților, s-a estimat că acesta a fost de aproximativ 5.000 de persoane la Moigrad și între 10.000-15.000 la Zalău. Festivalul Zilelor Romane a atras numeroși turiști, în special din Transilvania, prin promovarea pe toate canalele media (ziare, radio, TV, internet,, afișe, pliante, fluturași) - în special pe Transilvania. Site-ul Festivalului Zilelor Romane a promovat evenimentul în străinătate, atrăgând turiști din Ungaria, Italia, Germania, Anglia, SUA, Norvegia, astfel ca Festivalul Zilele Romane să aibă toate șansele să intre într-un circuit al festivalurilor de acest tip care se desfășoară în Europa.

În programul festivalului „Zilele Romane” Zalău - Porolissum 2006 au fost incluse, încă din prima zi, în prima locație, un concurs de creație vestimentară "Istorie și port", în care elevii participanți trebuiau să-și confecționeze un costum care să reprezinte portul roman și dacic din perioada medievală, port tradițional, urmată de o scenetă de teatru, o dezbatere publică în stil roman, un dans roman. A urmat apoi prezentarea soldaților romani, lupte cu gladiatori, un concert medieval, dueluri din Ordinul Cavalerilor de Mediaș, dans țigănesc, muzică populară, un spectacol de magie, concert medieval, parada costumelor, muzică celtică, jonglerii cu foc. Într-o altă locație a avut loc deschiderea taberei militare, demonstrație de luptă-Legiunea XV Apollinaris, lupte cu gladiatori-Familia Gladiatoria Pannonica, prezentarea formației de luptă-Legiunea XV Apollinaris, lupte cu cai, lupte cu gladiatori, turniruri, dueluri-Ordinul Cavalerilor de Mediaș, iar în final a avut loc închiderea taberei. În parcul municipal au avut loc concursuri, muzică și dans pentru copii, iar permanent pe toată durata festivalului a funcționat expoziția interactivă a meșteșugurilor și ocupațiilor tradiționale (olari, pietrari, fierari, țesători, tâmplari, apicultori), comercianți de artă tradițională românească, bucătărie romană, expoziția de pictură pe doage de butoi „Povestea vinului”, o expoziție de vinuri cu vânzare.

A doua ediție a Festivalului Zilelor Romane a fost considerată atât de către presa locală dar și de către presa centrală o mare realizare, atât din punct de vedere cultural cât și din punct

de vedere financiar, primarul municipiului Zalău declarându-se foarte mulțumit de reușita acestui festival și toatădată un pas înainte față de prima ediție. La fel ca și cu un an înainte au apărut articole în ziarele: Adevărul, Evenimentul Zile, România Liberă, Cronica Română alături de apariții în presa locală și regională

Prin cea de-a treia ediție a Festivalului Internațional „Zilele Romane” s-a avut în vedere mediatizarea tradițiilor și obiceiurilor din epoca romană, urmărindu-se în același timp interacțiunea directă a oamenilor cu istoria. Festivalul a fost centrat pe elementele de imagine actuale, care pot pune în valoare orașul, respectiv istorie, tradiție, multiculturalism, dar și pe tinerete, implicare socială, artă și valori europene. În ceea ce privește conceptul creativ al festivalului, s-a urmărit în primul rând crearea unei identități vizuale puternice a evenimentului, adecvată tematic și ușor de recunoscut. Deoarece sărbătoarea "Zilele Romane" a fost inclusă în circuitul festivalelor romane din Centrul și Sud-Estul Europei, a beneficiat de promovare în mass-media, televiziune și radio. Promovarea s-a realizat în județul Sălaj dar și în alte patru județe învecinate, cu scopul de a crește notorietatea acestui eveniment în zona Transilvaniei și de a atrage turiști și participanți activi. Încă din prima zi a festivalului au fost expuse produse tradiționale ecologice și simpozion tematic, urmat apoi de târgul meșterilor populari, o expoziție demonstrativă de meșteșuguri tradiționale precum și un „târg de femei”.

Momente din timpul festivalului

În a doua zi a festivalului, în locația stradală a avut loc o dezbatere romană, un spectacol pentru copii, prezentarea formațiilor de luptă Legio XV Apollinaris și Familia Gladiatoria Panonnica, un dans roman cu ritualuri antice, dansuri țigănești, un spectacol de fachirism, concert de muzică veche, parada costumelor, jonglerie și animație cu foc. Tot în a doua zi dar într-o altă locație a avut loc deschiderea taberei militare, urmată de o demonstrație de luptă Legio XV Apollinaris, momente de lupte cu gladiatori, Familia Gladiatoria Panonnica, lupte cu cai Legio XV Apollinaris, în final având loc închiderea taberei militare. În ultima zi a festivalului, la Castrul de la Porolissum-Moigrad, au avut loc din nou prezentări de formații și demonstrații de luptă romane.

Prezentarea formațiilor de luptă la Castrul de la Porolissum-Moigrad

Între punctele tari pentru turismul cultural dat de Festivalul Zilelor Romane menționăm: o poziție favorabilă pentru turismul de tranzit național și chiar european, Zalăul aflându-se practic la distanțe relativ mici față de câteva capitale și orașe mari europene; castrul roman de la Porolissum reprezentat cel mai bine prin Porta Praetoria, care apare și pe stema județului Sălaj, constituie deja un brand pe care-l cunosc mulți europeni, iar cei care îl vizualizează prin diverse canale informative, doresc să afle mai mult, acesta reprezentând una din cele mai mari atracții pentru turismul cultural sălăjean; valoarea, dimensiunile și varietatea patrimoniului cultural local și regional; festivalul a reușit să crească interesul la nivel European privind

specificul și istoria culturii din spațiul sălăjan; promovarea corespunzătoare pe canalele media; realizarea unui site dedicat exclusiv festivalului (www.zileleromane.ro).

Între oportunitățile date județului de acest festival menționăm: creșterea interesului la nivel European privind specificul și istoria culturii din Sălaj; dezvoltarea turismului cultural; intenția exprimată de colaborare a majorității instituțiilor culturale locale; dezvoltarea infrastructurii etc.

Capitolul 7

MANAGEMENTUL ARIILOR PROTEJATE DIN SĂLAJ ȘI VALORIFICAREA LOR TURISTICĂ PRIN ECOTURISM

1. Rezervații și monumente ale naturii

Pe teritoriul județului Sălaj sunt conservate și ocrotite o serie de unicate floristice, faunistice și peisagistice în arii protejate de tip:

- complex, *Pădurea Lapiș* de pe teritoriul comunei Nușfalău, un rest al codrilor Silvaniei de odinioară și *Pădurea „La Castani”* din comuna Ileanda, întinsă pe o suprafață de 7,8 ha;

- botanice, *Poiana cu narcise albe de la Racâș*, din comuna Hida, având o suprafață de 1,5 ha, poienile cu *lalea pestriță* (*Fritillaria Maleagris*) de la Poarta Sălajului, comuna Românași și Cehu Silvaniei, unde ocupă o suprafață de aproximativ 10,0 ha;

- mlaștina *Băile Iaz* de pe teritoriul administrativ al comunei Plopiș, având o suprafață de 10,0 ha, *turbăria Stoboru* din comuna Cuzăplac cu renumitul nămol de turbă, *balta Cehei* din sat Cehei de lângă Șimleu Silvaniei cu vegetație caracteristică ce se întinde pe o suprafață de peste 18 ha;

- paleontologice, unde se încadrează punctul fosilifer Rona – Jibou cunoscut sub denumirea de *Calcarele de la Rona*, având o suprafață de 0,5 ha și gresiile de pe *Stânca Dracului* din comuna Hida, având o suprafață de 1,0 ha;

- geologico-geomorfologice, categorie în care intră *Grădina Zmeilor* din Gâlgău Almașului, comuna Bălan, întinsă pe o suprafață de 3,0 ha. Tot în această categorie se înscrie aria protejată *pietrele Moșu și Baba* din Satul Someș Guruslău, comuna Năpradea, cu o suprafață de 0,2 ha;

- rezervațiile peisagistice *Tusa-Barcău* din satul Tusa, comuna Sâg, ce se întinde pe o suprafață de 15,0 ha la care se adaugă rezervația peisagistică *Stanii Clițului* de pe teritoriul administrativ al comunei Băbeni, cu o suprafață de 16,0 ha, dar și *Stejărișul roșu* cu o suprafață de 2,2 ha și *Stejărișul de baltă* pe o suprafață de 1,7 ha, ambele din satul Panic, comuna Hereclean.

2. Ecoturismul

Conceptul de ecoturism capătă contur în America de Nord, la mijlocul anilor `80, ca urmare a apariției unei categorii aparte și anume a turistului iubitor de natură sălbatică, cu potențial mare mai cu seamă în locurile cele mai retrase dar în același timp și fragile ale ecosistemelor care au reușit să dezvolte asemenea structuri sistemice.

Asociațiile și organizațiile nonguvernamentale care au ca scop protecția mediului, alături de industrie, au dorit să lanseze o mișcare de conștientizare în vederea limitării impactului negativ a vizitatorilor asupra naturii.

Ca urmare, cuvântul ecoturism pare să se afle pe buzele multor actori din turism, a multor specialiști din domeniu, a multor agenții de turism toate și toți în căutare de idei noi, pentru evadări active în mijlocul naturii. Însă mulți se mai întreabă încă ce este ecosistemul, ce este ecoturismul și ce se așteaptă de la acesta.

Ecoturismul este definit în moduri diferite, de grupuri diferite, cu planuri diferite.

Mulți turiști sunt atrași de aventură, asociată cu zonele naturale, izolate. Alții doresc să încurajeze practicile de conservare a zonelor sensibile din punct de vedere ecologic, utilizând profitul pentru a reface habitatul, pentru a schimba, prin educație, percepția publicului și pentru a contribui la dezvoltarea comunităților locale. Localnicii, la rândul lor, doresc oportunități pentru noi locuri de muncă.

Indiferent de modalitatea de abordare a ecoturismului, acesta reprezintă un nou element ce intervine în „utilizarea” în turism a diverselor elemente naturale și a zonelor de localizare a acestora. *Ca și prim exemplu amintim pentru Sălaj, zona Tusa-Barcău.* Însă ecoturismul mai apare și ca un factor de „alternare” a stilului de viață a populației indigene și de provocare a anumitor schimbări în comportamentul animalelor din zonă.

Ecoturismul este folosit, de regulă, atunci când se descrie orice modalitate de recreere sau de petrecere a vacanțelor în zone naturale. Această definiție s-ar putea referi la orice activitate turistică, începând cu simpla ședere în zone sălbatice și până la grija și sensibilitatea implicării ecoturiștilor și a activităților desfășurate de aceștia.

Pe paliere de impact, ecoturismul, se poate defini astfel: pe primul nivel prin *expunerea minimă* a ecosistemelor delicate în care își petrec vacanțele turiștii și o parte a ecoturiștilor; de la nivelul al doilea apare factorul mental dar se include și *suportul bănesc* necesar pentru a păstra zonele în stare cât mai naturală; nivelul trei arată și necesită un anumit *grad de implicare personală* pentru păstrarea și îngrijirea peisajelor; nivelul patru este cel al *vacanțelor ecoturistilor* care prin definiție sunt inofensive; nivelul cinci implică faptul că turiștii iau măsuri active pentru a se asigura că la plecare *lasă zona în condiții mai bune* din punct de vedere al mediului natural decât au găsit-o la venire.

Întreaga călătorie, incluzând publicitatea, transportul, suvenirurile, alimentația și toate nevoile legate de cazare, trebuie să se desfășoare într-o modalitate în întregime *durabilă*, pentru a se atinge nivelul cinci.

În timp ce acest sistem poate părea riguros în ansamblul său, tot mai mulți oameni sunt în căutare de ceva mai mult decât posibilitatea de a face fotografii în timpul vacanței. Oamenii doresc să se întoarcă la natură într-un mod real și pozitiv.

Multi critici și specialiști ai fenomenului, ai ecoturismului, au analizat dacă activitățile implicate ajută, sau, din contră, amenință siturile naturale. Schimbările în mediul natural par a fi cauzate de construcția hotelurilor și a altor spații de cazare, a aeroporturilor și autostrăzilor în zone sensibile din punct de vedere al mediului natural (mlaștini, zone agricole indigene, habitate de viață salbatică). Problemele asociate boom-ului din industria turistică au atins multe zone care oferă oportunități pentru ecoturism.

Trebuie create și dezvoltate programe și activități care să contribuie la limitarea și controlul impactului pe care turismul și turistul îl are și îl poate avea în peisajul ecosistemului valorificat pentru ecoturism.

Spre exemplu, trebuie semnalat ecoturistilor faptul de a se instrui cu privire la istoria și obiceiurile zonei pe care doresc să o viziteze, având ca scop realizarea unei interacțiuni reale cu

populația locală, pe baze informale. De asemenea, ecoturismii trebuie să participe la conservarea resurselor și economisirea lor, trebuie să încerce o abordare activă a problemelor de conservare locală și să găsească o metodă de a călători și a petrece vacanța care să ofere populației locale anumite beneficii de pe urma faptului că îi găzduiesc.

Turismul reprezintă una din industriile cu dezvoltare rapidă în a doua jumătate a secolului XX. Turismul este văzut de multe zone și țări ca o soluție ușoară și rapidă de combatere a decalajelor economice. Tot mai mult, țările aleg să-și dezvolte și să-și promoveze resursele cu scopul de a atrage turiștii. Acest fapt a accentuat concurența.

Ultimii ani caracterizați de turismul de masă au produs o largă varietate de abordări a dezvoltării turismului în teritorii ce dețin zone „speciale”. Există, pe o parte, strategia sectorului privat de a răspunde cerințelor pieței, cu scopul de a maximiza profitul marginal.

Pe de altă parte, apare strategia sectorului public care se concentrează pe utilizarea optimă a resurselor disponibile și pe abordarea unei importanțe mai mari a beneficiarului social al dezvoltării, lăsând pe plan secund maximizarea profitului.

Dezvoltarea unor noi destinații turistice și a unor produse turistice speciale necesită o mare tenacitate, mai întâi pentru a câștiga o cotă de piață și apoi pentru a menține pe termen mediu și lung poziția dobândită.

În anii '60 toți turiștii frecventau destinații similare, ajungeau acolo cu mijloace relativ asemănătoare și în condiții aproape identice. Puține destinații ofereau servicii de bază la nivelul așteptat și la un preț accesibil și, ca urmare, concurența nu era o problemă crucială.

Turiștii de azi sunt mult mai experimentați și de aceea discern asupra tipului de vacanță pe care vor să o petreacă. Este vorba se pare de *accelerarea schimbărilor, căci este normal ca în timp ce ritmul schimbării mediului exterior crește, deosebirile interne dintre nou și vechi să devină mai pregnante*. Destinațiile turistice emergente au nevoie să afle ce tipuri de turiști sunt atrași de oferta lor, pentru a răspunde cerințelor unui segment aparte de piață.

Răspunsul posibil la întrebarea „care sunt principalii pioni ai turismului ecologic?” ar putea fi: liniile aeriene, tour-operatorii, lanțurile hoteliere. Actorii sus-menționați intervin în determinarea alegerii destinației turistice numai după ce multe alte aspecte au fost luate în considerare.

Un turist care decide să petreacă o vacanță plină de aventură va încerca mai întâi să își amintească ceea ce a auzit despre aceasta formă de petrecere a vacanței. Având aceste informații, va face apoi propriile cercetări și va decide destinația. După ce și această decizie este luată, va cauta apoi cea mai potrivită modalitate de acces și facilitate care dorește să îi fie oferită. Pe măsură ce publicul călător devine tot mai informat, motivul de a alege o anumită destinație turistică datorită unei linii aeriene anumite sau datorită unui anumit grup hotelier care acționează într-o anumită regiune ar conta tot mai puțin. Acest lucru era posibil pe vremea turismului de masă.

Acum, rolul „motivatorilor” devine important deoarece stimulează dorința primordială de a călători și explora. Aceștia trebuie considerați în prezent actorii dominanți ai pieței turistice, în general, și ai pieței ecoturistice, în special. Printre cei mai importanți se regăsesc: nivelul educației, mass-media, managementul mediului, administrațiile, tehnologia.

Nivelul educației. Pe măsură ce turiștii devin mai educați, cu atât mai mult destinațiile turistice trebuie să ofere produse turistice cât mai complete. Durabilitatea turismului în destinațiile alese este dependentă de abilitatea de a anticipa nevoile viitorilor turiști și mai puțin de capacitatea de a imita succesele trecute. Cu cât sunt mai bine înțelese motivațiile pentru călătorie, cu atât mai bine se va potrivi oferta cu cerințele pieței.

De asemenea, este vorba și despre nivelul de educație al populației gazdă. Atunci când sosesc la destinație, turiștii speră să-și sporească nivelul cunoștințelor, căutând experiențe noi. Dacă populația gazdă nu este suficient de educată să ofere aceste experiențe căutate, un factor important de succes este pierdut.

Mass-media. Industria turistică a devenit tot mai mult dependentă de mass-media. În prezent, media este accesibilă unui public tot mai numeros. Acolo unde există un bun management, media reprezintă un suport bine venit. În cazul unui management defectuos, media devine, de asemenea, cel mai înfricoșător coșmar.

O latură bună a importanței pe care o are mass-media este aceea că poate fi folosită pentru a face cunoscut succesul. Dacă o destinație turistică își dezvoltă produsele într-o manieră cu adevărat durabilă, valabilitatea produselor va fi general recunoscută.

În ciuda zvonurilor, media nu are întotdeauna un rol negativ. Recunoașterea, prin intermediul media, a stat la baza succesului multor destinații turistice.

Managementul mediului. Turistul actual este tot mai preocupat de problemele mediului înconjurător. Facilitatorii (touroperatorii, liniile de comunicație și lanțurile hoteliere) și guvernele nu vor fi în stare să atingă scopurile propuse într-o anumită destinație dacă dau dovadă de un management al mediului necorespunzător. Touroperatorii solicită profilul ecologic al destinațiilor înainte de a-și elabora programele turistice.

Nu are sens economic să trimită turiști la destinații care nu pot răspunde criteriilor de medii necesare. Acest fapt este valabil deopotrivă pentru mediu fizic și social.

Administrațiile. Este esențial ca administrațiile și sectorul public să devină parteneri pe toata durata procesului de dezvoltare a turismului. Sectorul privat va oferi mare parte din resursele necesare implementării, însă responsabilitatea de a monitoriza și reglementa procesul dezvoltării aparține sectorului public.

Tehnologia. Privind spre viitor, trebuie să includem tehnologia avansată în rândul actorilor importanți în turismul internațional. Foarte multă tehnologie nouă nu este utilizată în cadrul destinațiilor turistice deoarece rolul acestuia este decis de tipul de produs aflat spre vânzare. Totuși, formele specializate de turism, așa cum este ecoturismul, trebuie să încorporeze noi forme de tehnologie, cum ar fi „energia alternativă”.

Capitolul 8

GRĂDINA BOTANICĂ JIBOU

Grădina Botanică din Jibou a fost fondată în anul 1968 de către profesorul Vasile Fati, în cadrul liceului din localitate. În anul 1970, devine unitate de sine stătătoare, fidelă aceleiași nobile misiuni pentru care a fost creată, de a fi bază didactică pentru învățământul biologic și instituție de educație pentru publicul vizitator, în spiritul dragostei și respectului față de natură.

Între anii 1972-1989 Grădina Botanică a funcționat sub denumirea de Stațiune a Tinerilor Naturaliști, iar din anul 1990 devine componenta principală a Centrului de Cercetări Biologice din orașul Jibou.

Grădina Botanică, în suprafață de 25 ha, este situată în partea de nord-est a orașului, pe terasa a doua a râului Someș, valorificând în mod fericit vestigiile vechiului parc din preajma castelului medieval, fostă reședință nobiliară a familiei Wesseleny.

Grădina botanică este organizată pe sectoare, iar fiecare sector grupează plantele dintr-un anumit punct de vedere: ornamental, fitogeografic, ecologic și genetic, sistematic, dendrologic, complexul de sere, economic, plantele medicinale și sectorul gospodăresc. Colecțiile de plante ale grădinii cuprind peste 5000 de taxoni proveniți de pe toate meridianele lumii.

Sectorul ornamental se întinde de la intrarea în incinta grădinii botanice până în fața complexului de sere, pe o suprafață de peste zece mii de mp. În acest sector, un mare număr de plante ornamentale anuale, bianuale și perene, prezintă în fiecare sezon un decor mereu nou.

Acest sector oferă iubitorilor de frumos un bun prilej pentru cunoașterea plantelor ornamentale, precum și inițierea în arta aranjărilor florale și tehnologiei de cultivare a plantelor ornamentale.

Sectorul fitogeografic este situat în zona centrală a grădinii, având o suprafață de 11 ha teren, cu variate forme de relief.

Gruparea plantelor în acest sector are în vedere zonele geografice de proveniență. În acest sector își fac prezența reprezentanți mai caracteristici ai florei din extremul orient, aici

fiind amenajată și o frumoasă Grădina Japoneză. În continuare, vizitatorul întâlnește stâncăria și platouri nisipoase cu cactuși precum și plante suculente originare din deșerturile africane și mexicane.

Sectorul fitogeografic cuprinde și Grădina Romană, în care sunt prezentate specii cultivate odinioară de grădinile romane. În continuarea sectorului sunt prezentate plantele mai caracteristice din Caucaz, Alpi, Pirinei, America de Nord.

Sectorul fitogeografic are în componența sa și flora României, reprezentată prin specii caracteristice Câmpiei Transilvaniei, Banatului, Olteniei și Carpaților. Parcurgând acest sector vizitatorii pot observa că flora diferitelor zone geografice este deosebit de variată. Pot observa de asemenea între plante și condițiile de mediu se stabilesc legături bazate pe o strânsă interdependență.

Sectorul sistematic, în curs de amenajare, se întinde pe o suprafață de 3,5 ha, situat în zona nord-estică a grădinii, incluzând și lacul de acumulare a apei. În zonă se află și un afloriment, mai recent descoperit, cu o bogată floră și faună fosilă. Sectorul sistematic are în vedere ordonarea succesivă a celor mai importante familii de plante ale căror reprezentanță mai caracteristici pot crește în condițiile climatice din țara noastră. Acest sector oferă posibilitatea de a putea urmări din aproape evoluția progresivă a plantelor de la formele inferioare la cele mai evolute.

Sectorul ecologic și genetic ocupă 2 ha, situat în vecinătatea sectorului geografic. Sectorul prezintă unele aspecte ale organizării lumii vegetale, aspecte ale evoluției plantelor, adaptări la condițiile de mediu și rolul omului în dirijarea procesului evolutiv.

Sectorul economic ocupă o suprafață de 2,5 ha, fiind situat în latura sud-estică a Grădinii Botanice. Încă de la intrare, în sector atrage atenția maniera modernă și tehnică de amenajare: terasări, ziduri de sprijin, drenaje, sisteme automate de udare a plantelor prin aspersie și picurare. Terenul astfel amenajat este plantat cu un variat sortiment de specii de arbuști, pomi fructiferi și viță-de-vie, pentru care sunt realizate tehnologii speciale de protejare împotriva brumelor târzii sau timpurii de toamnă.

Sectorul plantelor medicinale ocupă o suprafață de 250 mp. Colecțiile de plante medicinale sunt grupate după afecțiuni în ale căror tratate sunt folosite, ca afecțiuni ale

aparaturii cardio-vascular, digestiv, respirator, în afecțiuni hepatice și biliare, în terapia durerilor reumatice, plante cu acțiune sedativă și afecțiuni ale pielii. În continuarea plantelor medicinale, vizitatorii pot cunoaște și alți reprezentanți ai plantelor utile sau dăunătoare omului ca: plante aromatice și condimentare, melifere, tinctoriale, textile, oleaginoase, precum și unele plante toxice.

Sectorul dendrologic ocupă o suprafață de 5 ha teren cu forme de relief variate. Sectorul păstrează aspectul de pădure naturală cu exemplare monumentale de arbori seculari din speciile de foioase și conifere. Sectorul dendrologic are în componența sa și o pepinieră (0,5 ha) pentru producerea unui bogat sortiment de specii dendrologice.

Grădina Botanică dispune de *trei complexe de sere* în suprafață totală de 4000 mp. Primul dintre acestea este destinat activităților de cercetare. Cel de-al doilea grup de sere, mai spațios, a fost realizat pentru producerea de flori tăiate și plante ornamentale de apartament.

O adevărată atracție pentru vizitatori este complexul de sere compus din opt compartimente în care sunt cultivate plante tropicale și subtropicale, repartizate în aceste spații pe specific de cultură. Accesul în sere se face printr-un hol de prezentare și orientare. În cupola mică, acvariu, vizitatorul întâlnește numeroase specii de plante specifice zonelor ecuatoriale.

În bazinul central cu apă caldă se cultivă celebrul lotus *Victoria amazonica*. În vase speciale sau plantate în jardiniere mai sunt prezentate aici arborele de cacao, papaia, trestia de zahăr ș.a.

Cupola adăpostește o bogată colecție de palmieri, dintre care se disting ușor *Phoenix dactylifera* (curmalul), *Phoenix canariensis*, *Arcantophoenix*, *Washingtonia*, *Cocos*, *Trahycarpus* și bananieri, care impresionează prin varietatea formelor și aspectul de vegetație exotică, exuberantă. Spre zona centrală a serei atenția vizitatorilor este atrasă de *Cycas*, *Ceratozamia* și *Zamia*.

Părăsind palmarul și păstrând direcția înainte, pe stânga, în cea de-a treia seră, o adevărată încântare oferă peisajul exotic al orhideelor. Reprezentanții tropicali ai acestei familii au florile mari, viu colorate și odorante.

Pe dreapta, în cea de-a patra seră sunt adăpostite plantele mediteraneene. Aici întâlnim măslinul, roșcovul, mirtul, alături de care își răspândesc parfumul florile de lămâi, portocali ș.a.

Părăsind sera plantelor mediteraneene, în față se deschide intrarea în sera plantelor australiene. În această seră vizitatorii pot cunoaște variate specii de Ficus, Araucaria, Grevilea, Callistemon, Eucaliptul. Din sera plantelor australiene se realizează accesul în alte patru sere. Pe stânga se află o seră cu variate specii de ferigi, dintre care interes mai deosebit prezintă feriga arborecentă *Alsophylla australis* și interesantele varietăți de *Platycterium*.

În sera alăturată sunt cantonate colecțiile de Araceae și Bromeliceae cu variate forme de adaptare, cu flori adesea viu colorate. Dintre numeroasele specii ale acestor două familii, ușor se disting speciile de Calla, Monstera, Philodendron, Pistia, Ananas ș.a. Ultimele două compartimente de seră adăpostesc peste 750 de specii de cactuși și suculente originare din deșerturile africane și mexicane.

Semințeria are în componența sa o seră și laboratorul propriu-zis, care asigură selectarea, stocarea și testarea vitalității semințelor, pentru schimbul de semințe cu unități de profil din țară și străinătate. Schimbul de semințe se realizează prin intermediul catalogului de semințe „Index seminum” care se editează în fiecare an.

Herbarul, muzeul botanic și biblioteca de specialitate sunt situate la parterul și etajul Institutului botanic, dat în funcțiune în primul trimestru al anului 2002.

Herbarul, mai recent înființat, cuprinde cca. 1500 de coli cu specii de plante de cultură și spontane colecționate de către personalul grădinii, iar o parte donate de către specialiști de seamă ai botanicii românești.

Muzeul deține colecții de semințe, tipuri diferite de fructe uscate sau conservate în lichid, secțiuni prin tulpină la diferite specii de plante lemnoase, impresiuni de frunze și colecții minerale și roci, toate servind ca material demonstrativ pentru elevii și studenții biologi, precum și pentru îmbogățirea cunoștințelor publicului vizitator.

Dintre preocupările mai importante în cadrul activității științifice amintim doar câteva: personalul grădinii botanice desfășoară o activitate susținută pentru realizarea de noi colecții de plante de importanță științifică și economică și îmbogățirea colecțiilor existente prin introducerea de specii rare sau pe cale de dispariție.

Succese importante se obțin în fiecare an prin folosirea tehnicilor de calcul pentru evidența speciilor de plante și crearea bazei de date a unității. În laboratoarele de cercetare

dotate cu aparatură modernă sunt asigurate toate condițiile care oferă personalului din compartimentul de cercetare posibilitatea să realizeze multiplicarea „in vitro” a unui variat sortiment de plante ornamentale ca: garoafe, orhidee, gerbera, gloxinia, aloe, ș.a. precum și multiplicarea unor specii rare sau pe cale de dispariție, care să poată apoi să fie introduse în mediul lor natural.

Grădina botanică își oferă disponibilitatea pentru ca oricând pe baza unui program stabilit, tineretul școlar din învățământul de toate gradele, să desfășoare activități didactice și de cercetare sub coordonarea și îndrumarea profesorilor lor, în colaborare cu personalul de specialitate al unității.

Capitolul 9

STUDII DE CAZ

1. Comuna Ileanda

a. Edificii religioase și monumente istorice

Potențialul turistic al comunei este unul de excepție. Stațiunea Bizușa-Băi, prin apele sale minerale slab sulfuroase, bicarbonate, slab clorurate, sunt indicate în tratarea unor afecțiuni ale sistemului nervos, aparatului locomotor și în diferite afecțiuni ginecologice. Rezervația naturală "La Castani" din Rogna, formele de relief endo și exocarstice, valea Someșului, biserica din lemn "Adormirea Maicii Domnului" din Ileanda, monument de arhitectură din secolul al XVII-lea, sunt câteva din obiectivele de mare valoare ale comunei.

Oriunde ne-am găsi și orice bunuri am avea, adeseori simțim nevoia de "odihnă" sufletească, de reculegere, de meditație, de mărturisire și de trăire cu Dumnezeu. Toate aceste nobile idealuri nu le putem întâlni decât numai în "cetățile spirituale ale Bisericii creștine".

Ele au fost întemeiate cu scopul de a fi oaze de viață spirituală, închinată lui Dumnezeu, de alinare a necazurilor și suferințelor, de mărturisire a păcatelor, dar și de educare a populației românești lipsită în vremurile trecute de școli.

Astfel de biserici, construite în stil transilvănean, întâlnim în aproape toate satele de pe valea Someșului, în întreg județul și până în Maramureș, care stau ca mărturie ale unui trecut istoric zbuciumat al acestor plaiuri.

Amintim aici pe cele mai reprezentative biserici și mărturii care păstrează urme ale trecutului, alături de alte monumente au fost construite mai recent:

- În localitatea Ileanda se află "Biserica nobililor", construită din lemn în anul 1441 (an încrustat pe lemn), pe locul numit "Buruieni", unde a fost situat prima dată satul și care a fost mutată ulterior în urma inundațiilor, a incendiilor și a jafurilor în regiunea dealurilor, o dată cu schimbarea vetrei satului. A slujit ca biserică a satului, până la construirea unei

biserici mai mari în anul 1730, numită "Biserica Ginerilor", care a fost demolată și pe locul căreia s-a construit actuala Biserică Ortodoxă.

Biserica ortodoxă - Ileanda

- În localitatea Ileanda, la "Coama Pietrar", la 600 m nord-est de sat și "La Căsoi" sunt ruine de turn roman.
- Biserica de lemn din Ileanda, atestată în secolul al XVII-lea, cu hramul Adormirea Maicii Domnului.
- Biserica din lemn din satul Podișu, monument istoric, cu hramul "Sf. Arhangheli Mihail și Gavril", are un clopot din anul 1671, pe care scrie "Anno Domino 1671", construit aproximativ prin anul 1780. În interior se pot vedea icoane și picturi pe lemn, deteriorate de vreme.

Biserică de lemn - Podișu

- Biserica de lemn de la Negreni, construită prin anul 1580, atestată în secolul al XVII-lea, purtând hramul "Sfinții Arhangheli", cu specific ca și cea din Podișu, are două uși mici la iconostas, de unde se deduce vechimea lor.
- La Negreni, la „Poiana în Arbore”, la 1800 m sud-est de biserică și la 300 m de liziera pădurii, sunt ruine de turn roman, iar la „Podireu”, pe marginea de nord-vest a terasei, la nord de drumul județean sunt vestigii romane.
- Biserica de lemn de la Răstoci, monument istoric, este amplasată în mijlocul satului pe o ridicătură, în apropierea drumului județean care duce la Jibou, poartă hramul "Sfinților Arhangheli". Este construită și pictată între anii 1827-1836, având aceleași caracteristici originale în stil tradițional românesc specific nordului Transilvaniei, ca și celelalte biserici amintite. Are o boltă înaltă, frumos arcuită, pe grinzi sculptate cu brâu "în funie". Turnul măsoară de două ori înălțimea bisericii, ca o siluetă zveltă, înfingându-se în nori ca o suliță. Este acoperită cu șindrilă, iar bolta este acoperită cu picturi pe pânză.

Biserica de lemn - Răstoci

- În localitatea Ileanda mai există două biserici destul de vechi, una reformată, construită în 1890, așezată la poalele dealului Ciuha, și alta romano-catolică, în centrul satului,

construită în 1918 de către prizonierii italieni, dar nefiind maghiari în comuna Ileanda, prima este închisă, iar a doua a fost închiriată creștinilor greco-catolici.

Biserica catolică - Ileanda

Biserica greco-catolică – Ileanda

- În localitatea Rogna, în locul numit "La Pastauă", la sud-est de sat, este o așezare din epoca bronzului și una din epoca dacică. În grădina caselor de la numerele 10, 20, 21 s-au descoperit așezări preistorice și prefeudale, la „Poduri”, la 200 m est de biserică, urme de locuire preistorică și prefeudală, iar pe locul numit ”La Bontauă”, la 1,2 km nord-nord vest de biserică, pe promontoriul din stânga Someșului, sunt ruine de turn roman.
- Monumentul Eroilor din Ileanda. La 20 mai 2007, după tăierea panglicii inaugurale, arborarea steagului și dezvelirea monumentului, în prezența a numeroși locuitori din satele comunei, a autorităților județene și locale, a unor organizații politice, a reprezentanților armatei, a Asociației veteranilor de război și a Cultului Eroilor, s-a oficiat slujba de sfințire a acestuia, au fost elogiați eroii comunei și s-a amintit faptul că lucrările acestui monument au demarat în anul 2005, au fost finalizate în anul 2006 și au beneficiat de susținere financiară din partea veteranilor de război de pe valea Someșului, a locuitorilor comunei și a consiliului local (în valoare totală de 118.000 RON).

Monumentul eroilor din Ileanda

Turistul stabilit pentru o perioadă în comuna Ileanda, merită să viziteze și cele mai vestite mănăstiri din Transilvania, Nicula și Rohia, a căror renume a trecut hotarele țării și care

atrag mii de credincioși și pe care le găsim în apropiere, fiind situate într-un cadru deosebit de pitoresc:

❖ Mănăstirea Nicula, cunoscută prin icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului și prin școala “de iconari” pe sticlă, la care se poate ajunge pe șoseaua națională spre Cluj, până la Gherla și de acolo la o distanță de 5 km unde se află satul Nicula și de unde se urcă spre mănăstire.

Prima datare a mănăstirii apare în documentele anului 1552, construită din lemn, renovată în 1714 și distrusă în urma unui incendiu în 1974. Între timp - la 1770 - a fost adusă o altă biserică, ce există și astăzi, și care adăpostește câteva icoane reprezentative pentru Nicula.

Biserica mare a fost construită între anii 1875-1879, din cărămidă și piatră, având hramul “Adormirii Maicii Domnului”. Impozant este iconostasul înlocuit în 1938, lucrat din lemn de tei, unicat în țară, care este ca un adevărat soare, care are la centru o foarte frumoasă cruce ce-și sprijină baza pe sfintele uși. Razele care pornesc de la cruce se sprijină pe arcadă. Șirul de raze este întrerupt de medalioane egale, în care sunt pictați cei doisprezece Sfinți Apostoli, iar în medalionul din mijloc este pictată Sfânta Treime. La intersecția celor două brațe ale crucii se afla un gol de formă circulară, unde este ridicată icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului pe timpul ofierii serviciului religios, în restul zilelor ea fiind coborâtă în fața Sfintelor uși.

Această icoană este făcătoare de minuni, iar în anul 1699, între 15 februarie și 12 martie a lacrimat. De atunci s-au săvârșit multe minuni în fața ei, aceluia care au venit cu credință și s-au rugat pentru alinarea suferințelor. Tot aici funcționează un atelier unde se practică pictura pe sticlă a icoanelor și un muzeu unde sunt expuse.

❖ Mănăstirea Rohia, situată în “Țara Lăpușului”, la care se poate ajunge prin Cheile Babei, prin orașul Târgul Lăpuș și de acolo la câțiva kilometri se află satul Rohia. Mănăstirea se află în mijlocul unei păduri de fag și stejar, pe coama unei coline “Dealul-i vie”. Biserica s-a construit între anii 1923-1925 și a fost sfințită în 1926 cu hramul “Adormirii Maicii Domnului”.

Mănăstirea a fost construită la îndemnul fetiței preotului din acea vreme, care a murit la 10 ani și care i-a cerut prin vis această construcție precum și locul unde să fie amplasată. Din

1953 funcționează o școală monahală și o bibliotecă, cu un număr aproximativ de 20.000 cărți de cult, reviste bisericești, teologice, literatură teologică universală și română precum și valoroase lucrări științifice. În curtea mănăstirii se intră printr-o superbă poartă maramureșană, iar în interior se află o veche troiță de stejar sculptat în stil brâncovenesc, ca de altfel și ușile de la intrarea în biserică și iconostasul nou.

Dintre construcțiile mănăstirii cele mai importante sunt:

- casa de stejar;
- stăreția, așezată pe un colț de stâncă;
- casa monumentală cu Paraclis, amplasată pe pîntenul de piatră al dealului, pe fațada căreia este montată o superbă icoană a Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, executată în mozaic;
- Casa din Deal, așezată sub culmea dealului, de unde se poate vedea întreaga culme a Brezei.

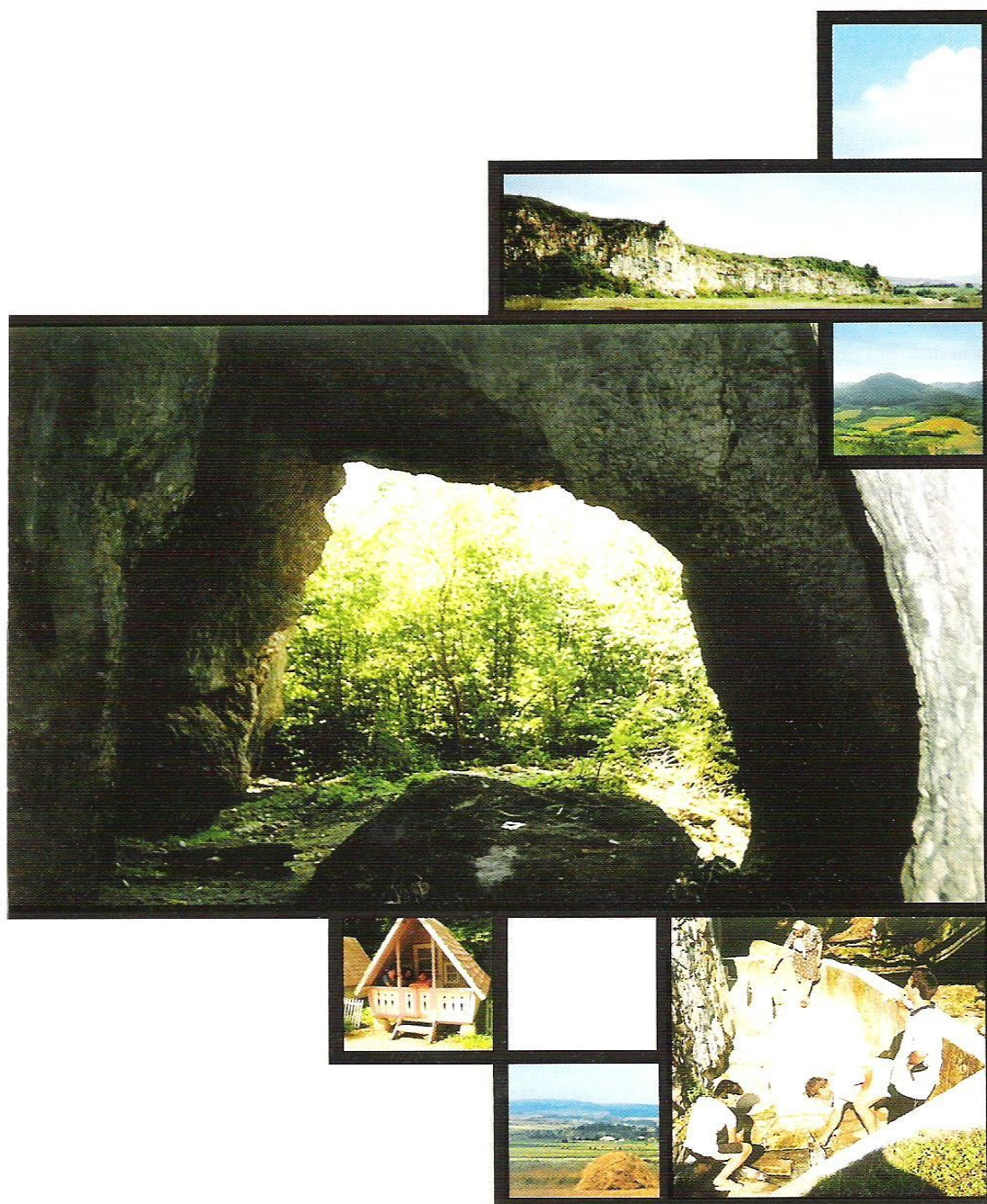
Deși este foarte tânără în comparație cu alte mănăstiri de la noi din țară, numele ei a pătruns și în folclorul popular religios precum și în literatură. Peisajul, mănăstirea și viețuitoarii ei, ca și pelerinajele credincioșilor, l-au inspirat pe poetul Ion Alexandru, care are aici o casă, "Casa Poetului". Mănăstirea mai deține în patrimoniul său și un mare număr de icoane vechi, picturi pe sticlă sau lemn și pentru care s-a amenajat un muzeu.

b. Trasee turistice

Trăsăturile comune care stabilesc condițiile de bază și definesc amplitudinea gradului de practicare a celor mai variate genuri de activitate turistică din țara noastră sunt reprezentate prin factori naturali, culturali-istorici și economici. Turismul este o minunată școală care deprinde pe cel care-l practică cu toate greutățile și riscurile practicării lui.

Fiecare priveliște are o viață liniștită sau agitată. Există colțuri din natură ascunse în care peisajul și viața pușinilor oameni păstrează nealterat caracterul lor original. Un asemenea colț este încă această zonă, unde găsim tot atâtea posibilități de dezvoltare ca și în alte regiuni pitorești ale țării. Considerăm de aceea că dezvoltarea turismului rural ar pune în valoare potențialul turistic al acestei zone, iar prin popularizarea ce s-ar face ar atrage tot mai mulți

turiști dornici să viziteze obiectivele din regiune, și care va duce implicit la dezvoltarea acestor așezări precum și la prosperitatea locuitorilor.

”Poartă turistică” – zona comunei Ileanda

Pentru vizitatorii care vor fi cazați în locuințele din apropierea satului Bizușa, acesta este un prim loc pentru vizitare și recreere datorită aerului ozonat, chiar tratament, fiind înconjurată de locuri deosebit de pitorești, amplasată la 238 m altitudine, înconjurată de câteva culmi deluroase (Dreahota, Osoi) care se mențin între 380 și 420 m altitudine, subliniind caracterul depresionar al micului bazin de eroziune, care adăpostește instalațiile balneare și parcul.

Tot pentru agrement se pot practica pescuitul sportiv în Someș și vânatul în pădurile de foioase din jur (iepuri, vulpi, mistreți).

Iubitorii de excursii mai scurte sau mai lungi pe jos, cu bicicleta sau cu mașina, găsesc locuri deosebit de pitorești.

Redăm câteva trasee turistice, urmărind în primul rând obiectivele naturale.

- O plimbare pe Ciuhă, fie de la Ileana la Bizușa sau invers, pe poteci de pădure, unde se pot culege și ciuperci și de unde din vârful dealului (cota 389 m) se poate face un tur de orizont asupra întregii regiuni: spre vest apare Someșul cu așezările Rogna, Podișu, Buzaș, Rus; spre nord-vest: Negreni, Perii Vadului, Mesteacăn; spre nord-est și est: Șasa și Vima Mare cu "Malul Vimii" (2 ore).
- De la Bizușa la păduricea de la Perii Vadului, pe șoseaua Dej - Baia Mare (20 minute).
- La pădurea de castani comestibili de la Negreni, pe șoseaua Dej - Baia Mare, cu mijloace auto sau bicicletă, până în punctul unde se trece Someșul cu luntrea la Negreni. Apoi se traversează satul iar locul se află la un kilometru față de sat (2-3 ore).
- La izvoarele de la Mesteacăn, cu următoarele variante:
  - a) pe șoseaua Dej - Baia Mare cu mijloace auto sau bicicletă până la izvoare, unde este amenajată o frumoasă cabană și unde alături de mâncăruri și băutură se poate gusta și vestita "placintă creață" de Mesteacan (2 ore);
  - b) drumeție pe șoseaua Dej - Baia Mare până la Perii Vadului și apoi pe o cărăuie peste Dealul Mesteacănului (4-5 ore).
- La peștera de la Răstoci, pe șoseaua Cluj - Baia Mare până la ieșirea din Perii Vadului, apoi pe șoseaua spre Zalău, la 1 km de la răscrucea de drumuri se găsește locul numit "Poiana"; ieșirea se face la Perii Vadului pe locul vechii mori (6 ore).

- La Cormeniș, la cabana forestieră “Goroniș”. Se urmează traseul de mai sus până la ieșirea din satul Răstoci, se trece Someșul cu luntrea la Cormeniș și de acolo prin sat și prin pădure (5 ore).
- La “Peștera Varului”. De la Bizușa se trece calea ferată, apoi urmează o potecă de-a lungul Someșului, se trece cu luntrea la Rogna, apoi prin sat, se urcă cele patru terase, se ajunge în pădure, apoi se ia poteca prin pădure până la Dealul Cireș și formațiile calcaroase (5 ore).
- La “Balta de la Rogna”. Se urmează traseul de mai sus până la ieșirea din satul Rogna, unde se afla balta. Iubitorii de vânat găsesc aici rațe sălbatice (2 ore).
  - Tot în satul Rogna se poate face o plimbare prin Pădurea „La Castani”. Acest arboret are următoarea compoziție: 60% castan comestibil, 20% fag și 20% gorun. Circa 80% din exemplarele de castan s-au regenerat natural. Vârsta exemplarelor este cuprinsă între 0 și peste 100 de ani. Inițial împăduririle cu castan s-au început în perioada Mariei Tereza. Zone similare la noi în țară se mai găsesc doar în zona orașului Baia Mare și în Banat.
- La Luminișu, în regiunea fenomenelor carstice, pe drumul comunal Bizușa-Luminișu. La intrarea în sat se urmează o potecă spre nord până la livada de pomi fructiferi, apoi în continuare spre regiunea fenomenelor carstice: doline, abrupturi, galerii. Călătorul însetat poate face un scurt popas la Bizușa pentru a gusta apa minerală de la cele trei izvoare, iar la ieșire din satul Bizușa, pe partea stângă se afla un izvor captat cu apă limpede, bună și rece (3 ore).
- La râul Lăpuș, se pot urma mai multe variante:
  - a) de la Bizușa peste Dealul Osior, unde se întâlnesc fenomene carstice până la Boiu Mare și de acolo până la Lăpuș (7 ore);
  - b) pe șoseaua Dej - Baia Mare, cu mijloace auto până la Mesteacăn, iar de acolo se urmează drumul comunal la Boiu Mare și mai departe la râul Lăpuș (6 ore);
  - c) traseul cel mai pitoresc este cel care urmează alte două variante:

- peste dealul Ciuha, pe o potecă pe lângă satul Șasa (lângă fântână), apoi la Românești, pe valea Româneștilor (peisaj deosebit de frumos în munții Lăpușului) la râul Lăpuș (traseu de o zi: dus, întors);
  - de la Ileanda, pe drumul comunal Ileanda - Vima Mare până la Dolheni, de unde se urcă până la Șasa și mai departe se urmează varianta descrisă puțin mai sus (traseu de o zi).
- La izvoarele de la Pleșeni - prin satul Ileanda până la ieșirea din sat, apoi se trece valea Ileanda și se urcă la izvorul care alimentează cu apă satul Ileanda. De acolo se poate urca la “Fântâna Popii”, un alt izvor, și se pot face plimbări prin pădurile existente: Știnbei, sau de la izvoare la Coșere (3-4 ore).
- De la Știnbei se poate merge prin pădure și ieși la Poiana lui Cocoș, iar apoi se coboară în satul Ileanda, pe podul din apropierea grădiniței de copii (2 ore).
- La satul Bârsăuța, se urmează traseul de mai sus înainte de a trece valea, pe o potecă spre stânga prin pădure, pe care se poate merge în continuare prin Răscol (cătunul de țigani), prin Dolheni, și apoi se urcă prin pădure la Bârsăuța (4-5 ore).
- La “Malul Vimii”, pe șoseaua comunală de la Ileanda la Vima Mare (în mijlocul satului se află unul din izvoarele care alimentează Valea Ileanda), de-a lungul văii Ileanda, până la ieșirea din Vima Mare și de acolo se urcă în continuare până la Malul Vimii (partea dinspre vest a Culmii Brezei), unde se pot observa fenomenele eoliene existente, izvoare cu apă rece și întreg peisajul deosebit de atractiv - unul dintre aceste izvoare alimentează de asemenea Valea Ileanda (o zi).
- La “Izvoarele” de la Ileanda, se urcă de-a lungul pârâului Ileanda și pe lângă cărarea ce se deschide pe lângă bazinele vechi părăsite, până la izvoare - de unde se alimentează cu apă în parte Ileanda (1 oră).

O altă variantă mai lungă - prin satul Ileanda până la podul de trecere peste Valea Ilenzii, lângă grădiniță se urcă în poiana lui Cocoș, de unde o potecă pe sub râpă ajunge la Izvoare (2-3 ore).

- La “peșterile” de la Rus - pe șoseaua națională de la Ileanda la Dăbâceni, se trece cu bacul la Buzaș, prin satul Buzaș, la ieșirea din sat pe drumul comunal între Buzaș și Rus, se găsesc formațiunile calcaroase numite “Peșterile lui Pinte”. Legenda spune ca aici s-ar fi ascuns Pinte cu haiducii săi (4 ore).
- Pe valea Podișului, se urmează traseul de mai sus până la intrarea pe vale, și aici s-a amenajat o frumoasă cabană unde se poate petrece în aer liber. În continuare, se poate urca la plantațiile de larice, se pot urmări formațiunile geologice “stratele de Ileanda Mare”, apoi prin pădure până în vârful dealului se ajunge într-o poiană frumoasă cu vedere spre Valea Varului. Până la cabană, traseul poate fi parcurs cu mijloace auto, dar cu trecere cu bacul la Podiș, sau peste podul de la Rus (6 ore).
- La Cheile Babei, o frumoasă zonă carstică, se ajunge pe șoseaua națională Baia Mare - Dej, cu mijloace auto până la Gâlgău, de acolo la Poiana Blenchii de-a lungul râului Poiana. Aici se face legătura între culoarul Someșului și Depresiunea Lăpușului din județul Maramureș.

Pentru excursii de una, două sau chiar trei zile recomandăm următoarele obiective:

a. Orașul Jibou, principal nod feroviar și rutier, care dispune de câteva obiective importante: grădină botanică, foarte bine amenajată și bogată în diferite specii; un mic muzeu etnografic și un castel de peste 100 de ani. La marginea vestică a orașului, în apropierea drumului județean care îl leagă de Zalău, sunt amplasate Băile curative Jibou, indicate în cura internă, în afecțiunile hepato-biliare, gastro-intestinale și boli de nutriție.

b. Urmând un alt traseu spre Zalău, prin Românași, de la Moigrad se urcă spre Măgura Moigradului și masivele Pomăt și Citera, unde pot fi vizitate ruinele amfiteatrului roman al anticului Porolissum, capitala Daciei Porolissensis.

c. Urmărind același traseu de la Ileanda spre Jibou, depășind comuna Surduc, pe un drum care duce de-a lungul văii Almașului, se pot vizita câteva obiecte în perimetrul localității Gâlgăul Almașului, unde se află “Grădina Zmeilor” loc în care prăbușirea conglomeratelor și a gresiilor miocene a generat un microclimat specific. În apropierea localității Racâș se găsește o poiană cu narcise și se pot vizita și bisericile din lemn de la Sânmihaiul Almașului și Zimbor și în final ruinele cetății feudale din apropierea Almașului.

d. Turistul care poposește în Ileanda merită să viziteze și zona Maramureșului, regiune montană prin excelență, născătoare de mituri și legende, de istorie, de frumuseți nebănuite de mulți. Maramureșenii cu mințile lor agere și iscoditoare, la bogățiile naturale ale pământului au adăugat alte frumuseți ieșite de sub mâna lor neîntrecută în folosirea uneltelor:

- Săpânța, uimește lumea cu frumusețea unică a “Cimitirului Vesel”, creație a lui Ion Stan Pătraș, unde coloritul crucilor și textele săpate le evidențiază vigoarea spiritului românesc;
- porțile maramureșene, cu motivele ornamentale, adevărate “arcuri de triumf” pe sub care se pătrunde în aproape toate gospodăriile;
- cergile învârstate și înflorate, zadiile, covoarele, portul, guba, ciopliturile mărunte, icoanele pe sticlă;
- arhitectura armonioasă a caselor de lemn și a bisericilor impunătoare de la Bârsana, Moisei, Rohia, Bogdan Vodă, Ieud, Plopiș și altele;
- Moisei, comuna de pe valea Vișeuului, cu o casă muzeu și cu ansamblul sculptural de pe deal, închinat memoriei martirilor de la Moisei (12 siluete de bărbați, dispuse în cerc, în jurul unei mese de piatră) și cu o biserică de lemn datând din anul 1672;
- de la Moisei se ajunge la Borșa și mai departe la Complexul turistic Borșa, de unde o ascensiune fie cu telescaunul, fie pe jos până pe vârful Pietrosul (2303 m), fie pe culmea Puzdra, va rămâne de neuitat pentru iubitorii muntelui, precum și o mâncare la stână, cu mămăliga proaspătă răsturnată pe mese de lemn, cu brânză, urdă și zer, mai ales când turistul este destul de înfometat.

c. Ocrotirea naturii

Pe lângă cercetarea potențialului turistic al acestei zone, o problemă de mare importanță o constituie și ocrotirea naturii, salvarea acestor zone pitorești de la degradare și distrugere.

Practicarea turismului impune prezența unei infrastructuri care să satisfacă cerințele vizitatorului.

Asocierea în plan teritorial a elementelor infrastructurii generează o formă majoră de habitat uman, și anume, stațiunea turistică. În peisajul culoarului Someșului mai sunt și unități izolate care îndeplinesc funcții multiple (cazere, alimentație publică) care sunt pregătite pentru o activitate permanentă. Gruparea unităților de cazare și deservire a dus la apariția așezărilor turistice, cum este și cea de la Buzușa Băi.

Impactul ecologic al turismului asupra ecosistemului se manifestă și prin mutații în structura profesională a populației în comunele unde sunt așezări turistice, unde se remarcă o mare varietate a profesiilor ce deservește turismul, începând de la muncitori necalificați, electricieni, instalatori, ospătari, recepționeri, economiști sau medici.

Dezvoltarea acestor activități care deservește la buna desfășurare a activității de turism afectează în diferite forme toate componentele fizice ale peisajului. Astfel, modificări mai pregnante în zona culoarului Someșului se observă asupra hidrografiei, vegetației și faunei.

Impactul turismului asupra hidrografiei se manifestă prin:

- modificări ale drenajelor de suprafață prin amenajări pentru agrement;
- poluarea apelor care se manifestă prin apele menajere, depozitarea în apă a reziduurilor, spălarea în râuri a autoturismelor, utilizarea neigienică a apelor în procedurile de agrement și cură;
- deprecierea resurselor de apă subterane prin exploatarea lor excesivă.

Vegetația și turismul sunt două noțiuni adesea inseparabile. Dezvoltarea activităților recreative afectează în proporții diferite integritatea și compoziția florei prin:

- suprasolicitarea de către turiști a poienilor din zona imediat apropiată duce la degradarea asociațiilor vegetale respective;
- practicarea turismului neorganizat, prin alegerea după considerente proprii a cărărilor de acces pe culmile sau versanții munților și dealurilor duc la prejudicii notabile asupra integrității covorului vegetal;
- distrugerea unor flori sau plante din zonele ocrotite.

Fauna este un alt element component al peisajului cu o sensibilitate deosebită la impactul turistic. Astfel, fauna cinegetică și piscicolă determină practicarea vânătorii și

pescuitului (turism recreativ), dar în același timp, liberalizarea activităților de vânătoare și pescuit amenință cu depopularea rapidă și dispariția exemplarelor valoroase.

Prin turism, omul caută să se sustragă chiar și pentru un interval limitat de timp vieții cotidiene de zi cu zi. În consecință, prin elementul său dinamic, omul face ca turismul să aparțină celor mai ecologice activități antropice.

Așadar, toate obiectivele depistate vor putea fi valorificate din punct de vedere turistic numai în felul în care ele se prezintă în momentul de față - rămânând nealterate - doar aducându-li-se câteva amenjări necesare scopului urmărit.

Echilibrul în cadrul mediului geografic nu trebuie distrus în această zonă atât de pitorească. Trebuie să ne convingem de efectele poluării - în cazul construirii unor întreprinderi industriale - și de faptul că ocrotirea mediului înconjurător constituie o mare acțiune cu responsabilitate socială, patriotică și în același timp internațională. Mediul înconjurător trebuie păstrat pentru că el oferă spațiul vital nu numai oamenilor de azi, dar va trebui să ofere condiții cât mai optime și generațiilor viitoare.

Omul trebuie să joace un rol conștient în exploatarea mediului, în acest caz, rentabilitatea putând fi îmbinată în mod fericit cu conservarea integrității sale. Sperăm că prin dezvoltarea agroturismului să putem oferi vizitatorilor toate cele descrise aici și care să le fie un prilej de deconectare de la toate grijile zilnice.

d. Catalogul de ofertă agroturistică în Ileanda

Gospodăriile cuprinse în această ofertă sunt primele din regiune care au fost omologate și certificate de către Oficiul de autorizare și Control în Turism (OACT), dar lor li se adaugă multe alte oferte.

Pensiunea Griguță Grigore – 2 ** – din Ileanda, str. Simion Bărnuțiu, nr. 71, are o capacitate de cazare de 2 camere cu două paturi.

Pensiunea Rapilat Augustin – 2 ** – din Ileanda, str. 1 Decembrie 1918, nr. 21, are o capacitate de cazare de 2 camere cu două paturi.

Pensiunea Rednic Emilia – 1 * – din Ileanda, are o capacitate de cazare de 2 camere, una cu un pat și cealaltă cu două paturi.

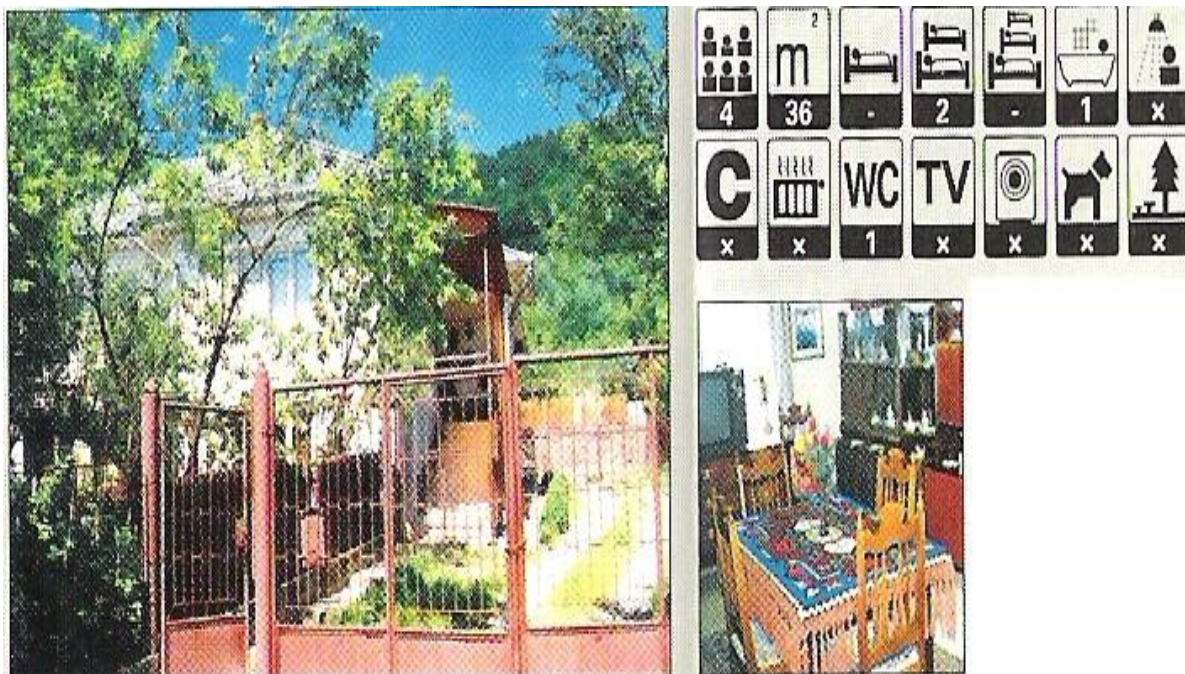

Pensiunea Gârbovan Maria – 1 * – din Ileanda, are o capacitate de cazare de o cameră cu două paturi..

Pensiunea Terec Ana – 1 * – din Ileanda, are o capacitate de cazare de 2 camere cu două paturi.

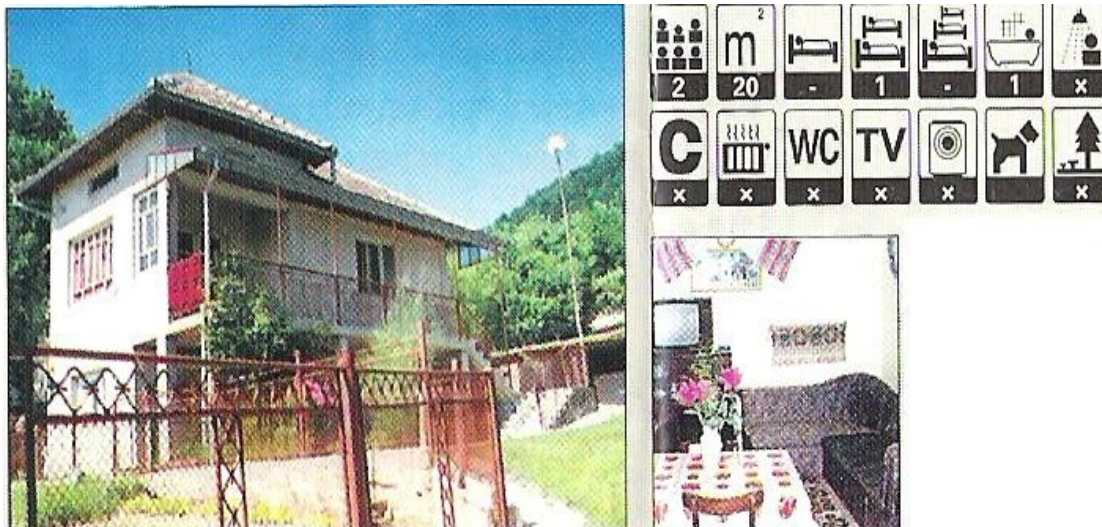

Pensiunea Roman Rodica – 1 * – din Bizuşa, are o capacitate de cazare de 2 camere cu două paturi.

Pensiunea Satmari Petru – 1 * – din Ileanda, are o capacitate de cazare de o cameră cu două paturi.

Pensiunea Szekely Alexandru – 1 * – din Ileanda, are o capacitate de cazare de 8 camere a câte 2 paturi fiecare .

Tot în localitatea Ileanda, pe str. Simion Bărnuțiu nr. 33, funcționează și Pensiunea Mystry, cu o capacitate de cazare de 2 camere a câte două paturi fiecare, unde micul dejun este gratuit, fiind inclus în prețul de cazare.

e. Potențialul turistic al zonei. Analiză SWOT

Puncte tari - Resursele turistice

Se constată existența a două categorii:

- *Premisele turistice naturale ambientale*

Vocația turistică a reliefului în corelație cu specificul zonei:

- zona depresionară (culoarul depresionar al Someșului);
- potențialul turistic al resurselor de apă (izvoare naturale, minerale);
- valențele turistice ale climei (stațiunea balneoclimaterică Buzușă Băi);
- biodiversitatea ca resursă turistică.

- *Premisele turistice antropice*

- factorul socio-demografic;
- turism periurban;
- zone rurale cu vocație turistică;
- vestigii arheologice, monumente de arhitectură și artă, edificii religioase, muzee, case memoriale;
- zonă etno – folclorică.

- *Turismul balnear*, reprezentat prin stațiunea Buzușă-Băi.

Structurile de primire turistică cu funcțiuni de tratament balnear sunt :

- unități de prestări de servicii pentru tratament balnear;
- componente integrate sau arondate complexurilor de turism balnear.

Se impune întocmirea unor studii privind potențialul balnear și posibilitățile de dezvoltare viitoare a zonei. În conformitate cu H.G. nr.1122/2002 anumite localități ar îndeplini condițiile necesare declarării lor ca stațiuni turistice de interes local.

Oportunități - Formele de turism

Turism cultural

Turismul cultural este strict legat de prezența în zonă a unor valori culturale care pot îmbrăca diverse forme. Amintim aici prezența monumentelor și siturilor arheologice, a monumentelor și siturilor de arhitectură, a clădirilor memoriale, a monumentelor și ansamblurilor de artă plastică, cât și a ariilor naturale protejate și a monumentelor naturii.

Potrivit legislației din domeniul monumentelor de arhitectură, cât și a celei din domeniul ariilor naturale protejate, autoritățile locale au obligația de a identifica terenul aferent acestora și pe baza unor planuri urbanistice de detaliu sau zonale, ar trebui stabilite zonele de protecție și regulamente locale privind utilizările de teren în zonă, în unele situații ar trebui executate chiar împrejmuiri. Cele mai importante atracții culturale din culoarul Someșului sunt vizitarea lăcașurilor de cult existente și a vestigiilor istorice existente.

Turism montan și bisezonal

Turismul montan ar trebui să facă obiectul unor studii privind posibilitățile de practicare a sporturilor de iarnă (amenajarea unor pârtii de schi etc.), fiind necesară identificarea unor amplasamente propice în acest sens, a proprietarilor, a posibililor investitori, etc.

Deși nu există organizat turism de iarnă sau stațiuni de schi, acesta se poate practica în perioada de iarnă în condiții foarte bune, în culoarul Someșului (Ileanda) și cu toate că nu sunt dotate, pot fi destinații de interes atunci când turiștii caută locuri fără aglomerație, peisaje încântătoare și prețuri mai mici.

Un alt aspect ar fi cel al drumețiilor montane, pe trasee marcate, cu popasuri agreabile și cabane. Toate ariile naturale protejate ale culoarului Someșului sunt monumente ale naturii și rezervații naturale. Cele mai reprezentative sunt:

- Pădurea La Castani, din satul Rogna, cu o suprafață de 7,80 ha.
- Peștera Măgurici, comuna Ileanda, cu o suprafață de 1,00 ha.

Structurile de primire turistică cu funcțiuni de tratament balnear.

Apele termale și cu proprietăți curative fiind bine reprezentate în culoarul Someșului, a determinat dezvoltarea unui nucleu de turism balnear, care a reușit de-a lungul timpului să atragă interesul turiștilor din zonele apropiate - Bizușa-Băi.

Puncte slabe

- a. *Serviciile hoteliere și turistice.*

În zona culoarului constatăm o insuficientă ofertă a structurilor de cazare de tip pensiune rurală și agroturistică excepție făcând pensiunile prezentate și posibilitățile de cazare din stațiunea Bizușa Băi.

b. *Structurile de primire turistică cu funcțiuni de alimentație publică.*

În ceea ce privește unitățile de alimentație publică constatăm o destul de slabă reprezentare a celor specializate (pescăresc, vânătoresc, dietetic), a celor cu specific local, sau a celor având program artistic. Considerăm că anumite specialități gastronomice sau băuturi specific locale (cum este țuica de Zalău care urmează a fi omologată printr-un proiect de lege) ar putea face obiectul unor degustări în unități specializate care să se înscrie în pachete de servicii oferite turiștilor în mod organizat. În culoarul Someșului se remarcă existența în extravilanul unor localități rurale (cu tradiție viticolă mai ales), a unor încăperi speciale având caracter agricol care au și încăperi de odihnă ce pot să capete funcțiuni de săli de degustare (sunt așa-zisele pivnițe). Unele comune au zeci, chiar sute de astfel de vechi încăperi care prin măsuri de amenajare adecvate ar putea intra într-un mod particular și pitoresc în circuitul turistic.

Riscuri

- *Turismul rural și agroturismul*

Turismul rural constituie una dintre resursele foarte puțin exploatate de către proprietarii pensiunilor agroturistice. Deși la nivelul județului există o filială a unei asociații naționale a proprietarilor de pensiuni agroturistice (Asociația Națională a Turismului Rural, Ecologic și Cultural - Filiala Sălaj) totuși proprietarii din județ sunt încă reticenți în a deschide noi pensiuni în zonele atractive ale județului unde și fluxul de turiști este mai mare.

2. Comuna Cizer

a. Aspecte generale

Comuna Cizer are un potențial turistic destul de redus. Dintre obiectivele turistice amintim: mormântul poetei Veronica din Sălaj, locul unde a fost Biserica lui Horea, Turnurile

de origine slavă, Groapa cu lut a tătarilor despre care în folclor s-a păstrat o frumoasă legendă, și nu în ultimul rând, mai este de remarcat sărbătoarea „Măsuriișul de la Pria”.

O dată cu înaintarea ungarilor spre răsărit în vederea cuceririi Transilvaniei, unele documente pomenesc și despre ținutul Crasnei ca făcând parte din comitatul Crasna.

Pe teritoriul acestui comitat erau două cetăți feudale mai importante, Valcău și Șimleul Silvaniei. De numele primei cetăți se leagă, într-o altă perioadă, și moșiile actualului teritoriu al Cizerului.

„*Biserica lui Horea*” a fost construită la poalele dealului „Coasta” din satul Cizer. Acest monument de arhitectură transilvăneană a fost făcut la cererea locuitorilor din satul Cizer de către pricepuții meșteri lemnari aflați sub porunca lui Horea. A fost construită în întregime din lemn, până și cuiele și cheia de la intrare sunt făcute din lemn. Există o biserică sală fără pridvor, compusă din pronaos, naos și altar, în jurul căreia, cu excepția altarului, se află un coridor îngust, cu stâlpi susținuți de arcade. Pronaosul are plafonul orizontal din scânduri groase de stejar, iar deasupra lui se înalță zvelt, turnul clopotniței.

Naosul are partea superioară în formă de boltă. În interior, pereții, pe care s-a aplicat pânză groasă de sac sunt zugrăviți. De jur împrejurul clădirii, în exterior, au fost executate lucrări de sculptură, iar pe jumătatea peretelui se află un minunat cordon de basoreliev. La intrarea în naos există o altă inscripție păstrată numai în parte, deoarece intrarea fiind prea scundă, s-a tăiat din lemn o bucată în formă de arc, care de altfel, a coincis cu cea mai mare parte a textului. Există și o a treia inscripție, deasupra bolții care pomenește numele meșterului constructor „*Lucrat Ursu*” (Horea). Pe clopotul mic din biserică din Cizer este următoarea inscripție: „Școalei Românești din Cizeriu 1867. La aniversarea a 130 ani, școala din Cizer a primit numele de „Horea”.

Biserica este atribuită lui Horea, iar astăzi este așezată într-un loc central în Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj.

„*Biserica cu Tricolor*” - lucrările au fost începute în anul 1942 și a fost terminată în 10 mai 1943, în prezența Episcopului Ioan Suciu, când s-au ridicat în vârful turlei crucile. Pictura aparține pictorului Aurel Pop. În pronaos, „Ochiul lui Dumnezeu” este încadrat cu tricolor,

vitraliile conțin și ele cele trei culori, iar praporii din naos sunt din postav roșu, galben și albastru.

„*Moara de apă*” - începând din 1900 până astăzi, în apropierea Văii Boului, au fost construite un număr de 18 mori de apă, iar în 1940 au ajuns la 36, din care 11 în Pria și 4 în Plesca. Astăzi se mai păstrează doar o moară în stare de funcționare în localitatea Cizer și una în Pria, care nu este în stare de funcționare.

Un alt obiectiv turistic care datează din timpul lui Horea este „*Bordeiul lui Horea*” care păstrează modelul caselor din aceea perioadă (interior, exterior, acoperiș).

Tipuri de turism practicate în zona Cizerului sunt: turismul de recreere (de week-end), de îngrijire a sănătății, etnografic, piscicol, de vânătoare, sportiv.

Așezată într-un areal depresionar, comuna Cizer, cu pășuni bogate și păduri întinse, cu pământ fertil brăzdat de ape, de-a lungul cărora omul a statornicit din cele mai vechi timpuri și a străbătut secole, este un loc unde mii de oameni și-au purtat pașii între izvoare, animați de dorința fierbinte de a trăi clipe de liniște și destindere.

În domeniul turismului se are în vedere:

- construirea de cabane la ieșirea din comună;
- amenajarea zonelor de agrement de la marginile pădurilor și a platoului care se află în apropiere.

b. Promovarea brand-urilor turistice ale comunei. Strategii

1. Imaginea lui Horea

Numele lui Horea sculptat cu litere chirilice aflat pe peretele nordic al bisericii.

Horea – Portret

„Bordeiul lui Horea”

2. *Biserica lui Horea*

Biserica lui Horea

Incinta bisericii din Cizer

3. Măsurișul oilor de la Pria

„Măsurișul Oilor” de la Pria atrage alături de localnici, mulți turiști străini și oameni din localitățile vecine. La poalele Măgurii Priei, în partea sud-vestică a Sălajului, la interferența a două căi de comunicații care leagă trei județe între ele, Sălajul, Clujul și Bihorul, an de an, în prima parte a lunii mai se perpetuează sărbătoarea măsuriișului. Ca serbare câmpenească „Măsurișul de la Pria” datează din 1967, când un om inimos din Pria, comuna Cizer, Ioan Sonea, a avut ideea și puterea materială necesară să transforme obiceiul împreunișului oilor într-o adevărată sărbătoare, care are loc într-o zonă deosebită de pitorească, un adevărat „picior de plai, pe-o gură de rai”.

Creșterea oilor este un obicei străvechi. Locuitorii satelor cresc oi mai multe sau mai puține, fiecare după posibilități. În fiecare sat se formează, pe ulițe, mai multe turme de oi. Din vechime, sătenii își angajau păcurarii care vor păstori turma de primăvara până toamna târziu.

Angajarea păcurarilor era și mai este făcută și astăzi de către 10-12 gospodari, care dețineu cel mai mare număr de oi. Câștiga angajarea cel mai priceput dintre ciobani, care cunoștea „rândul oilor”. Acești gospodari erau numiți „gazde de păcurari”. Între „gazdele de păcurari” și păcurarul angajat (ciobanul) se stabilea cu precizie modalitatea de plată pe cap de oaie. Aceasta se realizează mai mult în natură: bucate, mâncare pentru cioban pe tot parcursul pășunării asigurată pe rând de către fiecare deținător de oi, iar uneori se percepeau și bani. Astăzi se întocmește cu această ocazie un act scris. Înainte, această socoteală era notată pe o bâță de către cioban. Cu încrustături meșteșugite, păcurarul își „nota” pe bâță pe fiecare deținător de oi, câte oi are, câți lapți etc. Era o adevărată artă contabilă. În ziua stabilită pentru împreuniș, oilor li se dădeau drumul în turmă dimineața, mieii erau luați de la oi, și, după masă, în jurul orelor 16-17, fiecare deținător de oi, împreună cu soția, mergeau la locul unde era stabilită stâna, ducându-și de acasă vas în care să mulgă oile. Șeful de turmă împreună cu gazdele de păcurari stabileau locul unde se vor mulge oile.

Toate femeile se așezau în rând, cu vasele pregătite. Responsabilii turmei treceau și verificau vasele să nu fie în ele apă. Începea mulsul. Bărbatul prindea oile, femeia le mulgea. După ce toată lumea termina de muls, începea *măsurîșul* propriu-zis.

Într-un ciubăr mare, șeful de turmă măsoară laptele fiecărui stăpân de oi, începând cu cel care avea oi mai multe. Se întocmea evidența, care cât lapte are. În funcție de laptele avut, se stabilea de câte ori are dreptul să mulgă oile peste vară fiecare deținător de oi. Măsurîșul se făcea cu cupa (1litru), iția (0,5 litri), fârtaiul (0,25 litri) și porția (0,5 litri din fârtai). Deținătorii de berbeci aveau dreptul la un „lapte de berbec” la fiecare rând de muls. De regulă, berbecii erau peste numărul necesar turmei. În această situație, șeful de turmă împreună cu gazdele de păcurari, aperciau vigoarea fircărui berbec, fiind păstrate cele mai frumoase exemplare, de obicei un berbec pentru 12-14 oi. Restul berbecilor erau scoși din turmă. Se stabilea apoi rândul la muls, pe rândul caselor, „de jos în sus” și invers. După ce se termina măsurîșul și toate „socotelile” erau încheiate, toți participanții erau „omeniți” cu caș, pâine și pălincă. Seara se organiza, la unul din gospodari, o petrecere unde se întâlneau toți deținătorii de oi dintr-o turmă, mâncau, beau, aveau lăutari plătiți, era o adevărată petrecere însoțită de cântec, joc și voie bună.

Din păcate, astăzi se păstrează obiceiul în tot mai puține locuri, se cresc tot mai puține oi. Prin sărbătoarea câmpenească de la Pria, ajunsă la cea de a 40-a ediție, se încearcă păstrarea obiceiului măsuriișului. Este astfel un bun prilej ca oamenii să se adune din toate satele din jur, sau chiar din locuri mai îndepărtate. La această sărbătoare se întâlnesc formații artistice din județ și din alte locuri care concertează în apropierea stânei, pe o scenă în aer liber. Nu lipsesc de aici meșterii populari, care își expun, spre vânzare, rodul muncii lor artizanale. În ultimii ani, ocazia este benefică și pentru întreprinzătorii particulari, pentru micii comercianți, care completează cu produsele lor buna reușită a unei veritabile sărbători câmpenești. Măsuriișul oilor de la Pria este cunoscut atât în țară cât și în străinătate.

Urcatul oilor la munte

4. Imaginea personalităților

Poeta „Veronica din Sălaj” s-a născut la 25 mai 1857 în Bistrița. La vârsta de 5 ani a început să învețe tainele scrisului și cititului. A studiat în Bistrița și Năsăud și a mai avut 3 frați. La 17 ani se căsătorește cu învățătorul Nechita Liscan, apoi se mută în satul Cizer. A început să scrie versuri sub pseudonimul Veronica din Sălaj. A colaborat cu mai multe publicații ale vremii. În anul 1909 îi moare soțul. După o perioadă de la moartea acestuia se mută la Cluj, la una din fetele sale. S-a îmbolnăvit de o boală gravă la ochi, a fost operată la una din clinicile din Cluj, după care a paralizat. În 14 august 1932 s-a stins din viață. A fost înmormântată în satul Cizer alături de soțul și fiul ei. Biblioteca comunală din Cizer se numește „Veronica din Sălaj” de la poeta care își are mormântul în cimitirul din Cizer.

Paul Abrudan s-a născut în Cizer la 26 octombrie 1927. Copilăria și-a petrecut-o în satul natal, alături de fratele său mai mare, Aurel. Școala elementară de 7 ani o face în comuna Cizer, după care a urmat liceul pe care l-a făcut la București. A urmat cursurile școlii de Ofițeri din Beiuș, iar în anul 1962 a absolvit Facultatea de Filologie-Istorie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A fost profesor la școala de ofițeri din Sibiu, până la sfârșitul anului 1991. A colaborat la Revista de Istorie, Telegraful Român, Transilvania din Sibiu, Năzuința, Scânteia Tineretului, Tribuna. Om cu suflet bogat, eminent profesor și cercetător, Paul Abrudan este iubit de oameni. Comuna Cizer este mândră că din sânul ei a purces un asemenea fiu.

Victor Gaga, cu toate că s-a născut la Periam, județul Timiș în 1930, îl considerăm fiu al Sălajului pentru că aici își are moșii și strămoșii, tatăl său, Paul Gaga, fiind un cetățean de frunte al Priei, participant înflăcărat la Unirea Transilvaniei cu România din 1918. Școala primară o face la Roman, liceul la Oradea și Zalău. După bacalaureat, urmează cursurile Institutului de arte plastice „Ion Andreescu” din Cluj. A avut expoziții atât în țară cât și în străinătate. Are lucrări expuse în Muzeu la Ciucea, Zalău, Timișoara, Polonia, Anglia, Elveția, i s-au acordat premii și distincții, a întreprins călătorii de studii și documentare artistică în țările europene, urmărind cu tenacitate definirea propriului drum. Pedagog și artist, Gaga a educat cu responsabilitate tineri artiști. În cadrul operelor sale un loc special ocupă „Monumentul lui Mihai Viteazu de la Guruslău” din 1976, operă destinată să vorbească de admirația și de recunoștința pe care locuitorii Sălajului au purtat-o de-a pururi marelui erou.

Galiş Petru, învățător născut în 10 septembrie 1949 la Cizer, este absolvent al Liceului Pedagogic din Cluj (1962-1968). Este învățător în Cizer din anul 1968. În perioada decembrie 1989-1992 a fost primar al comunei Cizer, iar apoi consilier local, conducând comisia pentru cultură. Face parte din Consiliul Administrativ al școlii, și este metodist-formator la Inspectoratul Școlar Sălaj, conduce activitatea cercului pedagogic al învățământului din bazinul Crasna. A frecventat cenaclul Liceului Pedagogic din Cluj. A avut colaborări cu Scânteia tineretului, Tribuna școlii, Năzuința, Educația pionierească, Telegraful român, Graiul Sălajului, Gazeta de Duminică, Sălajul Orizont, Caiete Silvane, Tribuna învățământului.

3. Comuna Benesat

Turismul a devenit pe plan național o activitate de mare importanță social-economică, principalii factori generatori de turism sunt omul, cadrul natural și mărturiile istorico-culturale. Prezența neconținută a omului din timpuri străvechi, îmbinarea armonioasă a climatului blând, cu vegetația de păduri, pajiști și culturi agricole, la care se adaugă râul Someș, cu o bogată faună piscicolă, putem afirma că circulația turistică la nivelul comunei Benesat este foarte scăzută. Acest lucru se datorează, în principal, lipsei unei amenajări cu scop turistic, dar și slabei preocupări ale autorităților în acest domeniu.

a. Potențialul natural

Fără a se putea însă contura anumite elemente de rezonanță deosebită, comuna Benesat dispune de un oarecare potențial turistic natural. Impresionant prin dimensiuni este Defileul Someșului dintre Benesat și Țicău, "Strâmtoarele Someșului" în partea vestică a Masivului Dealul Mare, ce sunt împădurite și amintesc, văzute din fundul văii, de marile defilee din Carpații. Această parte a defileului oferă condiții favorabile de campare, iar liniștea, frumusețea

peisajului, râul Someș cu locuri de pescuit, cură heliomarină și scăldat atrag în fiecare vară zeci de turiști cu cortul.

Valea Someșului și văile afluențe lui, locuri pitorești de agrement, străbat teritoriul comunei și pot fi utilizate în acest scop. Cu mici investiții și inventivitate se pot organiza o serie de locuri de agrement în lungul Văii Someșului, iar prin amenajarea cursului său se pot organiza chiar plimbări cu barca sau alte mijloace de transport utilizate în sporturile nautice. Amenajările turistice sunt modeste.

Alte forme de relief atractive sunt abrupturile șisturilor cristaline din Dealul Fițigăului, amplasat în teritoriul satului Benesat. În pădurea “Ciocârlău” din teritoriul satului Aluniș, se găsește “Piatra Căscată” de pe care se presupune că a sărit haiducul Pinteza Viteazul, ca să scape de urmăritori. Sub această “lespede” de piatră se găsește o peșteră adâncă, măsurând mai multe sute de metri.

Tot în această pădure, spre satul Benesat se află situată “Piatra Buhii”, denumită așa pentru bufnițele care trăiau aici mai demult, acesta măsurând aproximativ 15m înălțime, iar din pereții acesteia ies “lespezi” de calcare sub forma unor terase verticale.

b. Potențialul antropoc

Obiectivele turistice de natură antropoc sunt numeroase. Pe teritoriul comunei Benesat s-au găsit vestigii materiale din epoca antică, mai precis Epoca Bronzului (în satul Aluniș), constând în mai multe brățări și topoare din bronz, acestea fiind predate Muzeului de istorie din Cluj-Napoca. De asemenea, în imediata apropiere a satului Benesat, se găsește Fortificația medievală de la Cheud, care în tradiția locală se păstrează ca amintirea „Cetății lui Pinteza”, datând din Evul Mediu Timpuriu. Din păcate, aceasta este neamenajată turistic.

Alte obiective turistice sunt cele patru biserici din satele comunei. Cea mai veche biserică este Biserica Reformată din satul Biușa construită în anul 1650 din lemn și acoperită cu paie. Construcția Bisericii Ortodoxe cu hramul “Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, a fost relizată între anii 1947-1949. În satul Benesat statistica episcopului Micu Klein, ne arată prima dată existența unei biserici greco-catolice (ulterior ortodoxă), înzestrată cu icoane, clopote și toate cele necesare pentru buna desfășurare a serviciilor religioase. Sfânta Biserică greco-

catolică (acum ortodoxă) din satul Aluniș cu hramul “Sfinții Apostoli Mihail și Gavril” a fost construită între anii 1937-1942. Arhitectura bisericii este în stil bizantin, în formă de cruce. Biserica are un singur turn-clopotniță și este dotată cu trei clopote, unul mai mare și două mai mici. Materialele folosite la construcția bisericii sunt: piatra cioplită, cărămida arsă și lemnul. Până în anul 1983, biserica a fost acoperită cu țiglă, iar apoi aceasta a fost înlocuită cu tablă galvanizată. Meșterul care a construit biserica a fost Weel Titto, din localitatea Jibou și a fost pictată de către pictorul Mureșan Aurel din orașul Satu-Mare, biserica a fost hirotonisită la 30 mai 1971 de către preasfințitul Vasile, episcop al Oradei, în prezența mai multor preoți (*Monografia comunei Benesat, județul Sălaj*).

Alte obiective antropice de interes turistic sunt fostele cuptoare de scos piatră de construcție din hotarul satului Aluniș. Situate în mai multe dealuri, majoritatea sunt acoperite, dar amenajarea unora ar putea trezi curiozitatea turiștilor.

De asemenea, în afara bisericii satului, Alunișul cuprinde următoarele obiective cu valori istorice și artistică:

- crucea de lemn - nu se cunoaște anul ridicării ei și este situată în curtea bisericii;
- crucea din piatră cioplită, ridicată în anul 1933, de credincioșii parohiei, fiind situată în curtea bisericii;
- crucea din lemn cioplit și sculptat, foarte veche, renovată în 1932, așezată în hotarul satului Aluniș, în partea dinspre răsărit;
- monument din piatră firdă (criptă), cu bustul Maicii Domnului, ridicată de familia preotului Bran Laurențiu, înainte de primul război mondial, în cimitirul vechi, aproape de vechea biserică;
- răstignire (cruce), ridicată de familia Mateșan, la capătul casei, înspre drum, în anul 1931; este o cruce din lemn și reprezintă chipul Mântuitorului Isus, din metal;
- cruce din piatră cioplită, ridicată de familia Pinteș în anul 1959;
- cruce monument de piatră, ridicată de familia Lucăcel, în anul 1978, situată în cimitirul nou (G.Croitoru, Maria Croitoru, Pe unde umblă doru- folclor literar din satul Aluniș).

c. Tipuri de turism

În funcție de scopul, perioada, distanța, locul sau regiunea din care și spre care se deplasează turistul, pot fi individualizate diverse categorii sau tipuri de turism ce se practică în localitate și în jur, fiind posibilă desfășurarea unei game variate de forme de turism :

Turismul piscicol

Pescuitul a reprezentat pentru mulți locuitori din satele comunei o sursă de a-și completa hrana și doar într-o mică măsură sursă de venit. Pe Valea Someșului fauna piscicolă a fost întotdeauna foarte bogată. Unii oameni erau mai îndemnatnici și cunoșteau extrem de bine locurile unde „bate” somnul, mreana sau cleanul, în general pești de apă dulce. Se cunoștea pescuitul la plută și la plumb.

Aceste tip de turism se poate practica datorită faunei bogate și diversificate ce populează Someșul. Rețeaua hidrografică reprezintă unul din factorii determinanți ai turismului. Someșul se înscrie cu un potențial ridicat, atât prin peisajul creat cât mai ales prin posibilitățile pe care le oferă pentru practicarea pescuitului. Pescuitul intensiv și creșterea poluării au diminuat semnificativ cantitatea de pește în ultimele două decenii. Gradul avansat de poluare al Someșului se datorează evacuării apelor menajere și industriale neepurate sau insuficient epurate din cadrul orașelor Cluj, Gherla și Dej. Ca urmare, o consecință negativă a impurificării apei este reducerea cantitativă a faunei piscicole.

Turismul cultural

A reprezentat și reprezintă o latură informațională, de natură religioasă, turiști fiind motivați de ideea de a învăța și cunoaște lucruri noi. Acest tip de turism este practicat în general de străini care sunt atrași de frumusețea și încărcătura cultural-istorică a obiectivelor turistice. Fortificația medievală de la Cheud, precum și Biserica Ortodoxă cu hramul “Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, sunt parte componentă a acestui tip de turism, zona fiind accesibilă turiștilor atât prin drumeție cât și cu automobilul sau trenul.

Agroturismul

Este forma de turism în care una sau mai multe persoane își desfășoară activitatea într-un cadru natural, în mediul rural. Valea Someșului și văile afluențe lui, sunt locuri pitorești de agrement.

Turismul de vânătoare

Își atrage clientela în special din rândul demnitarilor. Acest tip de turism s-a dezvoltat în mare măsură datorită unei faune de mare importanță cinegetică reprezentată mai ales prin mamifere: lupul, mistrețul, căprioara, veverița, vulpea, iepurele. Demnă de remarcat este prezența cerbului carpatin, răspândit mai ales în Masivul Dealul Mare. Dealurile Sălajului reprezintă baza pentru turismul cinegetic.

Turismul de week-end

Majoritatea turiștilor care au vizitat împrejurimile comunei Benesat au practicat turismul de sfârșit de săptămână, mai ales sâmbăta și duminica, când vizitau obiectivele din zonă sau chiar își amenajau corturile pe malul Someșului.

d. Strategii de dezvoltare a turismului

Pentru dezvoltarea turistică a comunei și asigurarea unui nivel de trai mai ridicat se propune:

- reducerea fenomenului migrator către centrele urbane, care să conducă la o stabilizare a numărului populației din comună;
- fenomenul turistic fiind foarte mobil, foarte dinamic, suportând numeroase transformări, sunt necesare a fi luate măsuri pentru o mai bună organizare în privința cazării, a deschiderii drumurilor pentru drumeții în frumoasele păduri din zona și organizarea turismului cinegetic pe măsura posibilităților ce le oferă zona;
- este necesară o mai bună publicitate în domeniul turismului din zonă și mai ales în editarea unor pliante pe această temă de către forurile locale și județene; Vorbind de atracțiile pe care le oferă zona, subliniez că atât cele naturale cât și cele antropice, social-culturale, sunt insuficient cunoscute și valorificate.
- dacă la ora actuală se practică turismul pe timp de vară, prin amenajări puțin costisitoare se va putea practica și iarna, pentru unele sporturi de iarnă;
- puțin este utilizată bicicleta în turismul din zonă .

Cunoscând potențialul turistic al comuni Benesat și împrejurimilor și comparându-l cu situația altor localități, intrate mai demult în exploatarea turistică, se ajunge la concluzia că abia după ce aceste vor fi îndeplinite o să putem afirma că Benesatul și împrejurimile pot constitui în viitor o destinație turistică pentru cei ce doresc să-și petreacă un interval de timp mai mare sau mai mic într-un cadru total diferit de cel în care, cotidian, își petrec viața, mai ales pentru cei din zonele de șes. Zona oferă posibilitatea regrupării familiilor care activează în domenii și locuri diferite, având în vedere situația familiilor cu navetiști periodici.

Locuitorii acestui ținut s-au considerat însă întotdeauna “codreni”, “din codru”, și au făurit, de-a lungul veacurilor, o civilizație proprie, cu puternice trăsături particulare, care îi definesc și astăzi, în raport cu celelalte ținuturi transilvănene.

Capitolul 10

ZONAREA TURISTICĂ

Județul Sălaj se înscrie în grupul județelor a căror potențial turistic îl dau, în principal, obiectivele social-istorice și cultural-artistice, care se încadrează armonios în peisaje naturale deosebit de atractive, dispuse în cadrul a trei zone turistice.

Zona turistică este un teritoriu bine delimitat ca importanță pentru turism datorită existenței unui număr însemnat de obiective, puncte și localități legate printr-o infrastructură adecvată și în care sunt unul sau mai multe centre turistice polarizează activitățile de acest gen.

Ca urmare, zona turistică a *județului Sălaj* vizează delimitarea unor spații geografice mai mari dar nu egale, ce dispun de un potențial turistic însemnat, au amenajări importante care pot asigura activități și servicii specifice.

Procesul de zonare turistică se sprijină pe cunoașterea realității din teren raportată la câteva direcții privite ca potențial turistic și nivelul valorificării lui, pe amenajările existente, pe

infrastructură și serviciile ce pot fi asigurate, tipul și gradul de asigurare a formelor de turism și perspectivele de evoluție.

1. *Zona turistică vestică* se desfășoară în jumătatea vestică a județului, obiectivele încadrându-se în două subzone.

a. *Subzona turistică Șimleu* se suprapune peste depresiunea colinară cu același nume și regiunea montană din sudul județului. Cadrul natural este format din culoare de văi largi ce separă culmi prelungi, măguri și culmi cristaline în care văile au format defilee: Barcăul - la Tusa, Preoteasa, Sub Cetate, Marca, Crasna - între Șimleu Silvaniei și Cehei etc.

Municipiul Zalău, menționat pentru prima oară în documente la 1220 sub numele de „villa Zyloc”, are ca obiective turistice: muzeul de istorie și artă cu peste 33.000 piese expuse în trei secții:

- istorie - colecții valoroase din neolitic provenite de la Răstołtu Mare și Buciumi (cultura Tisa), din epoca bronzului – așezările de la Derșida-Bobota (aparținând culturii Wietenberg și cu ceramică Otomani) și Guruslău; din epoca fierului - cetatea de la Bozna; din epoca dacică - așezările de la Moigrad, stârciu, Șimleu Silvaniei, Marca, Romita; din epoca romană - castrele de la Moigrad (Porolissum), Tihău, Românași, Bologna, Buciumi;
- artă populară, care cuprinde țesături de interior, piese de port popular (îndeosebi sumane și pieptare), ceramică de Zalău, obiecte de lemn;
- artă plastică - lucrări de pictură, sculptură și grafică contemporană.

Alături de muzeu, alte obiective turistice mai sunt: Biserica reformată, în stil baroc; Biserica ortodoxă, cu elemente în stil brâncovenesc; busturile lui Simion Bărnuțiu (opera sculptorului Romulus Ladea) și Ady Endre, statuia lui Wesseleny, înconjurată de un parc cu arbuști ornamentali, plăci comemorative etc.

Orașul Șimleu Silvaniei: urme de cultură materială din paleolitic; importantă așezare dacică și vestigii din epoca romană; două tezaure gotice din aur îngropate în prima jumătate a secolului V în urma mării invazii a hunilor; pe Măgura Șimleului, urmele unei cetăți din secolul XII; în oraș, ruinele cetății lui Sigismund Báthory din sec. XVI, reprezentând arhitectura

renascentistă din Transilvania, compusă dintr-o incintă fortificată, în ruină, pavilionul porții, cu două nivele, ancadrame de piatră; Biserica romano-catolică (1532) în stil gotic; ștrandul termal; defileul Crasnei, tăiat în cristalin, în vestul orașului; podgorii și livezi; casa memorială Deleu (acte, documente aparținând lui Iacob Deleu, tribun al lui Avram Iancu); locuri de recreere pe Măgura Șimleului, spre care duc poteci marcate, și la Cehei.

Alte așezări de interes turistic: Guruslău, monument comemorativ al victoriei lui Mihai Viteazul, în 1601, asupra lui Sigismund Báthory. La Bocșa, locul de naștere al marelui gânditor și om politic Simion Bărnuțiu, fruntaș al Revoluției de la 1848 din Transilvania, statuia și mormântul acestuia; în luna iunie, tradițională sărbătorire a marelui patriot; bisericile din lemn de la Derșida - com. Bobota (sec. XVII), Tusa - com. Sâg (sec. 16; urmele unei cetăți dacice), Baica - com. Hida, Bălan, Borza și Brusturi - com. Creaca, Fildu de Sus (com. Fildu de Jos); stațiunile balneoclimaterice de interes local de la Zalnoc (com. Bobota), Boghiș (program permanent, bazin în aer liber și acoperit, stabiliment balnear cu ape termale, apă sulfuroasă, bicarbonată, asodică, hipotermală, cu temperaturi de 42°; nămol terapeutic din turbăpria de la Stoboru; camping); Meseșenii de Sus - bogăția elementelor etnografice și folclorice din Meseșenii de Sus și Meseșenii de Jos, Pria (com. Cizer), Răstoil (com. Buciumi), Sub Cetate (com. Valcău de Jos), Iaz (ape termale) și Plopiș (piese de mobilier, îndeosebi lăzi de zestre); țesături, cusături și port popular caracteristic în localitățile: Plopiș, Preoteasa, Tusa; la Crasna, biserica în stil gotic din sec. XIV; defileul Crasnei; biserica fortificată în stil roman (sec. XIII) din Uileacu Șimleului; la Nușfalău, biserica din secolul XV și castelul; ruinele cetății Valcăului, din secolul XIII (fragmente de ziduri și resturi din două turnuri); lacul Vârșolț - sector de agrement pe valea Crasnei; La Marca a fost descoperită cea mai mare cetate dacică din Munții Plopiș.

b. *Subzona Codrului*, unde se impun elemente etnografice și folclorice specifice regiunii dealurilor Codrului. Între acestea, arhitectura caselor, porți de lemn ornate, biserici din lemn (Chieșd), port popular, obiceiuri: la Valea Pomilor (com. Șamșud), izvoare sulfuroase.

2. *În zona turistică nordică* sunt cuprinse obiectivele situate în D. Sălajului și Dep. Guruslău. Aici, Someșul și-a tăiat două defilee: la Turbuța (com Surduc) și Țicău.

În orașul Jibou, mai importante sunt: castelul Wesseleny, ridicat în prima jumătate a secolului XVIII, în stilul barocului transilvănean, construit pe două nivele; grădina botanică (13 ha, cu peste 500 specii floristice, aparținând Stațiunii tinerilor naturaliști; un muzeu local, cu exponate cu valoare istorică și colecții de științele naturii; stațiune balneoclimaterică sezonieră cu apă sulfuroasă, clorurată, sulfată. La Cheud (com. Năpradea), zidurile în ruină - înalte de cca. 8 m, ale unei cetăți din sec. XIV, menționată în documente (1383) sub numele de „villa vlachalis Naprad”; la Horoatu Cehului și Bulgari, biserici din lemn.

În orașul Cehu Silvaniei, atestat documentar în 1405, urme de cultură materială din epoca bronzului; biserică în stil gotic de la începutul secolului XVI.; fântâna lui Pinteș, sec. XVI, în amintirea haiducului; în satul Deja (com Sălățig), important centru de olărit.

3. *Zona turistică sudică* se întinde și peste o mare porțiune din estul județului, incluzând obiectivele din Pod. Someșan, grupate, în principal, în așezările din lungul Someșului, Agrișului și Almașului. În nord, mai importante sunt Cheile Babei (pe valea Poienii, între Poiana Blenchii și Baba-sat, jud. Maramureș), străbătute de drumul ce leagă localitatea Gâlgău de orașul Târgu Lăpuș (jud. Maramureș); „Monumentul foamei” din 1849, din Ileanda; stațiunea balneoclimaterică Bizușa, în mijlocul unui parc de brazi. Importanța turistică a acestei zone va fi impulsionată o dată cu darea în folosință a autostrăzii Borș-Brașov.

Capitolul 11

FENOMENE ȘI PROCESE DE RISC TURISTIC

Presiunea exercitată asupra peisajului, cu intensități crescânde, conduce la o suprasolicitare a structurii acestuia și implicit, la apariția fenomenului de risc, compunând un nou domeniu de studiu în geografia turismului, puțin abordat până în prezent (A. Păcurar, 2003).

Activitatea turistică, ca un proces complex, conține în structura sa componente care se manifestă deseori contradictoriu. În raport cu omul și interesele sale, pot lua o turnură negativă, contrară sensului prognozat și imprimat inițial și care va conduce la dereglări funcționale ale sistemului. Într-o astfel de categorie se înscriu fenomenele și procesele de risc turistic.

Riscul turistic, apare ca un prag inerțial în devenirea fenomenelor din geosfera recreativ-curativă, care, odată depășit, determină o evoluție cu urmări negative ale acestora (P. Cocean, 1997). În acest sens, se impune necesitatea decelării riguroase a ritmului, orientării și

intensității proceselor ce au loc în sfera recreativă pentru ca ele să nu atingă în dezvoltarea lor, nivelul critic, de risc.

Cauzele apariției fenomenelor de risc sunt numeroase, fapt ce determină și varietatea formelor de manifestare totuși ele pot fi grupate în trei categorii distincte: naturale, antropogene și endogene (P.Cocean, 1999).

Factorii generatori care aparțin cadrului natural sunt conținuți adesea în matricea evolutivă a componentelor peisajului (relief, hidrografie, climat, vegetație, faună). Spre exemplu, modificările climatice induse de cauze astronomice vor perturba atmosfera de desfășurare, de lungă durată, a actului recreativ, dar și punctele atractive, spre exemplu răcirea climei ca factor inhibitor al turismului recreativ și de cură heliomarină litorală, sau încălzirea climatului ca factor restrictiv pentru turismul hibernal.

Alte exemple pot fi alunecările de teren, care pot distruge infrastructura turistică, prăbușirile din peșteri care afectează pitorescul lor, unele dispariții ale faunei care, prin distrugerea lanțurilor trofice, afectează turismul cinegetic, reducerea activităților postvulcanice care afectează negativ straturile acvifere minerale sau termale etc. Aceste fenomene naturale se reflectă în turism ca factori restrictivi, cu un risc potențial.

O altă categorie numeroasă de factori generatori de risc turistic sunt de proveniență antropică. Acțiunea umană exercitată în sfera turistică se multiplică paralel cu lărgirea acesteia și se diversifică în strânsă corelație cu nuanțarea cererii.

Premisele riscului antropogen sunt înmagazinate în intervenția abuzivă asupra elementelor naturale ale peisajului, în readaptarea lui la condițiile de funcționare optimă a structurilor preexistente, în introducerea unor elemente de perturbare a dinamicii și funcționalității ansamblurilor ce deservește turismul.

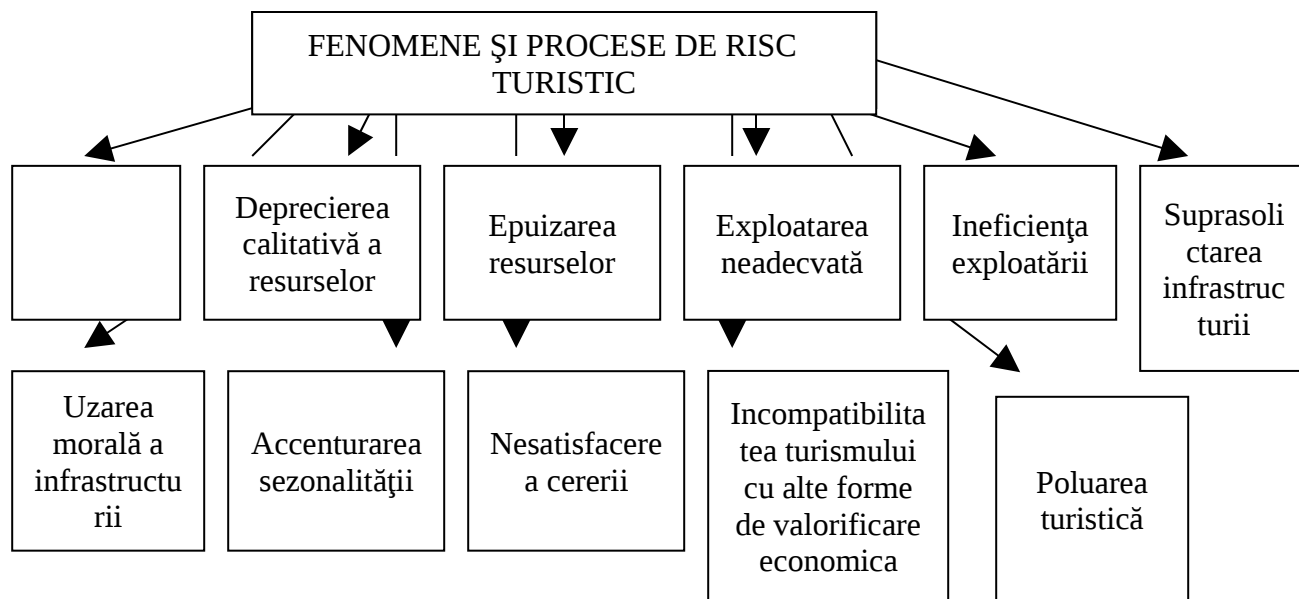
La originea fenomenelor de risc antropoturistic se află recunoașterea potențialului de acțiune și reacțiune a elementelor asupra cărora se acționează, alegerea greșită a metodelor și mijloacelor de intervenție, suprasolicitarea interesată a unor componente ale sistemului, neprofesionalismul etc.

O altă categorie de factori generatori de risc turistic este aceea de natură endogenă, care derivă din dinamica fenomenului studiat. Ei sunt rezultatul erodării funcției sistemului turistic, a stagnării evoluției sale.

Din prezentarea aspectelor de mai sus, se constată grefarea fenomenelor și proceselor de risc la nivelul potențialului atractiv (resurse), al infrastructurii și finalității economice. Riscul amenință structura, calitatea și cantitatea resurselor atractive indiferent dacă ele se adresează turismului recreativ, curativ, culturalizant sau mixt.

P. Cocean susține că integritatea fizică a unui obiectiv poate fi subminată prin acțiunea factorilor naturali (îndeosebi climatici sau hidrici) sau prin impactul excesiv al omului și enumeră riscurile majore care pot afecta turismul. Momentul propice manifestării unor riscuri privind afectarea structurii degradează. Deprecierea calitativă a resursei atractive se realizează și prin modificări de ordin chimic.

Spre exemplu, forajele practicate în zona acviferelor cu ape minerale sau termale determină conexiuni artificiale între acumulări freatice cu însușiri diferite, micșorându-le principiile curative.

Fenomene și procese de risc turistic, după: P.Cocean,1999

Excesiva dezvoltare a turismului în unele areale și intensa exploatare a unor resurse poate conduce la epuizarea timpurie a factorului care a condiționat implementarea activităților, este cazul unor resurse greu regenerabile: sapropelice, ape minerale și termale specifice județului Sălaj.

Amenajarea și exploatarea turistică a unui teritoriu pune uneori în evidență riscul exploatării neadecvate, când o parte din însușirile atractive ale resurselor nu sunt puse în valoare sau nu sunt impropriu integrate în sistemul turistic.

Ineficiența exploatării este un risc propriu tuturor obiectivelor a căror integrare în circuitele turistice nu ține seama de particularitățile cererii (număr, frecvență, venit, confort etc.). El se poate instaura și ulterior, prin neadaptarea ofertei la cerere.

Suprasolicitarea infrastructurii apare în perioadele de vârf ale cererii, urmare a accentuării fenomenului de sezonitate. Eliminarea acestei forme de risc se realizează prin

edificarea unor baze noi, menite să preia surplusul de turiști și să atenueze presiunea asupra bazelor inițiale.

Riscul ineficienței economice rezidă, în principal, în fenomenul sezonității, cu influență asupra coeficientului de ocupare nesatisfăcător al unei baze turistice. Acest risc mai mare are cauze disipate în mediul social din care se recrutează ponderea majoră a turiștilor și incapacitatea infrastructurii de a oferi servicii superioare. Unitățile turistice axate pe valorificarea anumitor trăsături ale climatului, cu manifestare sezonieră, sunt confruntate cu un astfel de risc, iar centrele turistice cu o ofertă polivalentă, diversificată, au valori ale sezonității atenuate și o viabilitate mai ridicată.

Riscul nesatisfacerii cererii turistice are o rază de acțiune largă de la insuficiența în conținut a factorului atractiv, la standardele infrastructurii. Materializarea acestui risc major este egală cu reversul oricărei acțiuni de promovare a turismului în zona aferentă. Viabilitatea unui sistem de exploatare este certă, în momentul în care el are asigurată o clientelă proprie, constantă și fidelă, acest lucru este însă irealizabil în cazul nesatisfacerii cerințelor turiștilor.

Afirmarea turismului ca ramură economică (adesea este numit ca industrie a turismului) s-a realizat adesea într-o acerbă competiție cu alte forme de valorificare economică. Uneori, între aceste ramuri pot exista relații biunivoce, de colaborare, ca între turism și căile de comunicație. Această colaborare nu se poate înregistra între turism și activitățile industriale căci, prin specificul funcției lor, cele două forme de exploatare devin adesea incompatibile.

În această relație, factorul negativ este industria care, în variate forme, afectează patrimoniul turistic și ridică piedici în organizarea optimă a activităților recreative. Ecologizarea sferei industriale și amplasarea unităților respective în arii lipsite de atractivitate turistică reduc simțitor riscul analizat. Definit ca o industrie fără fum, turismul contribuie direct și indirect la creșterea poluării globale.

Nu lipsesc poluarea estetică (inițiative constructive neîncadrabile în peisajul natural sau în tradițiile arhitectonice ale zonei), poluarea spirituală (proliferarea subproduselor turistice, proliferarea prostituției și a culturii de consum imediat). Riscul poluării turistice crește direct proporțional cu numărul turiștilor și lărgirea domeniului său de practicare.

Pe lângă fenomenele și procesele de risc turistic prezentate, există numeroase forme de manifestare a dezechilibrelor în structura sistematică a fenomenului turistic. Acțiunea lor este însă mai restrânsă și consecințele mai atenuate.

Capitolul 12

MARKETING TURISTIC SPECIFIC PENTRU JUDEȚUL SĂLAJ

1. INTRODUCERE. FACTORI CHEIE

Obiectivele turistice de pe teritoriul județului Sălaj sunt de mare interes cultural, științific, artistic, educativ, multe din ele având caracter de unicat. Gradul lor de dispersie în teritoriu face posibilă vizitarea lor prin intermediul circuitelor turistice, individual sau în grupuri organizate. Pe plan european se constată o dezvoltare și o diversificare extraordinară a turismului cultural, ca urmare a deschiderii politice și economice din țările Europei centrale și de est, pe de o parte și, datorită adâncirii concurenței între aceste țări cu vechi tradiții în această formă de turism, pe de altă parte. Călătoriile de cunoaștere culturală caracterizate prin dinamism și lipsa de monotonie vor devansa călătoriile de simplu sejur, prin atragerea și fixarea de noi segmente ale cererii. Turismul cultural este specific unor țări cu situri naturale sau artificiale, în special situri istorice.

În afara unor valori culturale de excepție, a unui cadru natural deosebit de atractiv și pitoresc, *județul nostru dispune de următoarele elemente care pot deveni **factori cheie** în dezvoltarea turismului (ce este, ce trebuie făcut sau unde trebuie intervenit și prin ce anume):*

1. *Rețeaua de căi de comunicație:* feroviară și rutieră, facilitând accesul la zonele de interes turistic. Infrastructura existentă, însă, nu se ridică la nivelul standardelor europene din punct de vedere calitativ. În ultimii ani s-au făcut progrese în acest domeniu: introducerea de trenuri rapide „intercity”, modernizarea de drumuri rutiere de interes internațional, achiziționarea de mijloace de transport moderne și altele.
2. *Structuri turistice complexe și diversificate:* hoteluri, hanuri, moteluri, camping-uri de-a lungul traseelor turistice și amplasarea de unități de alimentație publică. Deschiderea către turismul european impune dezvoltarea structurilor turistice și aducerea lor la nivelul exigențelor mondiale. Diversificarea formelor de cazare în sistem privat în mediile urban și rural constituie un element benefic pentru turismul cultural itinerant.
3. *Gradul relativ redus al poluării generale* înregistrat de-a lungul traseelor turistice. Înlăturarea circulației grele din orașe și din centrele turistice și generalizarea filtrelor de plumb la mijloacele de transport vor duce la scăderea gradului de poluare.

4. *Un număr mare de monumente culturale* din care doar câteva sunt atrase în circuitul turistic național și european, recunoscute deja în multe programe turistice; cele mai cunoscute sunt mănăstirile și bisericile din lemn. Resursele naturale și culturale ale Sălajului sunt în prezent insuficient cunoscute potențialilor turiști străini, deoarece sunt insuficient mediatizate și prezentate în cataloagele tour-operatorilor. Restaurarea și conservarea monumentelor (ex. Șimleu Silvaniei) încă insuficiente constituie o problemă de maximă stringență, la fel ca și coerența unei politici de protecție a mediului și a patrimoniului cultural.
5. *Organizarea unor manifestări cultural artistice:* concursuri de muzică, festivaluri-măsuriișul, strugurii, satul sălăjan, săptămâni culturale, manifestări etnografice, expoziții, ceea ce ar duce la creșterea interesului artiștilor locali și străini pentru tezaurul cultural din Sălaj. Redactarea unui anuar al acestor manifestări, însoțit de o bună publicitate, în mai multe limbi străine ar constitui o deschidere către piața turistică europeană și națională.
6. *Îmbunătățirea programelor turistice culturale înseamnă:*
  - diversificarea circuitelor din prezent (grădina Botanică Jibou-Porolissum-Grădina Zmeilor), plus includerea unor zone mai puțin cunoscute (Tusa, Căpâlna etc.);
  - programe de perspectivă cu turism cultural, divertisment, programe tematice, elemente etnografice și folclorice, vizitarea centrelor de creație a meșterilor populari (ceramica, cusutul la război, satul sălăjan, viața romană).
  - strategia promovării turismului cultural prin evaluarea calitativ-cantitativă, și a obiectivelor de patrimoniu cultural județean;
  - circuite turistice ce să pună în valoare aceste valori-obiective;
  - acțiuni care să valorifice principalele manifestări culturale tradiționale din Sălaj;
  - materiale publicitare pentru promovarea turismului cultural;
  - o politică de asociere a inițiativelor și ideilor dintre specialiști din turism, conducători de activități culturale, directori de unități (muzee, cămine culturale, centre ale culturii), astfel se asigură premisele unui parteneriat durabil, eficace în plan local.

- reușita unui turism cultural durabil depinde de profesionalismul celor implicați și de un marketing segmentat și specializat pentru o imagine îmbunătățită. (ex. program cu obiective culturale în județ și includerea lui într-unul de rang superior).

7. *Turismul rural*. Se definește ca un ansamblu de bunuri și servicii oferite de gospodăria țărănească spre consumul persoanelor care pe o perioadă anume vin în spațiul rural pentru relaxare, odihnă, agrement, inițiere în arta meșterilor etc.

Este o modalitate de completare a ofertei turistice pentru județul Sălaj prin:

- valorificarea spațiului rural;
  - a tradițiilor culturale;
  - a datinilor străbune;
  - a odihnei în natură și o paletă largă de tipuri: vacanță, week-end, drumeții, sărbători de iarnă, de vară de primăvară etc, sporturi etc.
  - agroturism, pensiunile turistice, cele agroturistice cu masa din producție proprie (gastronomie specifică, placinta creață etc.).
  - apariția satului turistic sălăjan cu însemn la intrare conform legendei turistice de tip: etnografic-folcloric (Meseșeni), de creație artizanală (Ciumărna), balneo-climateric (Boghis), peisagistic (Tusa, Racâș, Gâlgău), pescăresc-vânotăresc (Vârșolt, spre Balc), pomi-viticol (Borla, Șamsud, zona Șimleu), pastoral (Stâna). Sporturi (Trăznea, Vârșolt, Crasna).
  - activități turistice specifice și complementare.
8. *Turismul de afaceri*. Călătoria în scop comercial: întâlniri de afaceri; expoziții; târguri etc. Lunile predilecte sunt septembrie, aprilie și mai. Durata 3 zile, 4-5 zile, 5-7 zile. Ideile sunt că marea majoritate a participanților vin însoțiți, rezervările se fac cu ceva timp înainte.
9. Un alt tip este *turismul incentiv*, adică oferirea de către companii salariaților cu rezultate bune a unor excursii și vacanțe, ca stimulente (orientare spre Boghiș, Bizușa etc.).
10. *Turismul automobilistic*. Este o componentă a turismului rutier care mai cuprinde cicloturismul și motociclismul. Reluarea circuitului auto Meseș, înființarea unor circuite

de cicloturism și motociclism în zona Tusa. (ex. atrag toată echipa, cazare, transport, masă, carburant, distracție etc.)

11. *Turismul curativ*. Practicat încă din antichitate, a cunoscut o bună dezvoltare datorită unor factori de risc: stresul vieții cotidiene și numărul bolnavilor profesional. Acest turism îmbină cura și tratamentul în zone cu microclimat specific (Bizușa, Boghiș, Jibou, Zăuan). Sălajul dispune de un fond bogat și variat terapeutic: apă minerală, apă termală, proceduri fizico-terapeutice, chinetoterapie, hidroterapie etc. Motivul principal este tratamentul medical, durata depinzând de tratarea unei afecțiuni.
12. *Turismul montan*. Sălajul este reprezentat prin Munții Meseșului și Plopișului, având: aspecte peisagistice, condiții climatice, frumuseți create de ape (cascade), fond cinegetic
13. *Turismul de sejur*. Este modul în care vizitatorii petrec o perioadă de odihnă, fac tratament sau sporturi de iarnă., cu o durată de la 7 la 30 zile, în funcție de categoria de populație.
14. *Turismul de circuit* este mai puțin legat de un anumit sezon și constituie deplasarea succesivă a turiștilor în localități sau zone de interes turistic. Există moda unor întreprinderi să-și întrerupă activitatea pentru perioada concediilor, rezultând un adevărat exod, mai ales că se forțează concediul, astfel familiile sunt obligate să-și programeze concediul în aceste perioade și în timpul vacanțelor școlare.
15. *Turismul sportiv*. Constă în dorința turiștilor de a practica sporturi dar și de a viziona turnee sportive. Se impune reluarea turneului „Ion Țiriac” la tenis de câmp (masculin), și promovarea unui turneu „Ilie Năstase” (feminin). Se implică bazele de cazare apropiate, firmele de transport, magazinele de echipament sportiv etc.
16. *Turismul religios și de pelerinaj*: pelerinaj la mănăstiri, biserici - întreg anul, sau cu ocazia unor evenimente religioase deosebite sau în locuri cu o puternică semnificație, prin implicarea protopopiatelor, vânzarea de materiale, refacerea unor trasee etc.
17. *Turismul pentru cumpărături (shopping)*. Târguri și expoziții cu vânzare - ex. organizarea unei piețe de Crăciun, unde principala activitate să fie cumpărăturile, iar cu caracter facultativ, să fie vizitarea unor obiective.

Dezvoltarea turismului în Sălaj ar viza și alte aspecte:

- introducerea în circuit a unor programe turistice punându-se în valoare elemente cu caracter de unicat (cetățile dacice, istorie de-a lungul Limess-ului, natură pe valea Almașului, Grădina Zmeilor și Poiana narciselor);
- lansarea unor programe turistice zonale și locale (Țara Silvaniei);
- oferta de programe pentru unele etnii și confesii din Sălaj, cum ar fi: programe culturale, expoziții tematice, excursii tematice, excursii cu prilejul unor evenimente (martorii lui Iehova), aniversări și cultură din viața respectivei etnii sau confesii;
- sejur în stațiuni turistice (odihnă, tratament, sporturi, toate combinate cu programe culturale);
- amenajarea turistică și dezvoltarea acesteia, mai ales prin îmbunătățirea transportului feroviar, rutier, fluvial (reluarea sub aspect turistic a „drumului sării” pe Someș - lupte romane, viața medievală);
- restaurarea unor obiective turistice (cetățile medievale, monumente - ex. Guruslău), precum și amenajarea lor pentru vizitare - punct de vânzare cărți poștale cu notă specifică, insigne)

2. MOTIVAȚIILE TURISTICE (să se răspundă acestor motive în ofertă)

1. *Motive fizice*: sunt legate de nevoia de refacere fizică și intelectuală, de îngrijire a sănătății, sport și destindere. Sunt acele motivații prin care pot fi contracarate tensiunile văeții cotidiene.
2. *Motive culturale*: se referă la dorința de a vedea și a cunoaște culturi diferite, de a descoperi locuri inedite, specificul acestora din punct de vedere a stilului de viață, a muzicii, dansului, artei, folclorului etc.
3. *Motive interpersonale*: includ dorința de a întâlni noi oameni, de a vizita, de a căuta experiențe noi, de a evada din rutina relațiilor cotidiene cu prietenii și vecinii, din mediul de acasă.

4. *Motive legate de statutul social și prestigiul personal al turistului:* includ dorințele de continuare a hobby-urilor, de dezvoltare a personalității, de recunoaștere și atenție din partea celorlalți.

3. TENDINȚE ALE CERERII ȘI CONSUMULUI TURISTIC

1. Căutarea rădăcinilor culturale, a specificului locului autentic: arhitectura, obiceiurile, arta, tradițiile.
2. Căutarea echilibrului personal, fizic și mental, prin practicarea activităților fizice care nu presupun spiritul de competiție: jogging, plimbări cu bicicleta etc.
3. Practicarea de către o anumită categorie de turiști a sporturilor extreme: parașutism, deltaplanorism, excursii pe jos în ținuturi sălbatice.
4. Tendința de a opta pentru mai multe vacanțe în timpul unui an și de a staționa o perioadă mai scurtă la destinațiile turistice; grupurile turistice tind să fie mai mici și mai flexibile.
5. Creșterea cererii și consumului de turism religios și cultural.
6. Întoarcerea la natură în zonele rurale nepoluante: agroturismul, turismul „verde”.

4. TIPOLOGIA PRODUSELOR TURISTICE

2. *Entitățile geografice.* Macroprodusul turistic este o destinație turistică de exemplu o localitate, regiune, „țară” (Țara Silvaniei) etc.
3. *Produsele forfetare,* reprezintă un ansamblu de servicii: cazare, alimentație, transport, agrement, tratament, asigurare, asistență turistică, oferite la un preț global spre exemplu circuit turistic, sejur, croazieră
4. *Produsele de tip stațiune turistică.* Se includ aici stațiunile turistice, balneare, climaterice, termale și de sporturi care se confruntă pe piața turistică cu o concurență acerbă.
5. *Produsele tip eveniment.* De tip sportiv, cultural, religios, folcloric, recreativ constituie atracții turistice ce au inconvenientul duratei de viață scurte, spre exemplu satul sălăjan, serbări, carnavaluri etc. acest produs necesită timp mare de organizare, efort promoțional mare și câștiguri pe o perioadă scurtă de timp.

6. *Produsele particulare*. Concepute în legătură cu practicarea unor activități: parapantă, echitație, planorism, artizanat, muzică, gastronomie, pescuit, vânătoare etc.

5. OBIECTIVE-MĂSURI

1. *Amenajare, conservare și integrare:*

- **a.** situl urban cu valoare cultural-istorică a municipiului Zalău ce cuprinde casele de cultură, liceul, primăria, strada Crasnei (exemplu, prin amenajarea curților interioare pentru un comerț specific);
- **b.** ansamblurile de arhitectură rurală, ce redau imaginea trecută a unor așezări cu vestigii-gospodării specifice (cu specific): să se cumpere două, trei gospodării la folosul public și să fie amenajate ca muzee sătești, cu obiecte colectate din localitate;
- **c.** siturile arheologice romane, sub forma unui parc tematic (Porolissum), istorie pe limess etc;
- **d.** apele sărate, termale prin captare și amenajare de mici baze cu caracter curativ și în aer liber sau nămolurile terapeutice;
- **e.** potențialul atractiv forestier cu introducerea de noi specii ce devin atât spații de agrement cât și de cunoaștere și fond de vânătoare.

2. *Modernizare și diversificare:*

- **a.** infrastructura turistică de cazare făcută cunoscută prin programe etc.
- **b.** infrastructura de comunicație pentru accesul în punctele turistice și posibilitățile imprimate de autostradă.
- **c.** un eventual heliport sau chiar aeroport
- **d.** infrastructuri sportive: pârtii de schi, terenuri, patinoare etc.

3. *Promovarea mai agresivă a ofertei turistice din Sălaj* prin individualizarea unor brand-uri turistice unice: turismul cultural; turismul balneoclimateric; turismul rural; turism științific; cinegetic și piscicol; de iarnă; turism feroviar în culoarul Someșului; turism de afaceri etc.

6. STRATEGII

1. *Strategia de penetrare pe piața turistică* prin mărirea perioadei de sejur, multiplicarea plecărilor în vacanță, atragerea unor clienți ai competitorilor, convingerea și transformarea unor nonturiști în consumatori de turism.
2. *Strategia de extindere a pieței turistice* prin atragerea clienților din alte zone geografice decât cele din prezent prin oferirea de alte sejururi și alte circuite.
3. *Strategia de înnoire a produsului turistic* astfel încât o unitate turistică existentă să ofere servicii suplimentare: o piscină, un teren de sport, parcare, centru de fitness, locuri de joacă pt. copii (dacă este posibil în modul gratuit- consumatorul plătește o singură dată- aspect psihologic) sau creșterea categoriei de clasificare a unui produs hotelier pentru că în turism structura unui produs poate fi schimbată mult mai ușor comparativ cu alte domenii.
4. *Strategia de diversificare* prin îmbinarea mix-ului de turism ex. turism rural---turism cultural---sejur de tratament etc. În extrasezon să se ofere mixuri, combinații balnear-mănăstiri; cultural-sportiv; turism de weekend cu turism extrem; turism de circuit - cu turism de shopping; vânătoare – echitație – pescuit - drumeții etc.
5. *Strategia prețurilor* prin preț scăzut, adică a oferi același serviciu sub prețul pieței pentru sedimentare, statuare, obișnuință etc., prin prețuri forfetare, adică totul inclus, prin prețuri diferențiate (studenți, pensionari etc.), prin bonificații pentru cei fideli etc.
6. *Strategia de distribuție a produsului turistic* prin distribuție exclusivă pentru un produs, brand (ex. Pinteia, Mihai Viteazul, viața romană, drumul sării etc.) sau distribuția selectivă sau cea pe verticală cu tot ce oferă (totul de la transport la cazare – agrement etc.).
7. *Strategia publicității.* Informația, comunicarea, investițiile, imaginea, relațiile, vânzarea, tipar, pliante, ghiduri, afișe, electronic, tv, radio, panouri, cataloage, fotografiile, sloganuri (tu știi când noi știm unde, orice vis poate deveni realitate, locul unde începe vacanța perfectă, stațiunea câștigătorilor sau orașul ?, ștrandul ?, capitala ?, ziua ?, anotimpul ?, fascinația ?, etc.).

Publicitatea ocupă un loc de frunte în activitățile de turism, având un câmp larg de aplicare în acțiunile de informare-documentare a clientelei, folosind un evantai vast de media. Prin tirajul de masă publicitatea se constituie într-un mijloc deosebit de accesibil de cuprindere în acțiunile promoționale a ansamblului populație și a teritoriilor cu potențial turistic.

În turism, grafica publicitară constituie un suport ideal pentru vizualizarea imaginii turistice, prin îmbinarea armonioasă, în diverse combinații, a textelor informative și a materialelor ilustrative. Acestora le revine rolul principal în obținerea efectelor emoționale scontate pentru prezentarea activității unui peisaj, a unei stațiuni, a unui obiectiv turistic.

În schimb, textele explicative prin argumentele folosite permit obținerea unei imagini cât mai reale despre părțile componente ale ofertei turistice, din țara, zona, centru, localitatea turistică, stațiune primitoare de turiști. Materialele publicitare se realizează fie pentru un anumit produs turistic (ex. mănăstirile sau bisericile de lemn, piatră din Sălaj), fie pentru agenție sau tour-operator în scopul de a promova potențialul turistic. Publicitatea turistică grafică are efecte de durată, majoritatea fiind transmisibilă.

Prezentarea produselor turistice reprezintă piatra de încercare pentru actorii din turism. Cea mai importantă operațiune este stabilirea itinerariului, a locațiilor de cazare și masă precum și dozarea timpului, pentru transport, vizitare, alimentație. Dacă ele au fost bine gândite de agenția de turism, sarcina ghidului se ușurează, aceasta nu trebuie decât să se informeze corect asupra traseului exact și a obiectivelor de pe traseu la care se vor realiza opriri sau vor fi văzute din mijlocul de transport.

Prezentarea itinerariului presupune cunoștințe de geografie, istorie, etnografie, artă, privind reginea străbătută și obiectivele ce trebuie vizitate. Ghidul nu trebuie să vorbească tot timpul traseului pentru că va deveni plictisitor, iar participarea turiștilor la acțiune va scădea.

La începutul excursiei ghidul trebuie să facă cunoscut traseul exact, kilometrajul, personalul însoțitor (ghid și sofer), punctele importante ce vor fi vizitate, opririle și durata de staționare. Traseul trebuie prezentat pe tronsoane (de obicei între două opriri consecutive dacă acestea nu sunt prea rare) și la fața locului.

Pentru a înfățișa corespunzător o atractivitate turistică în cazul excursiilor a cărui itinerar o include (ex. Județul Sălaj), ghidul va avea în vedere ca în structura de informare să nu

lipsească: etimologia numelui stațiunii; date asupra elementelor ce compun relieful din jur și râurile; date și informații privind istoricul localității; personalități de seamă care au vizitat-o, au realizat ceva aici ori au scris despre ea, să indice date menite să scoată în evidență calitățile pe care le are atractivitatea respectivă; eventuale trasee turistice; izvoare minerale; dotările de agrement, posibilități de recreere, activități culturale frecvente; nu trebuie omisă prezentarea similitudinilor; importantă este și informarea turiștilor cu alte date diverse.

Structura de prezentare a unui obiectiv turistic include:

1. Numele corect (oficial și popular) și tipul de obiectiv turistic: numele obiectivului, tipul (natural, antropic) și categoria din tipul respectiv (biserica, muzeu, palat, rezervație naturală).

2. Localizarea, descriere și date cantitative: poziția corectă în cadrul așezării respective sau în raport de alte așezări; cele mai importante date cantitative (în principal acele date care constituie superlative).

3. Istoricul obiectivului respectiv: data de înființare sau descoperire, momente semnificative în evoluția obiectivului; personalități importante a căror nume este legat de obiectivul respectiv.

4. Elemente de originalitate, de rang, de patrimoniu sau de mare valoare dar și elemente naturale de valoare deosebită care dau o nota aparte obiectivului.

5. Evenimente organizate în legătură cu obiectivul, legende și povestiri, târguri, nedei, festivaluri, hramuri, legende privind întemeierea, descoperirea obiectivului etc.

6. Adresa, fax, telefon e-mail pentru unele obiective antropice (muzee, mănăstiri etc.); aceste date trebuie aduse, la cerere, la cunoștința turiștilor.

Exemplu de prezentare a unui obiectiv turistic natural - Grădina Zmeilor

Complexul structural Grădina Zmeilor se desfășoară între limitele satului Gâlgăul Almașului din comuna Bălan, pe o întindere de 32,5 ha , ce include și suprafața de protecție de 6,25 ha de pădure de gorun situată deasupra abruptului din care se desprind blocurile de stâncă. Rezervație geologică și geomorfologică “Grădina Zmeilor”, impresionantă prin marea varietate de forme reziduale, este inclusă pe lista monumentelor naturale ocrotite din județul Sălaj.

Formațiuni sedimentare monoclinale, de vârstă oligocenă, alcătuite din gresii și micro-conglomerate, slab cimentate (stratele de Hida) printre care sunt inserate benzi dure în alternanță cu argile și magmă, se apleacă lin spre sud-est spre cursul văii Almașului.

Responsabil de crearea acestui relief ruiform este pârâul Incheieturi, lung de aproape 2 km, afluent din partea stângă a Almașului. Prin eroziune diferențială acesta a dislocat din frontul structural ce se întinde în lungime pe cca. 600 m cu înălțimi de 15-25 m, blocuri de mărimi diferite care în prezent sunt diseminate pe o distanță de 250-300 m în fața frontului și implantate într-un strat compact de argile roșii. Cei doi versanți al Văii Incheieturi au evoluat diferențiat, sub aspectul ritmului în care s-a produs erodarea lor și al proceselor geomorfologice care au determinat sculptarea lor.

La început adâncirea văii a urmat declivitatea stratelor, fapt ce a determinat deplasarea talvegului spre dreapta, spre dealul Dosul. Eroziunea accentuată a stratelor din bază a subminat acest versant determinând o serie de prăbușiri și alunecări de teren ce au antrenat pe pantă cantități de materiale mult mai mari decât capacitatea de transport al cursului de apă, aceasta ducând la înalțarea fundului văii și la încetinirea vitezei de scurgere a apelor.

În aceste condiții, versantul stâng, corespunzător suprafeței structurale, a început să fie erodat aureolar, apele din precipitații manifestând tendințe de a se aduna într-un organism torențial. După ce prin procesul de pluvio-denudație a fost îndepărtat solul care acoperea stratele de gresie și micro-conglomerate a apărut o întinsă rețea de fisuri dispuse rectangular, pe care s-a orientat ravinația. Prin șiroire au fost evacuate rapid nisipurie și pietrișurile ce proveneau din aceste fisuri, așa că în scurtă vreme fisurile s-au adâncit până la straturile de marne și argile roșii, impermeabile. Blocuri mari de roci s-au desprins din suprafața structurală inițială permițând astfel începerea proceselor de modelare a “Grădinii Zmeilor”.

Nisipuri și pietrișuri predominant cuarțoase, slab cimentate, ce formează gresiile și micro-conglomeratele, au fost dislocate de agenții sub-aerieni și s-au depus la baza blocurilor peste orizontul argilo-marnos formând în prezent un strat de pietrișuri amestecate cu argilă în care se cantonează apele din precipitații dând naștere din loc în loc unor iviri arteziene.

Pe alocuri, în această suprafață înclinată apar mici ponoare prin care se înfiltrează apele, primăvara, puse în evidență de vegetația higrofilă ce le populează.

Sistemele de diaclaze, despre care s-a vorbit, au favorizat desprinderea din frontul structural a unor coloane prismatice, la fel de înalte ca și acesta și cu muchii ascuțite, ce au început să culiseze pe substratul argilos spre talvegul pâ râului Încheieturi. Pe măsură ce se distanțează de abruptul frontului, *coloanele sunt erodate selectiv, de jur împrejur, sunt rotunjite, căpătând aspecte de tunuri, de ace, de piramide coafate etc.*

În porțiunile în care liantul a fost mai slab coloanele sunt subțiate și au aspect de ciupercă, iar dacă stratul friabil este erodat în totalitate, pălăria ciupercii se prăbușește și o astfel de coloană “decapitată” capătă aspectul unei căciuli scunde. Cu cât au culisat mai mult, depărtându-se de frontul structural, coloanele au depozite de pietrișuri tot mai subțiri la bază, care să le echilibreze pe stratul argilos așa ca unele se înclină, iar altele se prăbușesc.

Procesele de eroziune au loc și în prezent, astfel că sub ochii noștrii de la an la an Grădina Zmeilor își schimbă înfățișarea, unele formațiuni fiind total dezintegrate și dispărând din piesaj, în timp ce alte blocuri ruiniforme ce se conturează prin desprinderea de fronturi structurale.

Multitudinea formelor și aspectul lor au inspirat și numeroase legende și denumiri precum: Zmeul, Zmeoaica, Moșul, Eva, Degețelul, Dorobanțul și chiar toponimul Grădina Zmeilor.

Exemplu de prezentare a unor obiective turistice antropice - Sfânta Mănăstire Bic

Sfânta Mănăstire Bic este așezată într-o mândră poiană de la marginea cătunului Bic , dincolo de umărul dealului ce străjuiește Șimleu Silvaniei. Distanța de la Zalău la Șimleu este de 28 km, iar de la Șimleu la Mănăstirea Bic de 5 km. În istoricul mănăstirii apar datele de referință: astfel, în anul Domnului 1994 a început istoria Mănăstirii Bic, în ziua de 29 august, de Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul, în cadrul Sfintei Liturghii arhieresti oficiate de P.S. dr. Ioan Mihălțan, Episcopul Oradiei, Bihorului și Sălajului, înconjurat de un mare sobor de preoți și mulțime de popor, s-a inaugurat Sfânta Mănăstire Bic, în localul vechii școli. În anul 1995 Mănăstirea Bic primește 10 ha de teren în mirifica poiană punându-se piatra de temelie după care se proiectează și se începe construirea bisericii mari și a chiliilor. În anul 2001 încep lucrările de tencuire a interiorului și exteriorului bisericii mari precum și lucrările de mansardă,

se aduc din Grecia candelabre, iar pe data de 29 august are loc sfințirea de către Preasfinția Sa dr. Ioan Mihălțan împreună cu 50 de preoți și mulțime de creștini, precum și înalte oficialități.

Prima "avere" a Mănăstirii Bic a fost școala veche din sat, pe care călugărițele au transformat-o dintr-o construcție aflată în avansată stare de degradare, într-o oază de lumină și frumusețe.

7. Strategia SWOT a teritorialității.

Judetul Sălaj, amplasat în partea centrală a Regiunii de Dezvoltare de Nord-Vest, se învecinează cu patru dintre celelalte județe ale regiunii de dezvoltare, fiind cel mai puțin "muntos" județ, alături de Satu Mare (aici extinzându-se doar prelungirile nord-estice și nord-vestice ale celor mai joase unități montane ale Munților Apuseni, respectiv Munții Meseșului și Munții Plopișului). Aceasta caracteristică afectează, prin relativa monotonie morfo-peisagistică, spațiul județului, privându-l de posibilitatea dezvoltării unor forme de turism consacrate în celelalte județe limitrofe.

Punctele tari ale județului din punct de vedere a potențialului turistic sunt date de bogăția patrimoniului turistic antropoc deosebit de valoros și aparținând la categorii variate și la epoci istorice successive: castrele romane antice de la Porolisum (Moigrad), Romita, Buciumi; arhitectura populară, cu deosebite biserici din lemn la Fildu de Sus, Creaca, Hida, Purcăreț, Ileanda, Zimbor, Sânmihaiu Almașului, Tusa, Horoatu Crasnei, Zalnoc, Derșida, Chieșd; cetăți și castele la Marca, Șimleu Silvaniei, Valcău de Sus, Chieșd, Nușfalău, Bocșa, Guruslău, Jibou, Cehu Silvaniei, Năpradea (cetatea Cheud), Dragu, Garbou; muzee și case memoriale - Zalău, Jibou, Bădăcin (Iuliu Maniu, Corneliu Coposu); spații geografice reprezentative pentru cultura spirituală rurală la Meseșenii de Sus, Moigrad, Iaz, Plopiș, Pria, Fildu de Jos, Fildu de Sus, Zimbor, cele din nord-vest aparținând Zonei Codru.

Punctele slabe sunt date de slaba reprezentare a reliefului muntos, prezent doar prin existența unor sectoare de chei: Huta, Tusa, Preoteasa, Subcetate, Marca sau a defileului Crasna de la Cehei, de insuficienta amenajare și valorificare a resurselor hidrominerale și termale, de "conul de umbră" ce planează asupra județului prin neracordarea sa la căile de transport principale din regiune, de tradiția turistică redusă a județului.

Prioritățile intervenției oportunităților trebuie să se orienteze pe următoarele probleme:

1. Remodelarea funcțională a stațiunilor balneare din județ, prin modernizarea bazei de cazare a dotărilor de cură și agrement, a diversificării ofertei: Buzuș, Boghiș, Zăuan Băi, Meseșeni Băi. De asemenea, resursele balneare existente și poziția geografică favorabilă pot transforma stațiunile Boghiș și Buzuș în stațiuni de importanță regională.

2. Înființarea de mici stațiuni balneare în zonele cu resurse hidrotermale și hidrominerale nevalorificate încă: Jibou-Băi (cu oferta pentru turismul periurban), Zalnoc, Șimleul Silvaniei (cu oferta pentru turism periurban), Chieșd, Valea Pomilor, Stobor (pentru valorificarea nămolurilor terapeutice).

3. Dezvoltarea turismului rural în localitățile din Țara Silvaniei (Cizer, Crasna, Plopiș, Valcău, Pericei, Bădăcin, Nușfalău), depresiunea Almaș-Agrij (Buciumi, Agrij, Românași, Treznea, Creaca, Fildu de Sus, Almașu, Cuzăplac, Sânmihaiu Almașului) sau culoarul Someșului (Poiana Blenchii, Ileanda, Letca, Băbeni, Surduc), posesoare ale unei culturi materiale și spirituale rurale de mare originalitate, cu o personalitate aparte.

4. Turismul cultural favorizat de prezența unor obiective religioase și istorice. Astfel pot fi inițiate următoarele circuite turistice tematice: circuitul castrelor romane - Bucium, Românași, Romita, Porolissum; circuitul bisericilor de lemn sălăjane - Fildu de Sus, Zimbor, Sânmihaiu Almașului; circuitul castrelor și cetăților medievale - Marca, Nușfalău, Șimleul Silvaniei, Chieșd, Bocșa, Guruslău, Jibou, Cehu Silvaniei (cetatea construită în 1597 de Sigismund Bathory), Năpradea (cetatea Cheud).

5. Afirmarea unor noi forme de turism precum: turismul viticol (Șimleu Silvaniei); turismul de agrement montan (drumeție, sporturi de iarnă - schi fond, săniuțe), Tusa (cu amenajarea unei mici stațiuni); turismul periurban (Zalău, pe versantul vestic al Meseșului - cu amenajarea unei pârtii de schi și sanie, baby-schi, teren de golf, potecă hipică, grădină zoologică); turismul piscicol, pe lacul Vârșolț, pe râurile Someș, Crasna, Barcău; speoturism, prin amenajare la Peștera Lii (din zona Purcăreț-Boiu Mare); turism cinegetic în zonele împădurite ale Meseșului și Plopișului, în Podișul Boiu-Purcăreț (mistreț, căprior, fazan).

8. Strategia dezvoltării durabile

Stabilirea importanței turistice pentru un obiectiv, o localitate, un centru turistic și o zonă turistică etc. este o necesitate în contextul dorinței de valorificare și a stabilirii ierarhizării valorice și economice a acestora. Dificultatea este determinată de factori diferiți între care amintim: multitudinea tipurilor de obiective ce au valențe pentru turism; gradul diferit al cunoașterii acestora și a rolului pe care-l au sau îl pot avea în dezvoltarea unei regiuni; accesibilitatea și nivelul serviciilor ce sunt asigurate etc.

În județul Sălaj unde pe de-o parte sunt identificate numeroase elemente care pot fi incluse în fondul turistic ca obiective dar cu posibilități diferite ca grad de interes și grad de valorificare, iar pe de altă parte cu o infrastructură aflată într-un început de reabilitare pe direcțiile principale și cu servicii slabe în care predomină spiritul acaparării de fonduri și nu mulțumirea deplină a turistului, analizarea cât de cât corectă a problemei potențialului său turistic și diferențierea de centre, zone cu un anumit specific turistic este dificilă dar nu de neabordat. Pentru aceasta trebuie să se plece de la aprecierea fiecărui gen de obiectiv turistic stabilindu-i-se în baza căror criterii valoarea pentru diferite forme de practicare a turismului și apoi prin cuantificare să se ajungă la anumite ierarhizări ale gradului de atractivitate.

Rezervele turistice durabile ale județului Sălaj aparțin unei multitudini de specificități atât prin geneza lor dar mai ales al interesului pe care-l stârnesc pentru cei care doresc să le vadă, de unde și nuanța pe care o capătă forma de turism aleasă.

Pentru unele dintre aceste elemente durabile atractivitatea poate varia. Spre exemplu, munții Meseșului pentru unii turiști reprezintă o țintă altimetrică de atins, pentru alții interesul este legat dominant de peisajele ce pot fi urmărite pentru a realiza imagini fotografice distincte. Un alt exemplu, ar fi, cunoașterea unei peșteri (Peștera Liș) sau a unei stânci cu fizionomie aparte (stânca Dracului), a unei case memoriale (Corneliu Coposu). De aici, o altă grupare a lor în resurse turistice durabile cu direcții diferite de atractivitate (cultură, peisagistică, istorică etc.). Mai apar însă două aspecte în această strategie și anume, pe de o parte complexitatea atracției (de la multiplă la limitată) și pe de altă parte, gradul de interes (internațional, național, local etc.).

Spre exemplu, castrele romane au însemnatate de rang internațional, fiind inedite și cu mare valoare științifică și artistică, dar bisericile din lemn, muzeele din orașe au relevanță prin conținut și mesaj mai mult de rang național. Se pot adăuga diversele clădiri, monumente, rezervații ce conduc spre un nivel regional, local. Desigur că nivelul cunoașterii acestora (prin presă, lucrări științifice, pliante etc.) are un rol esențial în a trece dintr-o categorie în alta. La fel în cazul muzeelor, clădirilor, monumentelor, elementelor cu caracter etnografic ce pot fi apreciate în funcție de conținut, ca fiind în interes județean sau local.

În cadrul resurselor turistice durabile se pot separa doua grupe majore ce pot fi apreciate relativ diferit:

- cea a resurselor turistice durabile multiple (complex balnear, de odihnă, de recreere, de agrement, muzee, baze sportive, parcuri, complexe lacustre, culmi, depresiuni etc.)

- cea a obiectivelor turistice simple, de obicei singulare și izolate

Pentru prima categorie numărul de elemente ce se cuantifică este mai mare (vezi-Ielenicz, 2005). Acestea sunt: atractivitatea (foarte mare -5 puncte; mare -3 puncte; normală -2 puncte; limitată -1 punct); gradul de interes (internațional -5 puncte; național -3 puncte; județean, municipal -2 puncte; local -1 punct); grad de complexitate a formelor de turism (peste cinci forme -5 puncte; 3 forme -3 puncte; 2 forme -2 puncte; 1 forma -1 punct); grad de cunoaștere (foarte bună -5 puncte; bună -3 puncte; relativă -2 puncte, slabă -1 punct); dotări necesare practicării de forme de turism (foarte bună -5 puncte; bună -3 puncte; relativă -2 puncte, slabă -1 punct). Pentru cea de a doua categorie rămân valabile primele patru criterii.

În acest mod se cuantifică obiectivele resurselor turistice durabile, indiferent dacă aparțin cadrului natural sau sunt rezultatul activității omului de-a lungul mileniilor. Cartarea și cuantificarea lor conduc la identificarea localităților, centrelor, axelor turistice și prin aceasta la conturarea zonelor și regiunilor turistice.

Potențial turistic al resurselor turistice durabile constituie ansamblul elementelor naturale și antropice de pe un teritoriu care stârnesc interesul turiștilor conducând la realizarea unor activități turistice. În literatura străină deseori pentru potențial turistic se utilizează termenul de destinație turistică.

P. Cocean (1996) definește potențialul turistic ca fiind rezultatul asocierii spațiale a fondului turistic cu baza tehnico-materială aferentă.

G. Erdeli și I. Istrate (1996), consideră potențialul turistic al unui teritoriu ca fiind ansamblul elementelor naturale, economice și cultural-istorice, care prezintă anumite posibilități de valorificare turistică, dau o anumită funcționalitate pentru turism și deci constituie premise pentru dezvoltarea activității de turism.

Aspectul limitativ al definiției decurge din faptul că autorii se opresc doar la o parte din elemente cu valoare pentru turism și anume la cele binecunoscute, ce oferă posibilități de valorificare în această direcție. Prin acesta se exclud acelea care au importanță locală sau sunt știute de un număr limitat de vizitatori.

De aici necesitatea de a separa în cadrul potențialului turistic cel puțin două grupe de componente: *cunoscute și valorificate și slab cunoscute și încă puțin vizitate (aflate în stare latentă)*.

Deci, în funcție de gradul de recunoaștere se poate separa un **potențial turistic latent** (elementele există dar sunt puțin recunoscute - *o parte însemnată a resurselor turistice din Sălaj*) și **potențial turistic cunoscut** (ansamblul de elemente de pe un teritoriu care sunt știute, popularizate și conduc la organizarea de activități turistice), iar în funcție de specificul obiectivelor în **potențial turistic natural** (elemente naturale care sunt introduse în cadrul activităților turistice) și **potențial turistic antropic** (vestigii arheologice, monumente istorice, de arhitectură, artă, etnografie, economie, construcții etc. cu valoare turistică-adică elemente datorate activității omului de-a lungul timpului).

Fiecărei structuri trebuie să i se stabilească potențialul turistic în funcție nu numai de însumarea valorilor obiectivelor dar și de alte criterii, între care un loc distinct îl au numărul de obiective de însemnătate internațională și națională, accesibilitatea în raport cu gradul de modernizare al rețelei de comunicație, distanța față de regiunile intens populate de unde provin majoritatea turiștilor precum și nivelul serviciilor ce pot fi asigurate.

În acest mod, fiecare resursă turistică durabilă, prin însumarea punctelor acordate la fiecare criteriu, se va înscrie într-un sistem ierarhizat în care se pot separa diferite categorii de

potențial ce le conferă atât însemnătatea deosebită într-o regiune, dar și posibilitățile de dezvoltare mai lentă sau mai rapidă.

Valoarea potențialului unei resurse turistice durabile se poate calcula pe baza formulei.

$$P = Dt + N + M + D + C$$

în care: P - potențial turistic;

Dt - suma *valorilor* obiectivelor turistice;

N - indicele corespunzător numărului de *obiective* de interes internațional și național (marcat valoric prin 5 puncte - peste 15 obiective, 3 puncte între 10-15 obiective, 2 puncte între 5-10 obiective, 1 punct sub 5 obiective).

M - indicele privind gradul de modernizare al *rețelei de comunicație* (5 puncte - rang internațional, 3 puncte - rang național, 2 puncte - rang județean, 1 punct - rang local, 0 puncte - drumuri nemodernizate);

D - indicele *distanței* față de ariile de concentrare mare a populației (peste 100.000 locuitori) - 5 puncte pentru distanța sub 10 km, 3 puncte între 10 și 50 km, 2 puncte între 50-100 km, 1 punct - pentru distanțe mai mari de 100 km).

S - indice privind *calitatea serviciilor* ce pot fi asigurate (5 puncte pentru excelent, 3 puncte pentru foarte bine, 2 puncte pentru bine, 1 punct pentru satisfăcător, 0 puncte pentru lipsa acestora).

În aceste sensuri, **strategia de dezvoltare a turismului**, presupune ca destinațiile să ofere ceea ce vor turiștii și să monitorizeze schimbările ce intervin în motivația și satisfacția consumului turistic respectiv, cu scopul de a-l „actualiza”.

Companiile turistice ar trebui să comunice cu clienții și intermediarii și să efectueze cercetări de piață pentru a-și adapta mai rapid produsele oferite (tipuri de vacanțe sau activități în timpul sejurului), anunțând clienților potențiali schimbările intervenite.

Într-o numită măsură este ceea ce fac touroperatorii în prezent când prezintă în broșurile lor succesul fiecărei destinații turistice sau al fiecărui hotel. Prezentări succesive ale aceleiași destinații sau ale aceluiași hotel au loc doar dacă generează veniturile așteptate.

Primul pas pentru o strategie reușită în turism este acela că un astfel de sistem necesită informații complete despre și de la toți participanții pe această piață, fapt destul de complicat în turism, deoarece majoritatea actorilor sunt reprezentați de întreprinderi mici.

Situația este și mai complicată de faptul că turiștii își bazează alegerea vacanței pe imaginea pe care o au despre destinația respectivă, imagine care nu corespunde în totalitate cu realitatea. În plus, factorii de producție nu sunt suficient de mobili, activitatea turistică este rigidă în timp și spațiu, serviciile sunt perisabile, sezonalitatea este accentuată și costurile fixe sunt ridicate. De asemenea, produsele turistice sunt legate de bunuri și servicii care nu pot fi evaluate din perspectiva unei afaceri private. Ne referim la utilizarea parcurilor din orașe, drumurile de țară etc.

Al doilea moment este acela că teritoriile legate de maximizarea profitului nu iau în considerare impactul turismului asupra mediului natural și social. Utilizarea în scop turistic a unei destinații schimbă natura locului prin uzura atracțiilor și serviciilor oferite. Multe din locurile vizitate de turiști aparțin sectorului public (zone ce dețin frumuseți ale naturii, muzee, catedrale, castele) cărora i se pot aduce pagube prin utilizarea necorespunzătoare a zonelor respective iar localnicii pot avea reacții negative la ideea de a împărți resursele zonei cu turiștii.

Următorul moment constă în faptul că fiecare destinație turistică are un anumit ciclu de viață. La început, câțiva turiști aventurieri descoperă un loc nealterat, intact și sunt atrași de acesta. Numărul turiștilor este redus ca urmare a accesului limitat și a serviciilor sărace.

Dezvoltarea ia amploare când mai mulți actori se reunesc și decid să furnizeze servicii, atrăgând astfel un număr tot mai mare de turiști, care nu ar călători dacă nu ar exista certitudinea anumitor facilități. Cu timpul, se investește în facilitățile legate de activitatea turistică, ceea ce înseamnă că locul respectiv este adaptat cerințelor noilor veniți.

În schimb, acest fenomen determină turiștii cu discernământ să exploreze alte locuri, lăsând în urmă o stațiune „demodată”, *astfel că cei care au putere de decizie trebuie să intervină pentru reîntinerirea ofertei și a destinației turistice.*

Nivelul următor se referă la promovarea propusă de strategiile orientate către cerere. În acest caz, sunt selectate cele mai interesante resurse ale unei zone (Județul Sălaj) și sunt promovate ca atracții turistice.

Procesul de selecție care ține cont de valoarea istorică, geografică și artistică prezentă, trebuie să implice în primul rând valoarea pe care o pot avea pentru turiștii viitori.

Turismul este o industrie, în sensul că mai mulți factori de decizie sunt implicați în oferirea de produse pentru vacanță. Afacerile private oferă cele mai multe servicii de care turiștii au nevoie atunci când ajung la destinație și cele mai multe produse care sunt consumate în timpul șederii.

Sectorul public deține și gestionează infrastructura destinației turistice și este preocupat de bunăstare.

Organizațiile non-profit gestionează un număr mare din atracțiile turistice vizitate; populația locală participă la întâmpinarea de bun venit a turiștilor și la „împărțirea” zilnică a locului vizitat cu aceștia.

Strategiile vor implica cea mai bună alocare a resurselor existente în destinațiile turistice. Acest fapt înseamnă că atenția este îndreptată către beneficiul social net și mai puțin către contul de profit și pierdere. Conceptual, beneficiul social net presupune acea combinație a activităților care să determine o dezvoltare locală cu deteriorarea cât mai puțin posibilă a mediului natural și social. Abordarea dezvoltării turismului drept o investiție pe termen lung presupune că resursele trebuie păstrate deoarece ele sunt disponibile o singură dată, o dată consumate, capacitatea de existență a destinației este terminată.

Pentru a ține sub control acest fenomen trebuie ca toți participanții să înțeleagă nevoia de dezvoltare durabilă și să recunoască faptul că succesul afacerii depinde de resurse și de protecția lor.

În concluzie, planificarea dezvoltării turismului necesită o atentă coordonare și cooperare a tuturor actorilor din acest sector și, de asemenea, a sectorului public și privat, cu scopul de a da naștere unei dezvoltări care să rămână durabilă peste timp.

Totuși, atingerea acestui punct de înțelegere nu este un lucru ușor și fiecare destinație turistică va alege o strategie în funcție de nevoile pe care le are pe termen scurt și de capacitatea de a-și prezenta și prezerva o parte din resurse pentru viitor.

Sectorul privat are tentința de a recurge la o abordare orientată după cerere, în timp ce sectorul public înclină către o abordare orientată după oferta bazată pe resurse.

Anexa 1

BAZE DE CAZARE - JUDEȚUL SĂLAJ

Nr. crt.	Unități	Observații	Localitate
	Hotel STADION	Club Sportiv Municipal Armătura	Zalău, str. Stadion nr. 5
	Hotel MESEȘ	Hotel Meseș S.A	Zalău, Piața 1 Decembrie nr. 11-H
	Hotel POROLISSUM	S.C. Silvania Comtur S.A.	Zalău
	Tabăra de elevi Meseș Zalău	Autoritatea Nat. Ptr. Tineret-Dir. Jud.	Zalău
	Tabăra de elevi Baza turistică Zalău	Adm. Taberelor	Zalău
	Pensiunea SHALOM	Privat	Zalău, str. C. D. Gherea nr. 10
	Pensiunea ZAGOR	Privat	Zalău, str. C. Coposu nr. 126
	Pensiunea RAMONA	Privat	Zalău, B-dul Mihai Viteazu nr. 84-D
	Pensiunea LA VASILE	Privat	Zalău, str. C. Coposu nr. 115
10.	Pensiunea IONEL	Privat	Zalău, str. Sărmaș
11.	Pensiunea DA MARIO	Privat	Zalău, str. Romană, cart. Porolissum nr. 26
12.	Vila ELIZA	Privat	Zalău, str. Gh. Lazăr nr. 12
13.	Vila VLAD	Privat	Zalău, str. Gh. Doja nr. 159
14.	Vila PRESIDENT	Privat	Zalău, str. C. Coposu nr. 136
15.	S.C. AV TURISM S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Str. G. Coșbuc, Zalău (Trifan Aurel)
16.	VILA POPASUL ROMANILOR	S.C. Popasul Romanilor S.R.L.	Zalău
17.	S.C. RUSTIC STIL S.R.L.	Construcție cabană turistică	Sat Stâna, mun. Zalău (Chirilă Mihai)
18.	S.C. TERECE S.R.L.	Pensiunea agroturistică „COLINA”	Com. Crișeni (Terece Ioan)
19.	S.C. CABANA DE LA TREI BRAZI S.R.L.	Înființare „Cabana turistică de la trei brazi”	Sat Gârcei, com Crișeni (Major Maria)
20.	S.C. TRIFAN PRODCOM S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Șimleu Silvaniei Trifan Gligor (Nastasia)
21.	S.C. AGRO EXODUS S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Zona Corlate, Șimleu Silvaniei (Mocan Ioan)
22.	S.C. OMEGA PRODCOM S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Șimleu Silvaniei (Sranko Karoly)

23.	Hotel „Boghiș Băi”	S.C. Vidalis Impex S.R.L.	Com. Boghiș
24.	Tabăra de elevi Boghiș	Autoritatea nat. Ptr. Tineret-Dir. Jud.	Boghiș
25.	Motel „Trifoiăș”	S.C. Vidalis Impex S.R.L.	Boghiș
26.	S.C. CETATEA TRANSCOM S.R.L.	Pensiune agroturistică „CETATEA”	Com. Boghiș (Chiș Emilia)
27.	Tabăra de elevi Tusa	Autoritatea nat. Ptr. Tineret-Dir. Jud.	Sat Tusa, com. Sâg
28.	Hotel CEHU SILVANIEI	Federalcoop	Cehu Silvaniei
29.	S.C. PANORAMA S.R.L.	Pensiune turistică	Cehu Silvaniei (Domokos Francisc)
30.	S.C. FBE ARAMIS S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Cehu Silvaniei (Crișan Emil Costică)
31.	Pensiunea ORHIDEA	Centrul de cercetări biologice	Jibou
32.	Camping Băile Jobou	S.C. Super Max S.R.L.	Jibou
33.	Pensiunea EDEN	Înființare pensiune agroturistică „EDEN”	Jibou (Buda Viorica)
34.	S.C. CONSULT MATCON S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Sat Ciumărna Com. Românași (Vlaicu Pamfil)
35.	S.C. COMFRIG S.R.L.	Înființare pensiune agroturistică	Parcela Popasul Romanilor, Sat Ciumărna, Com. Românași
36.	Hotel CERES	U.T.B.R.C.M. - sucursala Buzușă	Ileanda
37.	Deto IMPEX	S.C. DETO IMPEX CLUJ	Ileanda
38.	Pensiunea agroturistică SATMARI	A.F. Satmari Petre	Ileanda (A.F. Satmari Petre)
39.	Pensiunea agroturistică GRIGUȚĂ	A.F. Griguță Grigore	Ileanda (A.F. Griguță Grigore)
40.	Pensiunea agroturistică GÂRBOVAN	A.F. Gârbovan Maria	Ileanda (A.F. Gârbovan Maria)
41.	Pensiunea agroturistică ROMAN	A.F. Roman Rodica	Ileanda (A.F. Roman Rodica)
42.	Pensiunea agroturistică TERECE	A.F. Terec Ana	Ileanda (A.F. Terec Ana)
43.	Pensiunea agroturistică REDNIC LAVY	A.F. Rednic Emilia	Ileanda (A.F. Rednic Emilia)
44.	Pensiunea agroturistică RAPILAT	A.F. Rapilat Augustin	Ileanda (A.F. Rapilat Augustin)
45.	„Ferma agroturistică Lenuța Sabău”	Ferma agroturistică Lenuța Sabău	Fildu de Jos
46.	„Ferma agroturistică Mircea Lupaș”	Ferma agroturistică Mircea Lupaș	Fildu de Jos
47.	Pensiunea turistică „Cristina”	Pensiunea turistică Cristina	Gâlgău
48.	Pensiunea agroturistică	S.C. Pescăria Bretonilor	Sat Bodia

	„pesc. Bretonilor”	S.R.L.	Com. Buciumi
49.	Pens. agroturistică „Gaby”	P.F. Man Gavril	Moigrad
50.	Pens. agroturistică „Magnolia”	S.C. Apiturism Elisa S.R.L.	Com. Cuzăplac
51.	Pens. Agroturistică „Zori de Zi”	S.C. Demetra Agro S.R.L.	Zimbor

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Abrudan, I. (2004), *Dealurile Sălajului. Studiu de geografie integrată*, Zalău.
2. Ananie, Șt., Pricăjan, A. (1975), *Ape minerale de consum alimentar din România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
3. Berindei, I., Iacob, Ersilia (1961), *Contribuții la studiul morfologic al Depresiunii Guruslău*, Studia UBB, Cluj-Napoca.
4. Bitiri, Maria, Cârциumaru, M. (1980), *Primele dovezi de cultură materială și artă paleolitică în Județul Sălaj*, AMP, nr. 4, Zalău.
5. Brunet, R. (1980), *La composition des modeles dans l'analyse spatiale*, în *L'Espace Geografique*, nr 4, pg 253-265.
6. Buta, I. (1867), *Bazinul Someșului, Studiu hidrologic*, Teza de doctorat, Cluj-Napoca.
7. Buta, I., Iacob, E., Simu, M., Buz, V. (1978), *Apele subterane din nord-vestul județului Sălaj și posibilitățile de valorificare*, Studia UBB, nr. 2, Cluj-Napoca.
8. Ciangă, N. (1979), *Rolul stațiunilor balneoclimaterice din Carpați în dezvoltarea turismului*, Studia Universitatis, "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca.
9. Ciangă, N. (1997), *Turismul în Carpații Orientali-Studiu de geografie umană*, Editura PUC, Cluj-Napoca.
10. Ciangă, N., (1998), *Turismul rural, factor de conservare, valorificare și dezvoltare a habitatului montan*, Studia UBB, nr. 2, Cluj-Napoca.
11. Ciangă, N. (2001), *România. Geografia turismului*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
12. Cioacă, Adrian (1986), *Grădina Zmeilor (județul Sălaj)-monument al naturii, Ocrotirea naturii și a mediului înconjurător*, nr.2, București.
13. Cocean, P. (1992), *România. Ipostaze geografice*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca.
14. Cocean, P., Vlăsceanu, A., Negoiescu, B. (2002), *Geografia generală a turismului*, Editura Meteor Press, București.
15. Cocean, P. (1998), *Geografia turismului românesc*, Universitatea Ecologică Deva, Deva.
16. Cocean, Pompei, (1999), *Geografia turismului*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
17. Cocean, P., Dezs, Șt. (2001), *Prospectare și geoinformare turistică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
18. Dolfus, O. (1973), *L'espace géographique*, P.V.F., Paris.
19. Gudea, N. (1977), *Câteva observații în legătură cu trupele din Dacia de nord și cu armata Daciei Porolissensis*, Acta Musei Porolissensis, nr. 1, pag. 115-122, Zalău.

20. Gudea, N. (1996), *Porolissum, un complex daco-roman de la marginea de nord a Imperiului roman*, Monografie arheologică, Cluj-Napoca.
21. Godea, I, Panait, I. (1978), *Biserici din lemn*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei.
22. Goia, I. A. (1982), *Zona etnografică Meseș*, Editura Sport-Turism, București.
23. Grigor, L. și colab. (1978), *Ghidul stațiunilor balneoclimaterice din România*, Editura Sport Turism, București.
24. Gudea, N. (1986), *Porolissum Res Publica Municipii Septimii Porolissensium*. Editura Sport -Turism, București.
25. Gudea, N. (1997), *Das Romergrenzkastell von Moigrad - Pomet. Porolissum Castrul roman de pe vârful dealul Pomet Moigrad. Porolissum 1*, Zalău.
26. Gudea, N. (1997), *Das Romergrenzkastell von Buciumi, Castrul roman de la Buciumi*. Zalău.
27. Ielenicz, M. (1992), *Dealurile de vest - caracteristici fizico-geografice*, Terra, nr. 1-2, București.
28. Mac, I., Nuna, Gr. (1964), *Studiul apelor arteziene din regiunea orașului Zalău*, SCGGG, Geografie, T. 11, București.
29. Mac, I. Savu, Al. (1972), *Relieful județului Sălaj ca factor în distribuția și dezvoltarea așezărilor omenești*, Studia Universitatis "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca.
30. Mac, I., Sorocovschi, V. (1979), *Forme ale conexiunii geografice în structura Peisajelor Podișului Someșan și a zonelor sale de bordură*, Studii și cercetări, Seria Geografie, Editura Academiei, București.
31. Mac, I. (1992), *Geografie turistică generală*, Sibiu.
32. Matei, A., Bajusz, I. (1997), *Castrul roman de la Romita - Certiae Das Romergrenzkastell von Romita-Certiae*, Zalău.
33. Morariu, T., Sorocovschi, V. (1972), *Județul Sălaj*, Colecția județele patriei, Editura Academiei R.S.R., București.
34. Moroti, Elisabeta (2001), *Scurtă privire istorică asupra dezvoltării economice a orașului Zalău*, AMP, nr. 4, Zalău.
35. Muscă, Elena (1998), *Posesiuni ale Domnului Petru Rareș al Moldovei în Transilvania: Cetatea Almaș*, în Revista istorică, nr. 3-4, Editura Academiei Române, București.
36. Nicoară, L. (1999), *Geografia Populației*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
37. Nicoară, L., Pușcaș, Angelica (2002), *Regionare turistică mondială*, Editura Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
38. Pădurean, A., *Mănăstirea „Adormirii Maicii Domnului” Strâmba*, Zalău.
39. Petrea, R., Petrea, D. (2000), *Turism rural*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

40. Petry, Mor, (1906), *Monografia Județului Sălaj*.
41. Pop, C. C. (2003), *Dimensiunea geografică a axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita. Studiu de geografie integrată*, Editura Silvania, Zalău.
42. Pop, D. (2000), *Cultură și societate în județul Sălaj (1918-1940)*, Editura Caiete Silvane, Zalău.
43. Pop, D. (2002), *Biserică și societate în Sălaj. Protopiatul ortodox Românași*, Editura Caiete Silvane, Zalău.
44. Pop, E., Sălăgeanu, M. (1965), *Monumente ale naturii din România*, Ed. Sport-Turism, București.
45. Rusu, I. (1986), *Organizarea spațiului geografic al Depresiunii Guruslău*, Lucrare de gradul I, Cluj-Napoca.
46. Savu, Al. (1983), *Podișul Someșean. Studiu geomorfologic*, Teza de doctorat, Cluj-Napoca.
47. *** *Enciclopedia Geografică a României* (1982), Editura Științifică și Enciclopedică, București.
48. *** *Geografia Carpaților și depresiunea Transilvaniei* (1987), Geografia României, vol. III. Editura Academiei, București.
49. *** *Săla. Monografie* (1980), colecția *Județele patrie*, Editura Sport-Turism, București.
50. *** *Lista monumentelor istorice din județul Sălaj*, 2000.
51. *** OJT, *Oferta turistică Sălaj*, 1988.
52. *** *Sălaj. Județul bisericilor de lemn*, Redacția publicațiilor pentru străinătate.
53. *** *Județul Sălaj*, Ministerul Turismului.
54. *** *Șimleu Silvaniei, 1998, Județul Sălaj*.

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE**

***POTENȚIALUL DE DEZVOLTARE A TURISMULUI
ÎN
JUDEȚUL SĂLAJ***

**CLUJ-NAPOCA
2007**

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE**

COLECTIVUL DE ELABORARE

Prof. univ. dr. Ciangă Nicolae

Prof. univ. dr. Pompei Cocean

Conf. univ. dr. Deszi Ștefan

Șef. lucr. dr. Pop C. Călin-director de proiect

***POTENȚIALUL DE DEZVOLTARE A TURISMULUI
ÎN
JUDEȚUL SĂLAJ***

BENEFICIAR: JUDEȚUL SĂLAJ

CLUJ-NAPOCA

2007